REŞAT NURİ GÜNTEKİN

BÜTÜN ESERLERİ 5

Acımak

İNKILÂP

Reşat Nuri Güntekin - Acımak

Reşat Nuri Güntekin'in Eserleri

1 — Çalıkuşu
13 — Gökyüzü
2 — Dudaktan Kalbe
14 — Değirmen
3 — Akşam Güneşi
15 — Yeşil Gece
4 — Acımak
16 — Olağan İşler
5 — Damga
17 — Gizli El
6 — Kızılcık Dalları
18 — Harabelerin Çiçeği
7 — Eski Hastalık
19 — Sönmüş Yıldızlar
8 — Miskinler Tekkesi 20 — Tanrı Misafiri
9 — Anadolu Notlan I-II
21 — Kan Davası
10 — Yaprak Dökümü 22 — Kavak Yelleri
11 — Ateş Gecesi
23 — Leylâ ile Mecnun
12 — Bir Kadın Düşmanı
24 — Son Sığmak

Piyesleri :

Hançer Balıkesir Muhasebecisi
Hülleci Tamı Dağı Ziyafeti
Çalıkuşu (N. Cumalı)
Eski Şarkı
Bir Köy Öğretmeni
Yaprak Dökümü
Tercümeleri :

Hz. Muhammed'in Hayatı
Bir Fakir Delikanlı
(Emil Dergmenheim'den)
la Dam 0 Kamelya
Kahramanlar (Cariyi) (A. Dumas Fils)
Don Kişot
Evham
(Cervantes Saavedra) Hakikat (Emil Zola)
Yabancı itiraflar (J. J. Rousseau)
Atlı Adam

Hayatı

Güntekin, 1889'da, Askeri tabip olan Nuri Bey ile Erzurum valisi Yaver Paşa'nın kızı Lütfiye Hanım'ın oğlu olarak İstanbul'da doğmuştur. Öğrenim hayatı boyunca birçok il gezen Güntekin, ilköğrenimine Çanakkale'de başlamıştır. Daha sonra İzmir'deki Frerler okulunda bir süre öğrenim görüp sınavla girdiği Darülfünun Edebiyat Şubesi'ni 1912'de bitirdi. Böylece öğrenim hayatını yirmi üç yaşında bitirmiş oldu.

Güntekin 1927'e kadar Fransızca ve Türkçe öğretmenlikleriyle müdürlük görevlerini üstlenmiştir. Bazı görev aldığı okullar Bursa Sultanisi, İstanbul Beşiktaş İttihat ve Terakki Mektebi, Fatih Vakf-ı Kebir Mektebi, Akşemseddin Mektebi, Feneryolu Murad-ı Hâmis Mektebi, Osman Gazi Paşa Mektebi, Vefa Sultanisi, İstanbul Erkek Lisesi, Çamlıca Kız Lisesi, Kabataş Erkek Lisesi, Galatasaray Lisesi ve Erenköy Kız Lisesi'dir.

Güntekin, 1927'de maarif müfettişi oldu ve bu arada Dil Heyeti'yle birlikte bazı çalışmalarda bulundu. 1939'da ise Çanakkale milletvekili olarak TBMM'de bulundu. Bu görevini 1946'ya kadar sürdürdü. 1947'de, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Ankara'da yayımlanan Ulus gazetesinin İstanbul kolu olan Memleket gazetesini çıkardı. Güntekin daha sonra müfettişlik görevine geri döndü ve 1950'de UNESCO Türkiye temsilciliği ve öğrenci müfettişliği görevleriyle Paris'e gitti. 1954'te ise yaşında dolayı bu görevden ayrılmak zorunda kaldı. Emekliliğinden sonra bir süre İstanbul Şehir Tiyatroları edebi heyeti üyeliği yapmıştır.

Güntekin'e Akciğer kanseri teşhisi konulduktan sonra tedavisi için Londra'ya gitti ve orda hastalığına yenik düşerek öldü. 13 Aralık 1956 günü, Karacaahmet Mezarlığı'na gömüldü.

Acımak

— MERKEZDE Zehra isminde bir başmuallim varmış... Hangi mektep olduğunu bir yere kaydettim ama bir türlü bulamıyorum.

Mebus Şerif Halil Bey cüzdanını yelek ceplerini karıştırıyordu.

Maarif Müdürü gülerek:

— Zahmet etmeyin efendim malûm dedi. Zehra vilâyetin en maruf bir simasıdır.

— Dostlarımdan biri bu hanım için sizden birkaç gün izin istememi rica etti... İstanbulda ihtiyar ve alîl bir babası varmış... Son günlerde ağır şekilde hastalanmış... Hayatı tehlikedeymiş... Belki izin koparmak için mübalâğa ediyorlar ama bir şey yapmak mümkünse...

— Mümkün tabiî... Ancak benim bildiğime göre Zehra kimsesiz bir kızdır. Beş seneye yakın bir zamandan beri tanırım... Bana babası filân olduğundan hiç bahsetmedi... Maamafih kendisine sorarız. Zaten biraz sonra onu göreceksiniz.

— Ben mi ne münasebet?

— Birazdan size mektepleri gezdirecek değil miyim? Evvelâ Zehranın mektebinden başlayacağız.

İntihap dairenizde göreceğiniz en iyi müessese bu mekteptir. Halk mek-Reşat Nuri Güntekin

tebin asıl ismini unutmuştur. "Zehra Abla Mektebi" diye tanır. Hatta kâtiplerimiz bile bazen şaşırırlar resmî evrakta "Zehra Abla Mektebi" diye yazarlar. Geçenlerde bir çeşme başında iki kadın konuşuyordu. Birisi: "Ben çocuğumu Maarif mekteplerine vermem... Zehra Ablanın mektebinde okutacağım!" diyordu.

Mebus gülmeye başladı:

— Çok garip... Bu Zehra Abla size karşı âdeta istiklâl ilân etmiş vaziyette...

— Kelimeyi çok yerinde kullandınız... Zehra icraatında hemen hemen müstakildir... Bizim emirlerimize yasaklarımıza kulak asmaz...

— Bu sizin Maarif Müdürü olarak idareci izzetinefsinizi incitmiyor mu?

Maarif Müdürü pencereden uzaklara bakarak gülümsedi:

— Keşke bütün mekteplerimizi Zehra hocalara teslim etsek de bizim hiç işimiz kalmasa». İstiklâl alâmeti olarak onlara birer davul ve tuğ gönderir maarif idarelerinin kapılarını emniyetle kapardık...

Mebus Şerif Halil ile Maarif Müdürü Tevfik Hayri iki eski mektep arkadaşı idiler. Mülkiyeyi bitirdikten sonra hoca olmuşlardı. Şerif sonradan mesleğini değiştirmiş Tevfik maarifçi kalmıştı.

Dört buçuk seneden beri (..........) de Maarif Müdürüydü. Fakat bir parça gevşek ve hayalperestti.

Başındaki süslü rüyayı hakikat yapmak için yalnız düşünmek okumak ve söylemek kâfi olduğuna inanırdı. Faal ve uğraşıcı değildi. Zaten burasını en ziyade sükûneti için seviyordu. Bütün boş

vakitlerini kasabanın yakınından geçen

ACIMAK

derenin kenarındaki söğütlerin altında kitap okumakla geçirirdi.

İntihap dairesini gezmeğe gelen Şerif Halil iki gündür onun evinde misafirdi. Gölge ve çiçekle dolu bir bahçeden geçilen küçük bir odada öğle yemeğini yedikleri esnada bu Zehra bahsi açılmıştı.

Tevfik devam etti:

— Bundan dört sene evvel küçük bir kız minimini bir darülmuallimat mezunu olarak buraya gelmiş... İlk zamanlarda çok sıkıntı çekmiş... Fakat meyus olmamış... Şehri kendine vatan mektebi bir aile ocağı yapmış... O kadar gayretle çalışmış ki terakkisine mani olamamışlar. Daha yirmi beş yaşına gelmeden mektebine başmuallim yapmışlar eline kocaman bir kız mektebini teslim etmişler... Şimdi yirmi dokuz otuz yaşlarında vardır... Kasabanın en sevilen emniyet edilen hatırı sayılan bir insanıdır. Bugün ekserisi kocaman ev hanımları olan eski talebesi üzerinde hâlâ

eski nüfuzunu muhafaza eder... Onu bir abla bir ana gibi dinlerler bütün müşkülleri ona hallettirirler. Mektebe gelince... Biraz sonra göreceksiniz ya... Bu külüstür şehirde umulmayacak kadar güzel bir şeydir... Parasız hiçbir şey olmaz deriz... Esas itibariyle doğrudur... Fakat çalışan ve irade sahibi bir insanın parasız da neler yapabileceğine bu mektepten güzel örnek gösterilemez... Meselâ

badana dam cam tamiri filân gibi şeyler için para veririz. Eteklerini beline dolar bu işleri kendi görür... Zaten elinden gelmeyen iş yok gibidir... Artırdığı para ile faraza yemekhaneler için sofra takımı yahut sınıflar için ders aletleri tedarik eder... Yerli zenginlerden bir kısmının yardımiyle binayı

büyüttü tamir ettirdi bahçesini genişletti. Eşraftan biri s ölen anası için türbe şeklinde bir mükellef mezar yaptıracaktı. Zehra günlerce gitti geldi. Bu türbe projesini mektep bahçesinde bir projeye tahvil ettirdi. Ne yaptı ne söyledi bilemiyorum fakat zaten iyi bir adam olan bu zengin bir gün daireme geldi aşağı yukarı şu sözleri söyledi: "Çok düşündüm. Merhume validemin mezarına sarfedeceğim para ile mektepte bir kız teneffüshanesi yaptıracağım. Türbe ancak zaman zaman yalağından su içmeğe gelecek birkaç kuşa yarayacak. Fakat bu teneffüshanede karda kışta yüzlerce çocuk barınacak. Yavrucakların burada sıcak sıcak rahat rahat eğlenmeleri merhumeyi mezarında daha memnun eder. Teneffüshanenin içine merhumeye ait bir de kitabe vazına müsaade buyurulursa vesile-i rahmet olur." Bu sözler tabiî Zehranındı. Onları bu saf adamın zihnine çivi gibi mıhlamıştı. Şimdi hak verdiniz ya... Keşke böyle birçok muallimimiz olsa da bizi hiçe saysalar...

Yemek bitmişti. Mebus dizlerine tırmanan bir kediyi okşuyor ona sofra artıklarıyle ziyafet çekiyordu:

— Bunlar mektebin göze görünen kısımları dedi. Manevî ciheti nasıl acaba? Hayat beni biraz reybî yaptı. Çok faal ve işgüzar görünen insanlardan daima bir parça şüphe ediyorum... Keza görünüşü gösterişi çok mükemmel olan müesseselere de pek emniyetim yoktur.

— Bu Zehra için sizi o cihetten de temin edebilirim. Çocuklarımıza verdiği terbiye de aynı

derecede temiz ve mükemmeldir. Bir kere çok müspet kafalı bir kadın... Hurafe ve hayal ile mütemadiyen mücadele eder talebesine ancak ilmin en müspet hakikatlerini öğretir. Sonra onda bir

nevi hastalık hiç durmayan onu daima için için yakan bir humma var: Doğruluk fedakârlık manevî temizlik hastalığı... Haksızlığın

yalanın riyanın hâsılı bütün ahlâksızlıkların ve zaafların müthiş düşmanıdır.

— Şu halde bu kızın kasabada birçok düşmanları olacak.

Maarif Müdürü kesik kesik gülerek cevap verdi:

— Zannettiğiniz kadar değil... En kötü insanlarda bile basit bir adalet mefhumu var. Bir suçu yüzlerine vuran aynı suçu işlemişse kızıyorlar. Fakat temiz tanınmış bir insana infial ve kinlerinde pek o kadar insafsız olmuyorlar. Zehranın hususî hayatında en küçük bir leke ahlâkında en ehemmiyetsiz bir zaaf gösterilemez.

— Mübalâğa ediyorsunuz.

— Katiyen hakikati söylüyorum.

— Siz ancak romanlarda tesadüf edilebilecek ideal bir kahramandan bahsediyor gibisiniz. İnsan olsun da hiçbir zaafı olmasın?

Maarif Müdürü arkadaşının yüzüne bakıp gülerek:

— Böyle bir iddiada bulunmadım.

— Onda en ehemmiyetsiz bir zaaf gösterilemez demediniz mi?

— Evet...

—Şu halde?!...

Tevfik Hayrı gülümseyerek:

: — Bir insan için zaaftan mahrumiyet de büyük bir zaaf değil midir? dedi.

— Paradoks yapıyorsun Tevfik...

— Bilâkis Allahın en sade bir hakikatini söylediğime

kaniim. Zehrayı size bir kemal heykeli ideal bir roman kahramanı olarak tasvir ettim. Fakat dikkat ediniz ki "tam bir insandır" sözünü sarfetmedim. Şimdi de size bu güzel madalyonun ters tarafını kendi görüş ve düşünüşüme göre tasvir edeyim. Doğruluk temizlik fedakârlık hastalığı

onda insanlığın en kıymetli bir kabiliyetini öldürmüştü: Acımak kabiliyeti... Zehraya hissiz bir kadın denemez... Bilâkis geniş bir ruhu var. Güzel doğru temiz şeyleri çılgınca sevebilir onlar için her fedakârlığı yapıyor. Fakat zaafa düşkünlüğe çirkinliğe acımıyor. Sadece kızıyor hırçınlaşıyor.

Kabahatli insan düşkün insan onun gözünde ekin tarlalarında bitmiş muzır otlar gibidir. Onu acımadan söküp atıyor. Yapılmış bir fenalık için mazeret tanımıyor: Hak namına hakikat namına insafsızca vurmak bunu bir adliyeci bir hâkim için anlarım. Hattâ onlar için bile bazı kayıtlarla...

Öyle ya suçların içyüzü her zaman bildiğimiz anladığımız gibi midir acaba? Evet bu katiyeti bu huşuneti bir hâkim için bir dereceye kadar anlarım. Fakat bir mekfep hocası için...

Tevfik Hayrinin her zaman gülümseyen sakin çehresi garip bir heyecanla karışıyordu:

— Acımak... Ben insan ruhlarındaki derinliğin ancak onunla ölçülebileceğine kaniim. Evet dibi görünmeyen kuyulara atılan taş nasıl çıkardığı sesle onların derinliğini gösterirse başkalarının elemi de bizim yüreklerimize düştüğü zaman çıkardığı sesle bize kendimizi insanlığımızın derecesini öğretir... Fikrimce yalnız doğruluk hastalığı bir hak ve hakikat meselesi etrafında toplanmak kabiliyeti bir cemiyeti mesut etmeğe kâfi gelemez... Bunun için acımak birbirimizin feryadını iniltisini duyabilmek de lâzım... YineZehra

ya geliyorum... O şüphesiz çok mükemmel mahlűk çok iyi muallim... Fakat bu söylediğim eksiği tamamlanmadıkça hiçbir zaman istediğimiz muallim olmayacak... Biliyor musunuz bu fikrimi ben kendisine de daima söylerim... Uzun uzun münakaşalar ederiz. Hatta bu yüzden bazı

ihtilâflarımız da olmuştur... Bir gün daireye geliyordum... Bir bahçenin kenarında üç kız çocuğu gördüm... Çantalarını bir büyük taşın üstüne koymuşlar dertleşiyorlardı. Bu saatte sokakta dolaşmaları dikkatimi celbetti. Onları evvelâ mektep kaçağı zannettim... Fakat öyle olsa beni görünce tabanı kaldırıp kaçmaları lâzım gelirdi... Halbuki onlar uzaktan bana bakıyorlar hatta bir şey sormamı bekliyorlardı... Çağırdım niçin mektebe gitmediklerini sordum... Birisi "Gittik ama muallim hanım bizi mektebe sokmadı... evimize gönderdi" dedi. Sebebini sordum. İkisi de daima mektebe geç kalırlar-mış. Erken gelmelerini ders başladıktan sonra gelirlerse mektebe kabul etmeyeceğini söylemiş... Onlar yine gecikmekte devam etmişler... Zehra da tehdidini icra etmiş...

Çocuklara niçin muallim hanımın sözünü tutmadıklarını sordum. Birisi "Annem hasta... Ben ev işlerine bakarım... Küçük kardeşimin yiyeceğini yediririm... Bu işler bitinceye kadar vakit geçiyor" dedi. İkincisi titiz bir çocuktu. Hiddetle kendini müdafaa etti: "Ne yapayım efendim...

Her sabah değil ya... Bazı gün erken geliyorum... Bazı günler de hava kapalı oluyor...

Anlamıyorum." Bu mantık tuhafıma gitti. "Hava kapalı olursa geç gelmek mi lâzım kızım!..."

dedim. Çocuk hiç aklıma gelmeyen yerinde bir cevapla lâfımı kesti: "Hava kapalı olunca saati nereden anlayayım?" Demek onun da evinde saat yokmuş... Üçüncüsü çok fakir kıyafet-

li fakat gayet edalı bir kızdı... Sualime pek çok tereddütten sonra cevap verdi: "Efendim muallim hanım nalınla mektebe gelme diyor... Benim yeni fotinlerim var ama ayağımı sıkıyor." Onun da derdi anlaşılmıştı. Zavallının da giyecek fotini yoktu. Yahut da anası bin zahmetle aldığı fotini mektepte eskitmesine razı olmuyordu. Bu mesele üzerinde Zehra ile uzun uzun konuştuk bir türlü anlaşamadık. Bir vaka daha anlatayım. Bir gün başmuallim talebeden Ferhunde isminde bir kızın kaydını silmek mecburiyetinde olduğunu idareye bildirdi. Affedilmez bir kabahati varmış

arkadaşlarından bir kısmının para ile vazifelerini yapıyormuş. Bazı hayır sahipleri Ferhundeye

"Maarif Müdürüne git... Rica et" demişler... Kızcağız ağlaya ağlaya geldi... Kabahatini itiraf etti...

Ailesi çok fakirmiş. Sırf mektep kitaplarını ve defterlerini tedarik edebilmek için bunu yapmış...

Çocuğun hali bana dokundu. Zehraya rica ettim sözlerimi hayretle dinledi: "Çocuklarımızı

sahtekârlığa alıştıran bir talebenin mektepte kalmasını istemenize şaşıyorum" dedi. Mazeretini anlattım ısrar ettim. "Olabilir" dedi. Fakat ben elime teslim edilmiş üç yüz çocuğun ahlâkından mesulüm... Müsaade ederseniz ben sade bir muallim olarak çalışırım... Arkadaşlardan birini başmuallim yaparsınız... Çocuk da mektebe kabul edilir." Hâsılı Zehrayı fikrinden döndürmek için

sarfettiğim emek boşa gitti. Kızlardan bazıları ya aile terbiyesinin tesiriyle ya görenek neticesi olarak hafiflik ederler. Zehra onları koleralı hastalar gibi derhal öteki çocuklardan ayırır ve kendilerine son derece huşunetle muamele eder. "Kuşpalazına kızamığa çiçeğe tutulanları

umumun sıhhati namına nasıl arkadaşlarından ayırıyorsak bunları da yine

umumun manevî sıhhati için öyle ayırmak mecburiyetindeyiz" der...

Kasabayı dolaşmak zamanı gelmişti. Maarif Müdürü şemsiyesini mebus bastonunu aldı sokağa çıktılar.

Yolda biraz gecikmişlerdi. Mektebe girdikleri zaman ders bitmişti. Talebeler evlerine dağıhyorlardı. Zehrayı bahçe kapısının yanında buldular. Sabahları olduğu gibi akşamları azat vaktinde de kapının yanında durur çocukların kıyafetlerini muayene ederdi. Kiminin saçını

düzeltir kiminin kuşağını bağlar kiminin kirlenmiş yüzünü mürekkeplenmiş parmaklarını

yıkamağa gönderirdi. Hatta ayak üzerinde sökük elbise kopuk düğme diktiği de olurdu. Maarif Müdürüyle mebus kapıdan girdikleri zaman onu bir dadı gibi yere çömelmiş minimini bir ana sınıfı çocuğunun fotinini bağlıyor buldular.

Maarif Müdürüyle misafirine hafif bir baş selâmı verdi.

— İçeri buyurunuz... İşimi bitireyim... Hemen geliyorum dedi. Fotinini bağladığı küçük kızla bir arkadaş gibi konuşuyor gülüyordu.

Mebus yavaşça gülerek dedi ki:

— Zehra bu ufak tefek kara kuru kız mı? Siz onu bana heykel gibi heybetli korkunç bir insan olarak tasvir etmiştiniz...

— Haşin hâkim bir insan olmak için mutlaka iriyarı olmak mı lâzım?

— Ya bu kahkaha bu çıngıraklı kahkaha... İnsan gör-

meşe onu on dört on beş yaşındaki kızlardan biri gülüyor zanneder... Ne billur gibi taze bir ses...

— O sesi ağır ciddî bir şeyden bahsederken ve emir verirken işitmenizi isterdim... Görüyor musunuz ne dikkatle çocukları muayene ediyor... Sabahleyin fena bir kıyafetle mektebe gelen çocukların analarına kızar hatta bazen onları mektebe davet edip haşladığı da olur... Buna mukabil talebeyi akşam paydosunda evlerine gönderirken kıyafetlerine nezaret etmeyi de kendine ait bir vazife addeder... Akşamüstü sokakta kirli ve kılıksız bir talebe görürse pek fena üzülür: "Vazifemi yapamadım rezil oldum" diye asabi-leşir.

İki tarafına muntazam ağaçlar dikilmiş bir yoldan geçiyorlardı. Maarif Müdürü arkadaşına onları

gösterdi. Gizli bir istihza ile:

— Şu ağaçlara bakınız dedi. Zehranın ruhunu ve çocuklara verdiği terbiyenin cinsini göstermek için bunlardan iyi misal olamaz... Bahçede ne kadar sakat cılız çarpık ağaç varsa sökmüş bütün emeğini kuvvetli ve güzel olanlara sarfetmiştir onların asker taburları gibi intizamla saf saf dizilmelerine çalışır sivri tepeleri kestirir fazla dalları bu-dar hâsılı hepsini birbirine benzetir.

Birinin ötekinden büyük ve başka türlü olmasına tahammül edemez. İnsan şu bahçeyi âdeta bir fabrikadan çıkmış zannedecek...

Mebus:

— Siz çok zalim bir insan olmuşsunuz diye gülüyordu. :? Tevfik sadece:

— Ben muallimliği terbiyeyi başka türlü anlıyorum dedi ve bahsi değiştirdi. < 16

ACIMAK

Biraz sonra Zehra mektep kapılarını kapattı misafirlerinin yanına geldi. Binanın sağ tarafında büyük bir kestane ağacının altına armut biçiminde bir havuz yaptırmış kenarını çiçek saksılarıyla süslemişti. Maarif Müdürü ile arkadaşına birer kahve ikram etmek istedi oturdular.

Zehra otuz yaşlarında vardı. Ufak tef ekti. Fakat kuvvetli bir irade sahibi olduğu ve etrafındakilere çok tatlı muamele etmekle beraber emretmeyi de bildiği anlaşılıyordu. Güzel değil donuk esmer bir çehresi irice bir burnu çıkık elmacık kemikleri kuvvetli bir çenesi vardı. Dişleri bembeyaz ve sağlamdı. Yalnız iki tanesi ağzını kapadığı zaman üst dudağını hafifçe şişirecek derecede büyüktü.

Yüzünün en göze çarpan yeri geniş ve zeki alnının altındaki hafifçe çatık ince kaşlarıydı.

Konuşurken bu kaşlar büyük bir süratle hareket ediyor teessür ve infiallerinin cinsine göre çehresin-deki mânayı değiştiriyordu.

Mebusa mütemadiyen maariften mektepten ve talebesinden bahsetti. Bilhassa sevdiği çocukların sözü olurken küçük siyah gözleri canlanıyor yüzü hemen hemen güzelle-şiyordu. Nihayet asıl meseleye geldiler. Şerif Halil izin meselesini açtı Zehrayı birdenbire korkutmamak için:

— İstanbuldaki bir dostum bilhassa sizi görmemi rica etti. Galiba babanızı tanıyormuş dedi.

Zehra "baba" sözünü işitince vaziyetini değiştirdi kaşlarını çattı yüzü sert bir mana aldı:

— Yanlış olacak... Benim babam yok efendim...

:..v — Nasıl olur? : ıŞ — Belki başka bir Zehra olacak... " Maarif Müdürü söze karıştı: Acımak — F.2

— Kasabada bir ikinci Zehra yok ki... Mebus tamamladı:

— Hatta mektebini de söylediler... Demin Beyefendiyle konuşurken aklıma gelmemişti. Fakat şimdi gayet iyi hatırlıyorum...

— Mademki size babam olmadığını söyledim efendim... Zehra asabileşmişti. Gözleri karanlık çehresi çatkın

başını önüne eğiyordu.

Maarif Müdürü ile mebus birbirlerine baktılar. Tevfik Hayri:

— Ben de bu işte bir yanlışlık olacağını Beyefendiye söylemiştim dedi. Dört seneden beri Zehra Hanımla baba kız gibiyiz... Babası olsaydı herhalde bilecektim.

— Şüphesiz efendim... .[Şerif Halil:

— Olabilir dedi. Maamafih bu Zehra Hanımın siz olmadığınıza memnunum... Çünkü maateessüf pek iyi bir haber getirmiyorum efendim bu Zehra Hanımın pederi hasta imiş... Mutlaka kızını

görmek istiyormuş... Birkaç gün kadar İstanbula gelmesi için kendisine izin istememi rica etmişlerdi de...

— Hasta mı imiş... Nesi varmış acaba?

— Hastalığın cinsini söylemediler... Maamafih esasen alîl bir adammış...

— Çok mu ağırmış... Hayatı tehlikede mi imiş?...

— Herhalde ağır hasta olacak...

— Ya!??...

Zehra beş on saniye derin derin havuza bakarak düşündü sonra gülümseyerek: 18

— Sualimi mazur görünüz... Alâkadar olmamak kabil olmuyor... Ne de olsa bir meslektaşımın babası... Allah şifasını versin...

Söz değişti. Yine mektepten çocuklardan bahsetti ve misafir mebusa sınıfları gezdirmek istedi.

Sıraların önünde duruyor her birinde oturan talebeden büyük bir alâka ile uzun uzun bahsediyordu. Muallimin canlı bir lisanı boya gibi çizgi gibi açık kelimeleri vardı. Mebus boş

sınıfta boş sıraların üstünde renk renk çeşit çeşit çehrelerin belirdiğini her birinin kendine ait hususiyetleriyle sevindiğini düşündüğünü güldüğünü ağladığını görüyordu. O söyledikçe sınıf yavaş yavaş hayali çocuk alayıyla doluyordu. Yalnız her sınıfta bir köşeye ayrılmış birkaç sıra vardı ki muallim onların önünde haşin bir çehre ile sükűt ediyordu: Fenaların zayıfların düşkünlerin oturduğu yerler...

Maarif Müdürü Zehranın bir aralık dışarı çıkmasından istifade etti arkadaşına önünde sükût edilen sıraları göstererek dedi ki:

— Sınıfların bir kısmı bende duvarlar kalın demir parmaklıklarla etrafı çevrilmiş tecrithaneler kanunun küçük yaşları sebebiyle hapishanelere darağaçlarına sevkedeme-diği minimini mücrimlere mahsus "ıslahevleri" tesiri yapar... Bu yerler fena ana babalardan doğmuş fena muhitlerde büyümüş daha aklımızın ermediği sebeplerle beden ve ruh maluliyetlerine uğramış

biçarelere mahsustur... En ziyade yüreğimi yakan nedir bilir misiniz?... Bunların içinde haşin bir ahlâkçı olan Zehranın yanlış anladığı çocuklar da var... Öyle çocuklar ki meselâ ince oynak bir zekâya malik... Hali vakti yerinde bir ailenin sevilmiş çocukları olsa-

lardı buluşlarıyla zarafetleriyle pırıl pırıl parlayacaklardı. Fakat fakir yahut düşkün bir aile içinde yetiştikleri için bu zekâ başka yollara dökülmüş... Bir ekmek parçası ufak bir süs için yahut sadece haksız dayaklardan ve zulümlerden korunmak için hırsızlığa dolandırıcılığa yalancılığa çevrilmiş... Size yine bu sıralarda oturmuş çalışmış ağlamış bir biçareden bahsedeyim... Bu on bir yaşında kimsesiz bir kızdı. İki sene evvel bir yaz gecesi zenginlerden birinin evi soyuldu. Sahipleri muvakkaten şehir dışındaki bağlarına gitmişlerdi. Hırsızları bir türlü elde etmek kabil olmuyordu. Nihayet polis bir ipucu ele geçirdi. Güya bu küçük kız hırsızlara kılavuzluk ve gözcülük etmiş... Çocuğu karakola götürdüler... Uzun uzun sorguya çektiler... Evvelâ inkâr ediyordu... Üzerini aradılar. Cebinden yırtık bir mendile sarılmış yetmiş beş kuruş çıktı. Küçük kızın suçlu olduğunda şüphe kalmıyordu... Öyle ya bu kadar parayı başka türlü nasıl elde edebilirdi... Nitekim bunu kendisi de anladı. Samanlıkta çocuklarla oynarken üçkişinin kendisini nasıl çağırıp kandırdığını anlattı. Annesi ölmeden evvel bu eve çamaşıra tahtaya giderdi. Onun için kapısını bacasını kıyısını bucağını çok iyi biliyordu. Hırsızlara yol göstermiş onlar işlerini bitirinceye kadar sokakta gözcülük etmiş uzaktan birisinin geldiğini gördükçe kedi gibi miyavlamıştı.

Bir aralık mahalle bekçisi evin karşısındaki çeşmenin kenarına oturmuş bir sigara içmeğe başlamış... Küçük mahalle bekçisinin orada oturup kalmasını hırsızlar için tehlikeli görmüş...

Adamcağızı uzaklaştırmak için bir şeytanlık düşünmüş... Sokağın öte başında yüksek bir sesle ağlamaya başlamış... Bekçi tabiî bu sesi merak ederek yanla-20 . . .

ACIMAK

rina gitmiş... Küçük kız "teyzemin evinden geliyordum... Köpeklerden korktum karanlıkta yolumu kaybettim" diye ağlıyor ve bu rolü öyle tabiî oynuyormuş ki adamcağızın merhamet damarları kabarmış... Çouğa çeşme başında su içirip yüzünü gözünü yıkamış elinden tutarak iki mahalle öteye götürmüş... Tabiî o esnada da hırsızlar rahat rahat işlerini bitirmişler... Zaten küçük kızı ele geçiren şey bekçinin anlattığı bu vaka olmuştu. Çocuk işi olduğu gibi söylüyor kendini müdafaa etmiyordu. Hırsızların kim olduğunu sordular. "Bilmiyorum yabancı adamlar"

dedi. Bu sözün doğru olmasına imkân yoktu. Kasabaya yeni gelen yabancı hırsızlar soyacakları

evi teferruatıyle bilen yegâne aç ve muhtaç çocuğu samanlıkta oynayan bir alay çocuğun arasından nasıl ayırabilirdi? Hem güpegündüz kasaba sokaklarında dolaşan üç yabancının kimse tarafından görülmemiş olmasına da imkân yoktu. Çocuk herhalde suçluları biliyor fakat nedense kim olduklarını söylemekten çekiniyordu. Evvelâ onu tatlılıkla kandırmağa başladılar. Allahtan peygamberden ahiretten cehennemden bahsettiler. Kısa bir tereddüt devresi geçirdi. Belki söyleyecekti. Fakat gözü masanın üstünde duran paralara ilişince vazgeçti. Tekrar yalan söylemeye başladı. Para teklif ettiler. Hırsızlardan aldığı paranın üç misli para gösterdiler. Yine cevap yok. Nihayet korkutmağa tehdit etmeğe mecbur oldular. Aynı netice. Polisler artık bu inatçı

yumurcağa iyiden iyiye kızıyorlardı. Evvelâ kollarından tutup şiddetle sarstılar tartakladılar.

Sonra dövmeye başladılar. Dizüstü yere düşmüştü. Gözlerinden akan yaşlar yüzündeki toz toprakla karışarak kirli bir çamur meydana getiriyor çatlamış dudağının kenarından kan sızı-

yordu. Kemikleri çıkmış zayıf göğsü şiddetle kabarıp iniyor vücudu korkudan acıdan titriyordu.

Fakat buna rağmen hâlâ susuyordu. Bu yaşta bir çocukta bu kadar . melanet ve habaset akla sığar mı? Rica ediyorlar kendisine bir fenalık gelmeyeceğini temin ediyorlar Allahtan doğruluktan cennet ve cehennemden bahsediyorlar. Eğer derdi para ise para gösteriyorlar en nihayet ahirette zebanilerin elinden çekeceklerine mahsuben bir küçük avans veriyorlar... Fakat hepsi tesirsiz kalıyor... İnatçı yumurcak Nuh diyor peygamber demiyor hırsızları himayeye devam ediyor.

Hikâyenin burasında Zehra tekrar içeri girmişti. Fakat Maarif Müdürü sözünü değiştirmeye sebep görmeyerek devam etmişti.

Başmuallim söze karıştı:

— Galiba şu on bir yaşında hırsız kılavuzluğu eden mikroptan bahsediyorsunuz dedi. Hakikaten ne korkunç bir mikroptu. Yaşamış olsaycfı cemiyet için bir felâket olacaktı.

Zehra Maarif Müdürünün fikirlerini bildiği için Şerif Halil Beye hitabediyordu:

— Tasavvur ediniz Beyefendi... Bir çocuk ki üç-beş kuruş için hırsız kılavuzluğu ve gözcülüğü

yapıyor polisin bütün ısrarlarına rağmen hırsızları ele vermemekte inadedi-yor ve...

Tevfik Hayri boş sıralardan birine oturmuştu. Alay için hocaya gülünç sualler soran bir yaramaz talebe gibi parmağını kaldırdı: < <

— Pardon pardon hoca harttm... "Hırsızları ele verme-

di" diyorsunuz. "Müttefiklerini arkadaşlarını satmaktan çekindi" deseniz daha doğru olmaz mı?

Zehra cevap vermeğe hazırlanıyordu. Fakat nedense vazgeçti. Hafifçe dudağını ısırdı.

Maarif Müdürü onu bırakmamak bir münakaşaya sürüklemek istiyordu. Oturduğu yerden aynı

afacan çocuk tavrıyle devam etti. Ses ve tavırlarıyle arasıra Zehra Hanımı taklidetmek istediği anlaşılıyordu:

— Evet on iki yaşına bile girmemiş bir çocuk ki yetmiş beş kuruş gibi bir para için hırsız kılavuzluğu etti... Belki o para ile oyuncak veya şeker alacaktı... Yahut da kendine ve kardeşine ekmek hasta büyükannesine ilâç alacaktı... Ma-amafih belki bu parayı ikide bir kapıya gelerek bağırıp çağıran bir alacaklıya verecekti... İnsanlıktır bu. Olmaz olmaz değil mi? Her ne ise maksat o değil... Hırsızlık hırsızlıktır... Evet bu parmak kadar çocuk yetmiş beş kuruş için hırsızlarla bir mukavele yaptı... Teşebbüslerinde yardım ve onlara sonuna kadar muavenet etmeyi taahhüt etti...

Kader yardım etmedi ele geçti... Kendisine hırsızın verdiği paranın üç beş mislini teklif ettiler...

Bu birkaç lira onun için milyon demek... Çocuğun o dakikadaki ruhi durumunu düşünüyorum...

Bir zaman tereddüt ediyor... Söylerse hem başını kurtaracak hem bir hayır işleyerek Allah babayı

memnun etmiş olacak hem de hırsızların verdiği paranın birkaç misli para kazanacak... Ne güzel bir fırsat değil mi? Fakat bu çocuk yetmiş beş kuruşa o adamlarla mukavele yaptığını

düşünüyor... Daha gelişmemiş karışık zihninin karanlık ruhunun içinde bir şey ona bu "ahde vefasızhk"ın fena bir şey olduğunu söylüyor...

Maarif Müdürü ile başmuallim birbirlerini hürmetle severlerdi. Fakat anlaşamadıkları noktalar vardı. Bazen uzun uzun münakaşa ederlerdi. Kitaplar içinde yaşayan hayatla pek az teması olan Tevfik Hayri biraz fikirlerini müdafaa ih-tiyacıyle biraz da bu azimkar cesur fakat mahdut arkadaşa muziplik etmek için açtığı bu münakaşalarda bazen kuvvetli bir mantıkla bazen mahirane mugalâtalar ve safsatalarla onu çıkmaza sokarak asabiyet ve hiddetiyle eğlenirdi.

Zehra düşündüklerinin doğruluğuna inanmakla beraber bir yabancının yanında mağlûp olmaktan korkuyor ağzını açmıyordu.

Şerif Halil Zehranın kızdığını anlamıştı. Ondan tarafa çıkıyor gibi görünerek Tevfik Beye cevap verdi:

— Beyim bunlar bana biraz sizin şairane hülyalarınız gibi geliyor. Elinizde olsa bu çocuğa bir iftihar nişanı vere-cekmişsiniz.

Maarif Müdürü oturduğu sıraya iyice yerleşmişti. Bu defa da Şerif Halil Beye hücuma başladı.

Fakat sözlerinin asıl hedefi Zehra olduğunu gözüyle işaret ettikten sonra:

— Beyim müsaade edin de size bir sual sorayım: Bu çocuk farz-ı mahal hali vakti yerinde bir ailenin kızı olsaydı... Yine faraza bu kasabada yaşayacağı yerde düşman istilâsına uğramış

şehirlerimizden birinde yaşasaydı... Tesadüfen düşman karargâhı hakkında malûmatı olsaydı...

Bir gün üç vatandaşını o karargâha sevketse onlar da memleketimiz için faydalı bazı evrak ve haritaları çalsalardı... Düşman bu küçük kızı ele geçirse sual sorsa... cevap ala-masa... işkence etse... yine sükût ile mukabele görse... Bu çocuğa iftihar nişanı ihsan etmez miydiniz?

— Evet ama münasebet yok...

— Hele Zehra Hanım kızımız onun için bir heykel yapılmasını isterdi.

Bu defa Zehra Hanım cevap verdi:

— Memleketi uğruna işkence çekmiş bir çocuk için elbette...

Maarif Müdürü yavaş yavaş ayağa kalktı. Karıncalanmış ayağıyle hafifçe topallayarak yürümeye başladı:

— İyi ama hamur... maya aynı maya... Birkaç sene evvel aramızda yaşamış ağlamış ve ölmüş

hakikî çocukla bu tasvir ettiğim hayalî çocukları ruhları temayülleri itibariyle kardeştirler...

Muhitlerini ve biraz da terbiyelerini değiştiriniz... Birinin yaptığını ötekinin de yapmasına hiç

mâni kalmaz...

Tevfik Bey hafifçe içini çekerek kapıya doğru yürüyor ve gülümsüyordu:

— İşte böyle Zehra Hanım kızımız... Hakikaten düşkün ruhen malűl olanlara dejenerelere biraz başka türlü muamele edilmesini anlarım... Fakat bu arada yanlış anlaşılmışların yahut iyi anlaşılmamışların da yanmasından çok korkarım...

Artık iyiden iyiye asabileşen Zehra hemen hemen zorla bahsi değiştirdi mebusa çocukların elişlerini resimlerini göstererek uzun uzun izahat verdi.

Biraz sonra mektepten çıktıkları vakit Şerif Halil Bey: — Hayret edilecek şey dedi. Bana söyledikleri Zehra bu değilmiş...

Maarif Müdürü düşünerek:

— Zannederim ki o... dedi.

— Zehra yalan söylemedi ya? Tevfik Bey dudağının ucuyla: 5 :

— Bilinmez dedi.

Bir zaman konuşmadan yürüdüler. Sonra Maarif Müdürü katî bir kanaatle:

— Ben dedim ama şimdi eminim ki odur dedi. Sözlerinize ne kadar alâka gösterdiğine dikkat etmediniz mi? Babasından bahsettiğiniz zaman şaşaladı siz ısrar edince kızdı... Haydi bunu bir dereceye kadar izah edelim... Fakat ihtiyarın ağır hasta olduğunu söylediğiniz zaman gösterdiği teessüre ne diyeceğiz?

— Sebebini izah etti... İnsanlık merhamet...

— Asıl o izah midemi bulandırdı ya... Buna ne lüzum gördü... Şimdi daha başka şeyler de aklıma geliyor Şerif Bey... Zehra ile daima böyle münakaşa ve mücadele etmeyiz... Çok tatli ve samimi konuştuğumuz bir baba-kız gibi dertleştiğimiz saatler de vardır. Bana şimdiye kadar babası ve hatta ailesi hakkında bir kelime söylememiş olması manalı değil mi? Sonra bu kasabayı bu kadar kuvvetle benimsemesi İstanbulu hiç aramaması nihayet on on iki saat uzağımızda olan vatanını

sekiz senede bir defa bile ziyaret etmemiş olması pek garip. Maamafih itiraf edeyim ki şimdiye kadar nazar-ı dikkatimi celbetmemişti. Herhalde bu bir aile sırrı olacak... Bakalım belki ileride anlarız...

26

M

II

MAARİF MÜDÜRÜ bu muammayı halletmek için çok beklemedi. İki gün sonra İstanbuldan gelen resmî bir telgraf Zehra Hanımın babası Mürşit Efendinin ölmek üzere olduğunu muallimin hemen yola çıkarılmasını bildiriyordu.

Tevfik Bey mektebe bir hademe koşturdu Zehrayı çağırttı on dakika sonra başmuallim Maarif Müdürünün odasına giriyordu. Çehresi sakin fakat ölü benzi gibi renksizdi. Fevkalâde bir şeyler öğreneceğini biliyor metanetini kaybetmemeye azmetmiş görünüyordu.

Tevfik Bey heyecan içindeydi. Birdenbire söz bulamadığı için önündeki kâğıt yığınını

yazıhanesinin çekmecelerini karıştırıyor bir şey arıyor gibi görünüyordu.

Zehra odanın ortasındaki masanın yanında durmuştu. Sakin bir sesle:

— Beni emretmişsiniz efendim dedi.

Maarif Müdürü yerinden kalktı telgrafı parmakları arasında bükerek:

— Bir telgraf aldım dedi. Hemen İstanbula hareket etmenizi bildiriyorlar.

Tevfik Bey fazla izahat vermeye lüzum görmüyor onun sormasını bekliyordu.

Başmuallim ağır ağır yazıhanenin önüne geldi elini uzatarak Maarif Müdürünün parmakları

arasındaki buruşturulmuş kâğıdı istedi.

— Lütfeder misiniz?

Tevfik Bey telgrafın zorla alınmasından korkuyor gibi birdenbire elini çekti.

Zehra yine sakin fakat çok yavaş bir sesle sordu:

— Ölmüş mü?

— Kim?

— Babam...

— Hayır fakat hastalığı artmış... Gerçi ümit kesilmez ama...

— Fazla bir şey söylüyorlar mı?

— Hayır... Yalnız mümkün olduğu kadar süratle İstanbula gitmenizi... İşte telgraf...

Zehra Hanım kâğıdı aldı... Odanın kâfi derecede aydınlık olmasına rağmen pencereye çevirdi kelimeleri seçmekte anlamakta güçlük çeker gibi bakıyor tekrar tekrar okuyordu. Sonra ellerini yazıhanenin kenarına dayadı pencereden uzaklara bakmaya başladı. Çehresi o kadar vakur ve sakindi ki Maarif Müdürü böyle zamanlarda söylenmesi âdet olan beylik teselli sözlerine cesaret edemiyor bekliyordu.

Odaya bir kâtip girdi. Maarif Müdürüne birtakım kâğıtlar getirdi.

Tevfik Bey onları birer birer gözden geçirdi imzaladı. Bir şey söylemeden iade etti. Tekrar yalnız kaldılar. Zehra Hanım hâlâ o vaziyette duruyordu.

Maarif Müdürü:

— Hemen hazırlanmalısınız kızım dedi. Tren (......) istasyonuna iki buçukta geliyor... On ikide nihayet yarımda buradan çıkmalısınız ki yetişesiniz... Ben o vakte kadar size bir otomobil buldururum. .

Zehra bir uykudan uyanır gibi silkindi. Maarif Müdürüne baktı. Kendine gelmiş kararını vermişti.

— Teşekkür ederim... Hacet yok gitmeyeceğim. Tevfik Hayri şaşırdı kulaklarına inanamadı:

— Nasıl olur kızım?

— Öyle icap ediyor...

Başmuallimin çehresi kapalı küçük gözleri karanlıktı. Bu fena alâmetti. Maarif Müdürü onu çok iyi tanıyordu. Fikrine ve mesleğine uymayan bir şey teklif edildiği zaman daima bu çehreyi alır ve dediğinden dönmezdi. Maarif Müdürünün zihni gittikçe karışıyordu. Bu vaziyet karşısında katî

bir harekete lüzum görerek hemen hemen sert bir sesle:

— Pederiniz hasta... hattâ ağır hasta dedi. Sizin mutlaka İstanbula gelmenizi istiyorlar. Siz gitmeyeceğinizi söylüyorsunuz. Sebebini izah edebilir misiniz?

— Maarifle alâkadar bir mesele olsaydı arzetmekte tereddüt etmezdim.

Zehra amirine karşı haşin ve mütecaviz bir tavır almıştı.

Tevfik Hayri müşfik ve biraz mahzun bir tebessümle:

— Zehra kızım... Bu suali Maarif Müdürü değil sizi daima kızı küçük kardeşi gibi sevmiş bir dostunuz sordu dedi. Onun için bana böyle cevap vermenizi doğru bulmadım.

— Affınızı rica ederim Tevfik Bey. Ayıp ettim. Fakat mazur görünüz. Bilemezsiniz. Çok karmakarışık olduğum bir zamanda...

Devam edemedi dudakları titremeye ağlamaya başladı. Fakat şimdi nedense bu zaafını

gözyaşlarını saklamaya lüzum görmüyordu sadece başını biraz yana çeviriyordu.

Tevfik Bey!... Zehra ona ilk defa böyle ismiyle hitabediyor-du. Artık mukavemeti kırılmıştı. Kesik kesik söylenmeye başladı:

— Geçen gün sizden hakikati sakladım... Babamı inkâr ettim... Fakat bu büsbütün yalan sayılmaz.

Mürşit Efendi üzerimde babalık haklarını kaybetmiş bir... bir biçaredir... Biçare diyorum. Lâyık olduğu kelimeyi söylemeye dilim

varmıyor. Belki şu saatte ölmüştür.

Ayakta durmaya kuvveti kalmamış gibi yazıhanenin yanındaki sandalyeye çöktü alnında iri ter damlalanyla devam etti:

— Bu adam ailemizi mahvetti... Bir an kendimi kurtarabildim... O da ne güçlükle...«Bilemezsiniz... Sekiz sene evvel bir yangından bir bozgundan kaçar gibi kendimi unutturdum.... Daha doğrusu öyle ümit ediyordum. Çünkü hayatı benim için bir leke olan bu adamın ölümü daha büyük bir leke olacak... Bugün sizin öğrendiğiniz hakikati yarın başkaları da öğrenecek... Herkesin içinde elimi yüzümü kapayarak gezmeye mecbur olacağım... Halbuki ben açık alınla yaşamaya en lâyık bir insanım.

Yesinin içinde vahşî bir gurur ile başını kaldırıyor tırnaklarını avuçlarının içine geçirecek gibi yumruklarını sıkıyordu:

— Kendi insanlığımı kendi haklarımı unuttum. Hayatımı başkalarının saadetlerine vakfettim.

Kendimi kendi ihtiyarımla en basit emellerden zevklerden mahrum ettim. Küçücük bir çocuk olduğum yaştan beri direndim çırpındım. Bütün bu mahrumiyetlerle bu lekeyi temizledim sanıyordum. Halbuki ben açık alınla yaşamaya en lâyık bir insa-
nım. Bunu söylediğim için beni ayıplamazsınız. Titizliğimi elbette mazur görürsünüz.

Bu bir kuvvetli sinir buhranıydı. Muallimin gözlerindeki yaşlar kuruyor yanaklarının etleri çekiliyor sesi tıkanıyordu. Maamafih en bitkin göründüğü bir dakikada birdenbire toplanıyor umulmaz bir cebrinefs ile kendine hâkim oluyordu.

Yavaş yavaş ayağa kalktı bileklerini tekrar masaya dayadı soğuk ve haşin bir sükűnetle:

— İstanbula gitmeyeceğim dedi. Bu Mürşit Efendiyi tanımıyorum... Tanımamakta da kendimi haklı görüyorum... Madem ki öleceği varmış... Bir köşeye çekilip kendi kendine ölebilirdi...

Velevki böyle bir dakika biz yüzyüze gelemeyiz.

Bunları söyledikten sonra Maarif Müdürüne başiyle hafif bir selâm verdi kapıyı vurarak çıkıp gitti.

Tevfik Hayri onu derin bir sükûnet ve hayret içinde dinlemiş söyleyecek söz bulamamıştı. Daha doğrusu onunla bu mesele üzerinde fazla konuşmak içinden gelmemişti. Yüreğinde anlaşılmaz

bir sıkıntı bir hoşnutsuzluk ağzında garip bir acılık vardı. Başmuallimin hareketini iyi bulmamıştı. Tafsilâtını bilmemekle beraber bu sergüzeşti az çok tahmin ediyordu. Bu Mürşit Efendi herhalde fena bir adamdı. Ailesini ezmişti belki de Zehranın söylediği gibi ailesinde ölümlere sükûtlara sebep olmuştu. Bu gayyur ve namuslu kızın onun yüzünden çok çektiği muhakkaktı. Fakat ne de olsa bu ölüm döşeğine yatmış bir baba idi. Böyle bir saatte bütün kinler unutulur buna mukabil uzak zamanların velevki pek mahdut bir iki müşfik hatırası uyanırdı.

"Madem ki

öleceği varmış bir köşeye çekilip kendi kendine ölebilirdi." İnsan bu sözü sevmediği zararını

gördüğü bir insan hatta bir baba için sarfedebilirdi. Fakat onun öldüğü yahut ölmek üzere bulunduğu dakikada değil. Maarif Müdürü Zehra hakkında acı bir hayal kırıklığına uğramıştı.

Çıkarken ona bir şey söylememiş olmasının sebebi buydu.

Masanın başına oturdu dalgın ve neşesiz çalışmaya başladı. Maarif Müdürü bir saat sonra öğle yemeğine çıkıyordu. Merdiven başında tekrar başmuallim ile karşılaştı. Zehra giyinmişti. Elinde bir çanta vardı. Artık büsbütün sakindi. Biraz evvelki vakadan utanmış gibi başını önüne eğerek:

— Düşündüm... Gitmeğe karar verdim dedi. Tevfik Hayri sadece:

— Pek güzel dedi.

Sonra bir hademe çağırdı. Zehrayı iki saat uzaktaki istasyona götürmek için bir otomobil bulmalarını tembih etti. Ayakta üç beş dakika konuştular. Fakat yalnız işlerden bahsettiler.

Vakaya temas edecek bir şey söylemekten ikisi de çekindiler.

III

ORTALIK iyiden iyiye kararmıştı. Gece böceklerinin vagona dolmaması için lâmbaları

söndürmüşlerdi.

Zehra başını pencerenin kenarına dayamış geceyi seyrediyordu. Karşısında dört beş yaşındaki torununu dizinde uyutmuş bir ihtiyar kadın yavaş sesle ezbere Kuran okuyordu.

Biraz evvel bu ihtiyar kadın Zehraya epeyce dert yanmıştı İstanbulluydu. Altı sene evvel kızını

küçük bir Anadolu kasabasına gelin göndermiş. Damadı sarhoş ve ahlâksız bir reji kâtibiymiş.

Zavallı kız altı sene bu serserinin kahrını çektikten sonra ölüm yatağına düşmüş. Annesi onun ancak son gününe yetişebilmiş. Torununu bu sarhoş babanın yanma bırakmaya gönlü razı

olmadığı için İstanbula götürüyormuş. İhtiyar kadın kızından sonra yaşamak istemiyordu. Fakat artık bu çocuğu büyütmek için dört elle hayata sarılmak vazife olmuştu. Zehra onu derin bir teessürle dinleyip teselli etmiş büyükannesinin dizinde uyuyan küçük öksüzün kıvırcık kumral saçlarını uzun uzun okşamıştı.

Tren karanlık bir ovadan geçiyordu. Akşamüstünden beri durmadan esen rüzgârın çıkardığı

seslerle nihayetsiz bir deniz hissi veren bir ova...

Sadece ufukta az yıldızlı bir göğün eteğinde uzakta sıra dağların hayali seçiliyordu. Işıkları

sönmemiş bir iki pen-

cereden dökülen tozlu hafif aydınlığın erişebildiği yerlerde boş tarlalar cılız kuru ağaç iskeletleri parlayıp sönüyordu. Trenle yarış eder gibi uçan büyük bir kuşun gölgesi bir zaman bu ışığın içinde koştu sonra yavaş yavaş geri kaldı kayboldu.

Zehra gözlerini kapadı eski günlerini düşünmeye görmeye başladı. Hatıralarının en güzelleri en eskileriydi. Çocukluğunun ilk seneleri oldukça hoş geçmişti. Ondan sonra acılar ümitsizlikler isyanlarla dolu bir işkence devresi başlıyordu.

Nihayet bir manevi felce uğramış gibi bu acılar duruyor benliği ortadan kayboluyor artık sırf başkaları için düşünmeye ve yaşamaya başlıyordu.

Çocukluğu Beylerbeyinde bir eski yalıda geçmişti. Bu yalıya iki yanındaki yüksek harap duvarlarda otlar bitmiş boş ıslak bir sokakta küflü bir demir kapı ile girilirdi... Bahçeyi daima gölge içinde bırakan yüksek ağaçlar arasında oymalı cephesinin boyaları dökülmüş yüksek pencerelerinin bir kısmı perdesiz eski bina içeride döşeme

tahtaları çarpılmış sofalar küçük renkli camlan kırılarak sade iskeletleri kalmış camekânlar... Trabzanlarının oymalı parmaklıkları

dökülmüş yayvan merdivenler...

Zehra evden hiç eksik olmayan misafir çocuklarıyle yukarı sofada oynardı.

Tavanın bir kısmı içeri akan yağmurlarla silinmiş bir kısmı parça parça muşambalar halinde sarkmış boyalı resimler hâlâ gözünün önündeydi. i

Sonra ailesi... Denize bakan peiiç©c)jenin yanında yay-

van bir kerevetin üstünde başında yeşil başörtüsüyle daima dikiş diken Kuran okuyan büyükannesi...

O ne iyi ne temiz bir kadındı...

Dünyada evlâtlarını mesut görmekten başka bir arzusu yoktu. Fakat ne çare ki kızları çok ahlâksız adamlara düşmüşlerdi. Büyük kızı Ruhsarın kocası tüccardı. Hali vakti yerinde bir adamdı. Fakat karısına karşı çok zalimdi. Birkaç defa onu saçlarından tutup yerlerde sürükleyerek dövmüştü.

Sonra çok sarhoş olduğu bir gece zavallı kadını tabancayla öldürmüştü.

Bu adam on beş sene hapse mahkûm edilerek Akkâ zindanına gönderilmiş bir iki sene sonra oradan ölüm haberi gelmişti.

Zehra Ruhsar Teyzesini tanımamıştı. Çehresini sade büyükannesinin odasında asılı resminden bilirdi. Dertli anne çocuğunun fotoğrafına bakmaya tahammül edemediği için bu odaya hiç

girmezdi.

Zavallı Ruhsar Teyzesinin neler çektiğini nasıl öldüğünü bu büyükanneden dinlemişti. Kış

gecelerinde tekrar tekrar anlatılan bu facia ihtiyar kadınla torununu yanak yanağa saatlerce ağlatırdı. Zehranın daha o vakit erkeklerden gözü korkmuştu. Büyükannesine ölünceye kadar evlenmeyeceğini söylerdi. Onun gözünde erkekler baştan başa zalim ve katildi. Büyüyüp hayata karıştıktan sonra onlar arasında da zararsız insanlar bulunduğunu anlamamış değildi. Fakat ne de olsa eski tamamile silinmiyordu. Evlenmek için küçük yaşta verdiği

kararda hâlâ sebat ediyordu. Saçlarında beyaz tüller yüzünde hafif buruşukluklar belirmiş olduğuna göre bu karardan dönmesi için zaten vakit de kalmı-35

yordu. İleride ihtiyar bir kız olarak belki çocuklar arasında belki de tatil zamanına tesadüf ederse kimsesiz bir mektep odasında ölecekti.

Zehranın Ruhsar Teyzeden dört beş yaş küçük olan annesinin de yüzü gülmemişti. Hatta o bir cihetten kardeşinden daha bedbaht sayılırdı. Çünkü genç yaşında bir tabanca kurşunuyla ölüp giden teyzesine mukabil anneciği senelerce sürünmüştü.

Zehra bu gece anasını o zamanki haliyle görüyordu. Ne kadar şen tatlı bir kadındı. O kadar taze idi ki onları -ana kız- beraber görenler kardeş sanırlardı.

Şimdi anladığına göre annesi çok hassas ve biraz asa-bî idi. Çabuk neşelenir çabuk meyus olurdu.

Kendisini anlayacak kadrini bilecek bir adama düşseydi çok iyi bir aile annesi olur etrafına saadet dağıtırdı. Ne çare ki Allah onu serseri çapkın sarhoş kaba bir adama kısmet etmişti. Kocası

aldığını bulduğunu sefahat yerlerinde yer evine gece-yarıları dönerdi. Ayakta duramayacak kadar sarhoş olduğu halde o saatten sonra karısına bin türlü zulüm etmenin yolunu bulurdu.

Zehra çocukluğunda büyükannesinin koynunda uyurken annesinin feryatları hıçkırıklariyle uyandığını hatırlıyordu.

Bu acı sesler hâlâ kulağındaydı. İhtiyar büyükanne ile küçük kız yataklarında büzülerek koyun koyuna ağlamak ve dua etmekten başka bir şey yapamazlardı. Gecenin bir kısmını böyle feryatlarla gözyaşlarıyle geçiren Meveddet Hanım ertesi sabah en mesut bir kadın gibi taze ve şen uyanırdı. Yağmur ve fırtına gecelerinden sonra gelen taze sa-36

bahlar gibi. Zavallının tek tesellisi gündüzleri yalıyı hemen hiç boş bırakmayan misafirlerdi.

Komşuları bu neşeli ince ve şakacı genç kadını çok severlerdi. Felâketlerinde bir kardeş gibi acırlar onu teselli ederlerdi. Hele bir Mesadet Hanım vardı ki Meveddet için bir ikinci aba olmuştu.

Zehra ona "Mesadet Teyze" derdi. Mesadet Teyzenin Necip Bey isminde bir erkek kardeşi vardı.

İkisi de öyle hayırsever öyle nazik terbiyeli insanlardı ki...

Bu kibar aile onlara çok iyilik etmiş Necip Bey tembelliği ve serkeşliği sebebiyle işinden kovulan Mürşit Efen-diyi kendi maiyetine almış ona mühim bir iş tevdi etmişti. Fakat o yardım eden eli ısırmak istidadiyle yaratılmış bir adamdı. Velinimetine bir gün iş başında en ağır hakarette bulunmuştu. Fazla olarak Mesadet Hanımın da evlerine gelip gitmelerini menetmişti.

Başkaları olsa bir daha semtlerine uğramazlardı. Fakat Mesadet Teyze ile Necip Bey dünyada emsali bulunmayacak kadar iyi insanlardı. Mürşit Efendinin şiddetli emirlerine ve tehditlerine rağmen yine gizli gizli onları görmekte devam ederlerdi.

Zehra o vakit iyiyi kötüyü farketmeyecek kadar minimini bir çocuktu. Buna rağmen bu iki aile dostundaki derin vefa ve şefkati bir nevi sevk-i tabiî ile sezmişti. Onlara bir akraba gibi sokulurdu. Necip Bey onun kendisine hakaret eden ahlâksız adamın kızı olduğunu hatırına getirmez dizleri üstüne oturtarak kendi çocuğu gibi okşayıp sever hediyeler verirdi. Zehrada bütün bedbaht çocuklar gibi vakitsiz bir inkisar vardı. O yaşta bu aileyi gizli gizli gördüğünü ba-37

basından büyük bir sır gibi saklamak lüzumunu anlamıştı.

Ev misafirsiz kaldığı zaman annesi odasına kapanır saatlerce kendi kendine ut çalardı.

Zehranın bir de on bir yaşında bir ablası vardı: Feriha. Aralarında ancak dört yaş fark olduğu halde bu iki kardeş pek iyi anlaşamazlardı. Feriha büyümüş de küçülmüş gibi bir çocuktu. Kendi akranlarından ziyade yetişmiş genç kızlardan hoşlanırdı: Oyun oynamayı sevmezdi. Oyuncakları

ayna tarak kurdele parçaları sürme boya gibi şeylerdi.

Sofanın bir köşesinde kendine mahsûs bir yeri vardı. Orada saatlerce maşa ile saçlarını kıvırmak gözlerini dudaklarını boyamak başına boynuna kurdele parçalarından fiyonglar takmakla eğlenirdi. Tuvaletini bitirdiği zaman kırık salıncaklı bir iskemleye arkaüstü yatarak gözlerini tavana kaldırır içeride annesinin utla çaldığı hüzünlü şarkıları ince sesiyle söylerdi.

Babasının zulmüne kurban olanlardan biri de bu içli küçük kızdı. Zavallının süslenmeye eğlenmeye ihtiyacı vardı. Halbuki Mürşit Efendi onu her şeyden mahrum ediyordu. Kendi içkisine çapkınlığına dünya kadar para sarfettiği halde ona bir çift çorap almamak için bin dereden su getirirdi.

Zehra ablasının çarşafa girdiği günü hatırlıyordu. Bin zahmetle eflâtun bir ipek çarşaf bir çift rugan iskarpin tedarik edilmişti. Zavallı kız o hevesle Beykozdaki bir akrabasına gidecek birkaç

gece misafir kalacaktı. Mürşit Efendi o gün hiç yoktan bir aksilik çıkarmış yağmur bahanesiyle onu iskeleden çevirmişti. .

38

Zehra yeni çarşafı içinde birdenbire büyüyen filiz gibi narin bir genç kız hali alan ablasının kendisini nasıl sofadaki minderin üstüne attığını saatlerce yüzükoyun nasıl hıçkırdı-ğını kalbi parçalanarak hatırlıyordu. Mürşit Efendi o günden sonra kızını sokağa çıkmaktan menetmişti.

Zavallı çocuk evde can sıkıntısından çıldıracak gibi oluyordu. Komşular haline acırlar ara sıra onu gizli gizli gezmeye götürürlerdi.

Bir gece yine komşularla beraber Adada bir düğünde kalmıştı. Mürşit Efendi bunu haber alsa evi mutlaka başlarına yıkardı. Bunun için Zehrayı o gece büyükannesinin koynundan alarak ablasının odasına yatırmışlardı. Mürşit Efendinin bazen kızının odasına girdiği olurdu. Şayet o gece öyle bir şey yapacak olursa Ferihanin yatağını boş görmeyecek Zehrayı büyük kızı sanacaktı.

Zehra yalnız yatmaya alışık değildi. Korkuyordu. Babası odaya girerse görmesin diye yüzünü

yorganın içine saklamış sade ablasının saçlarına benzeyen saçlarını açıkta bırakmıştı. Bunu ona kimse söylememişti. Pek küçük yaşta olmasına rağmen kendi akıl etmişti. Yalnız yavrucak bir şeyi düşünememişti: Korkudan ağlarken çıkardığı hafif iniltileri babasının duyması ihtimalini...

Âdeti üzere gece yarısı evine gelen Mürşit Efendi çok sarhoş olmasına rağmen bu sesi duymuş

odaya girmişti:

— Ne var neye ağlıyorsun hasta mısın?

Zehra bu suale cevap vermemiş ıslak yüzünü yastığa gömerek uyku taklidi yapmıştı.

Bir el yavaş yavaş yorganı açıyor... Ensesinde sıcak bir nefes...

Zehra yirmi senelik bir maziye ait olan bu rüyaya öyle dalmıştı ki o sıcaklığı tekrar ensesinde duyuyor gibi yerinden sıçradı. Etrafına bakındı. Vagondaki küçük öksüz ara sıra göğüs geçirerek uyuyor tren sarp bir kayalığın içinde yoluna devam ediyordu.

Mürşit Efendi o gece kendini bilmeyecek kadar sarhoştu. Öyle ki yatakta yatan çocuğun küçük kızı Zehra olduğunu anlayamamış yorganı tekrar onun başına örterek ho-murdana homurdana çekilip gitmişti.

Çelimsiz içli bir kız çocuğunun vücudu bu mütemadi mahrumiyete ne kadar tahammül edebilirdi? Feriha daha on beş yaşını bitirmeden veremden ölmüştü. Zehra ablasının öldüğü

günü de gayet iyi hatırlıyordu. Mürşit Efendi o gün nasılsa evdeydi. Yalının önündeki rıhtımda elleri ceplerinde dolaşıyor mütemadiyen sigara içiyordu.

Güzel bir yaz günüydü. Yalının önünden içinden mızıka çalan bayraklarla süslü bir tenSzzüh vapuru geçiyordu. Zehra arkadaşlarıyla beraber rıhtımdan mendil sallıyordu. Vapurun dalgaları

daha rıhtımın kırık taşlarını ıslatmaya devam ederken yukarıda korkunç bir vaveyla kopmuştu.

Mürşit Efendi ağzında sigarasıyla başını kaldırarak bu pencerelere bakmış sonra yavaş yavaş içeri girmiş merdivenlere doğrulmuştu.

Yukarı sofada tüyler ürpertici bir sahne geçmişti. Acıdan çıldıran büyükanne ile anne artık bu zalim adama karşı isyan ediyorlardı vahşi seslerle "katil katil" diye haykırışı-yorlardı. Kadınlar onu ölümüne sebep olduğu kızının odasına sokmamışlardı.

Ferihanın ölümü üzerinden daha iki ay geçmemişti ki Mürşit Efendi Zehrayı ayda bir çıkmak üzere bir Marabet mektebine yazdırıyordu. Maksadı büyükannesiyle annesini büsbütün yalnız bırakmaktı. Onlara bu fenalığı etmek için kesesinden mektep parası vermekten bile çekinmemişti. İşte Mürşit Efendi bu kadar fena bir adamdı. Çocuk uzun zaman mektebe alışmamıştı. Geceleri

Marabetlerin çıplak ve soğuk yatakhanesinde büyükannesini arayarak ağlıyordu.

İhtiyar kadın birkaç defa onu mektepte görmeye gelmişti. Fakat müdire zavallıyı: "Babasının tembihi var kimse ile görüştüremeyiz!" diye geri çevirmişti. Büyükanne arasıra mektebin karşısındaki viranede dolaşır torununun pencerelerden bakmasını beklerdi.

Zehra Marabetlerin mektebinde üç buçuk sene kalmıştı. Biraz dikbaşlı olmasına rağmen iyi bir çocuktu. Sör-ler ona bir anne şefkati göstermişlerdi. Birkaç da candan arkadaşı vardı. Burada oldukça mesut bir hayat geçirebilirdi. Fakat evinden mütemadiyen üzücü haberler alıyordu.

Annesi uzun bir hastalıktan sonra ölmüştü. Onu müteakip büyükannesine inme inmişti. Zavallı

kadın senelerce hastane köşelerinde inlemişti.

Zehra Marabet mektebinden çıktığı zaman on beş yaşındaydı. Elinden tutacak kimsesi yoktu.

Bütün sevdikleri ölmüştü babası hapisteydi. Ya açlıktan ölmeğe ya sürünüp sükût etmeğe mahkûmdu. Fakat bir tesadüf onun imdadına yetişmişti. Darülmuallimata imtihan ile talebe istiyorlardı. Zehra elinde Marabetlerden aldığı bir tasdikname çantasında birkaç kitap arkadaşlarının ya-41

Reşat Nuri Güntekin

digâr olarak verdikleri bir iki resim ile kendi kendine mektebe girmişti.

Daha o yaşta iken azim sahibi ve vakur bir çocuktu. Mektebin karşısındaki tütüncüden bir pul satın alarak istidasını yazmış imtihana girmiş ve kazanmıştı. Genç kızın Darülmuallimattaki hayatı bir kelime ile hülâsa edilebilirdi: Çalışmak...

Kitaplarından başını kaldırmıyor kimse ile ahbap olmuyordu. Kendi yaşında çocuklara mahsus olan neşe ve hüzünlerden hafifliklerden onda eser yoktu yaşlı başlı bir insan gibiydi. Kalbi bütün sevgilere ümitlere kapanmıştı.

Darülmuallimatta kaldığı beş sene esnasında babasından haber alamamış gibiydi. Sadece onun hapisten çıktığını serseri ve sarhoş ötede beride süründüğünü biliyordu. Kızını arayıp sormak için bir gün bile mektebe uğramamıştı. Zehra ona bir kere çarşıda bir kere de bir

mektep gezintisi esnasında tesadüf etmişti göz göze gelmişlerdi fakat Mürşit Efendi son derece sarhoştu.Bacakları

birbirine dolaşıyordu. Saçı sakalına karışmıştı. Elbiseleri liyme liyme üstünden dökülüyordu.

Bulanık gözleriyle bir an kızına bakmıştı. Fakat bereket versin ki onu tanıyamamıştı.

Zehra o dakikada ölecek gibi olmuştu. Ya bu serseri kızım diye yanına yaklaşmış olsaydı hali ne olacaktı? Mektepte onu yetim biliyorlardı.

Zehra arkadaşlarına kendini babasız bir çocuk olarak tanıtmıştı. Haysiyet sahibi bir insan için ailesini inkâr etmek kadar ayıp ve sefil bir şey olamayacağını biliyordu nitekim babasının kabahati sadece fakirlik ve sefaletinden ibaret ol-42

sa ondan utanmayacaktı. Bilâkis acıyacak ve sevecekti. Fakat o insanlık için bir yüz karası idi.

Zehra sevmek ve kendini sevdirmek ihtiyaciyle doğmuş bir çocuktu. Küçükken kedi yavruları gibi sokulgandı. Bir saniye gülümseyerek yüzüne bakmak hafifçe başını okşamak onu esir etmeye kâfi gelirdi. Fakat bu istidat pek çabuk sönmüştü. Onu Darülmuallimatta çok çalışkan çok vakur fakat haşin soğuk bir çocuk olarak tanımışlardı. Kimse onunla yakından arkadaş olamamıştı.

Hiçbir dost ve arkadaş gözüyle karşılaşmayan kara gözleri ruhunun zilletini ve acılarını büyük bir sır gibi saklamıştı.

Mektepten çıktıktan sonra Zehraya İstanbulda bir yer vermek istemişlerdi. Fakat o kabul etmemiş Anadoluda sönük bir vilâyete gönderilen bir arkadaşıyle beraber gitmişti.

Talebeliği zamanında bazı geceler bilmediği yerlerde yabancı insanlar arasında kaybolmuş

çocukları kıskanarak düşünüyordu. Onlar bir cihetten ne kadar mesuttular. Kimse ne olduklarını

bilmezdi. Kimse bakışlarının suç ve ayıbını onlara yüklemezdi. Kendi hayatlarına istedikleri istikameti vermek kendi ellerinde idi.

Zehra (.......)a gelince kendini bu kaybolmuş çocuklara

benzetti. Yeni mektebini yeni arkadaşlarını yeni talebelerini yadırgamadı. Zaten İstanbulda toprak olmuş iki sevdiğinin

hatırasından başka ne bırakıyordu ki? Kimsesiz bir insan için yer değiştirmenin büyük bir ehemmiyeti olamazdı.

Zehra (.......)da kendini bütün kuvvetiyle mektebine

verdi. Yavaş yavaş varlığını benliğini unuttu. Başkalarının 43

hayrı için işleyen bir makine halini aldı. Dinç ve azimkardı. Kuvvetli bir mantığı vardı. İlk zamanlarda uğradığı müşkilât onu yıldırmadı. Küçükten beri uğraşmaya alışmıştı. Kendisine iyi muamele eden insanlara iyi muamele etti. Fakat haksızlık ve zulmetmek isteyenler karşısında acizle boynunu bükmedi. Bilâkis onlara karşı gayet haşin oldu. Neticede henüz çok genç bir kız olmasına rağmen şehrin en balli-başlı şahsiyetleri arasına girdi. Herkes hatırını sayıyor iyiler kendisini seviyor fenalar ondan şeytan gibi korkuyor^ lardı. Sırf kendi gayreti kendi doğruluğu sayesinde kazandığı bu muvafakıyet ona sonsuz bir gurur veriyordu. Zaafın aczin tereddüdün uzlaşmaz bir düşmanı olmuştu. Herkes kuvvetle istediği halde kendi hayatını istediği gibi sevk ve idare edebilirdi. Fenalara düşkünlere acımak manasız bir mızmızlıktı.

Tren bir istasyonda durmuştu. Burası karanlık boş kırlar içinde küçük bir taş bina idi. Kapısında yanan fenerin sönük ışığında birtakım gölgelerin hareket ettiği seçiliyordu. Uzakta manevra yapan bir lokomotif kesik kesik düdük çalıyor yol kenarında fenerli memurlar dolaşıyordu.

Günün heyecanları trenin mütemadi sarsıntısı Zehrayı çok yormuştu. Kısa tevakkuf sinirlerine muvakkat bir sükûnet getirdi. Gecenin gittikçe artan nemli serinliğine karşı mantosuna sımsıkı

sarındı başını pencerenin kenarına bıraktı.

IV

— Bir gün daha acele edemez miydin kızım? Merhum vefatından üç dört saat evvel kendini kaybetti. Bir daha açılamadı... O zaman bile "Zehra... Zehra..." diye inlemeye devam ediyordu...

Bizimki "Zavallı adam ıstırap çekiyor... Can veremiyor... Kızının bir şeyini bulup versek de ferah ferah ruhunu teslim etse..." dedi.

Sandığını açtık... eşyalarını karıştırdık... Elimize bir kurdele geçti... "İhtimal Zehra Hanımındır..."

dedik. Bizimki "Mürşit Efendi bak kızının kurdelesini bulup getirdik... Kokla ferahlarsın" diye kulağına bağırdı... Kurdeleyi yüzüne koyduk. Benim böyle şeylere pek itikatım yoktur ama adamcağız âdeta sakinledi... Biraz sonra soluğu kesildi. Ölürken sıkıntı çekmedi kızım. Maamafih keşke bir gün daha acele edeydin...

Eyüpsultanın harap bir mahallesinden geçiyorlardı. Vehbi Efendi inmeli ayağını güçlükle sürüyor ikide bir bastonuna dayanarak duruyor Zehra elinde küçük valizle onu takibediyordu çehresi çatkın gözleri karanlık tek bir kelime söylemiyordu.

Bu Vehbi Efendi yetmiş yaşlarında emekli bir tabur kâtibi idi. Kendi yaşındaki karısiyle beraber Eyüpsultanda eski bir evde oturuyordu. Vehbi Efendinin Mürşit Efendi ile uzaktan uzağa akrabalığı vardı. Zehrayı İstanbula çağıran o idi.

Zehra Eyüpsultan iskelesinde Vehbi Efendinin evini nasıl arayacağını düşünürken onunla karşı karşıya gelmişti.

Akşamdı. İhtiyar adam onu dar karanlık yokuşlu sokaklardan evine götürürken mütemadiyen anlatıyordu:

— Senelerden beri ne görmüş ne de haber almıştım. İki hafta evvel Vefada oturan bir eski ahbabı ziyaretten dönüyordum. Zeyrek yokuşundan inerken bir köşe başında ona tesadüf ettim. Başı açık ayakları çıplaktı... En sefil meczup dilencilerde bile bu kıyafet yoktur... Vücudu iskelet haline gelmiş saçında sakalında bir tek siyah tel kalmamıştı. Yanına yaklaştım... "Mürşit sen misin? Bu ne hal?" dedim. Beni tanıdı... İşitilmeyecek kadar yavaş bir sesle: "Hastayım sesim çıkmıyor..." dedi. Lâkin söylerken tıkanıyor göğsü hırlıyordu.

"Ettiğini beğeniyor musun? Nihayet kendini şu hale koydun ya!" dedim. Yüzüme baktı. "Beni rahat bırak yoluna git" dedi. Ayrıldım yürümeye başladım. Fakat ayaklarım geri geri gidiyordu.

Onu bu halde yol üstünde bırakmaya bir türlü gönlüm razı olmuyordu. Akraba değil ya yedi kat el olsa insan bu vaziyette bir biçareyi çiğneyip geçemiyor...

Vehbi Efendi Zehranın bu sözleri kendisine bir tariz zannetmesinden korktu:

— İhtiyarlık hanım kızım dedi. İnsan ihtiyarlayınca sinirleri gevşiyor vara yoğa acıyor. Her neyse döndüm. Mürşit Efendiyi kolundan tuttum eve getirdim. Zaten birkaç günlük ömrü kaldığı

besbelliydi. "Bari sokakta ölmesin" dedim. Ben de bizimki de fakir insanlarız... Hacca gidecek ze-

kât verecek halimiz yok ya... "Bari bu kadarcık bir sevap yapalım!" dedik.

Vehbi Efendi eve gelinceye kadar mütemadiyen söyledi Zehraya babasının hastalığını ve ölümünü

bütün tefer-ruatıyle anlattı.

Muallim cevap vermeden dinliyor sade arasıra başını sallıyordu.

Cenazeyi kaldırmak için kızının gelmesini beklemişlerdi.

Vehbi Efendi Zehrayı cumbalarının kafesleri dökülmüş harap bir eve soktu. Küf ve rutubet kokan toprak bir avludan geçirdi basık tavanlı bir sofaya çıkardı. Burada başörtülü iki ihtiyar kadın vardı. Biri Vehbi Efendinin ihtiyar karısı öteki cenazeyi beklemeye gelmiş bir komşu...

Kadınlar mükedder bir çehre ile Zehrayı karşıladılar. Vehbi Efendinin karısı muallimin omuzlarını okşadı elinden valizini aldı etraftan işitilmesinden korkuyor gibi gayet yavaş bir sesle:

— Başın sağ olsun kızım dünya hali bu... dedi. Öteki kadın:

— Dünya... Dünya!... Er geç hepimizin başına gelecek diye derin derin içini çekti.

Aralık bir kapıdan hafif bir mum ışığı görünüyordu. Vehbi Efendi tereddütle:

— Kızım merhumu görmek ister misin? dedi. Zehra günün bütün yorgunluğunu bu dakikada hisse-diyormuş gibi omuzları çökmüş başı yana eğilmiş uzun uzun bu kapıya baktı. Sonra birdenbire canlandı. Çehresi bakışları sertleşti. Sinirli bir tavırla:

— Hayır... dedi. Hacet yok...

Zehranın ağlayarak odaya atılmasını bekleyen kadınlar şaşırdılar. Vehbi Efendinin karısı misafiri kendi oturma odasına aldı.

Komşu namaz bezini düzelterek hafif bir dua mırıldanarak cenazenin yanına döndü.

Vehbi Efendinin karısı Zehranın yorgun geleceğini düşünerek ona sıcak bir çorba hazırlamıştı.

Sükût içinde yemek yediler. Sofada bir eski saat işliyor cenazeyi bekleyen kadının yüksek sesle Kuran okuduğu işitiliyordu...

Zehradaki sükűnet Vehbi Efendinin ve karısının dikkatini celbediyordu. Bunu evvelâ şaşkınlığa ve yorgunluğa atfetmişlerdi: Fakat o yemek sonuna doğru berrak ve canlı sesiyle konuşmaya başlayınca ihtiyarlar şaşırdılar hatta biraz da içlerinden kızdılar. Bir yabancı bile bir ölü evinde bu kadar lakayt ve sakin görünemezdi* Vehbi Efendi bahsi tekrar Mürşit Efendiye intikal ettirdi:

— Zehra Hanım kızım... Merhum pederinizin bir tahta sandık içinde birkaç parça eşyası var... Bu sandık nasılsa arkadaşlarının birinin evinde nutulup kalmış... Merhumun bizde hasta yattığını

haber alınca getirip teslim etti... Hayatta bulunan tek çocuğu olduğunuz için size aittir... Sandığın anahtarlarını alınız kızım...

İhtiyar adam bir bez parçasının ucuna bağlanmış küflü bir anahtar uzatıyordu. Zehra süratle elini çekti:

— Hayır hayır dedi. Bu insanla aramda hiçbir münasebet kabul etmiyorum... Mürşit Efendinin metrukâtını ya-48

rın mezarlığa gelecek ıskatçılara verirsiniz. Yalnız borçları kalıyorsa onları tabiî vereceğim.

Vehbi Efendi artık kendini tutamadı:

— Ona niçin babam demiyorsunuz kızım... Biçaremin yeryüzünde sizden başka kimsesi yok...

. „

Zehra bir münakaşa kapısı açmak istemedi:

— Dilime öyle geldi efendim dedi.

Biraz sonra Vehbi Efendi tekrar Zehrayı cenazenin yanına götürmeyi teklif etti. Bu onun fikrince mutlaka yapılması lâzım gelen dinî bir vazife idi. Fakat muallim bu defa açıkça reddetti:

— Olmaz efendim... Belki de bana fena evlât diyeceksiniz. Fakat ne yapalım. Yabancımız değilsiniz... Halimizi biliyorsunuz. Annemi

kardeşimi büyükannemi türlü eza cefa içinde öldüren beni küçük yaşımda sokağa atan bu adama nasıl baba dememi istersiniz?

Vehbi Efendi titremeye başladı:

— Biliyorum fakat ne de olsa babanızdır kızım. Allah bile günahkâr kulunu affeder. Ölümle öç

alınmaz değil mi kızım? Bunu siz bizden iyi bilirsiniz... Yine siz pekâlâ bilirsiniz ki ben Müslümam adamım. Yalan söylemeye Allahtan korkarım... Cenab-ı Hakkın adına yemin ederim ki babanız "Zehra Zehra..." diye inleyerek öldü.

Vehbi Efendi ile karısı kendilerini tutamadılar bu kızın katı kalbliliği karşısında ağlamaya başladılar. Fakat onun karanlık bir kinle dolu gözleri onların bu gözyaşlarını görmüyor çatık çehresi bir türlü açılmıyordu.

Aşağıdaki misafir odasında Zehraya temiz bir yatak hazırlamışlardı. Muallim son derece yorgundu. Fakat asabiyetten uyuyamayacağmı hatta uyumamak lâzım geldiğini hissediyordu.

Başında bir demir çember kulaklarında bir derin uğultu vardı.

Onu ayakta tutan kuvvet hummalı bir faaliyetle işleyen beynindeki harikulade uyanıklıktı.

Uyumak için kendini bıraksa bu soğuk mantık sönecek dört bir taraftan hücum edecek hatıralar kâbuslar içinde boğulacak felçli bir insan aczine düşecekti.

Mürşit Efendinin sandığını bu odanın bir köşesine koymuşlar anahtarını Zehraya teslim etmişlerdi. Muallim biraz evvel bu sandığa el sürmeyeceğini söylemişti. Fakat şimdi onu açmak için dayanılmaz bir merak hissediyordu.

Kapısını sürmeledi sandığı odanın ortasına getirdi açtı.

Sandıkta eski püskü çamaşırlar yamalı çoraplar yırtık bir seccade bir küflü makas birkaç*kitap vardı. En altta sedef kakmalı bir ceviz kutu dikkatini celbetti. Bu kutu kilitliydi. Zehra makasın ucuyla kilidi kırdı kutudaki eşyayı muayeneye başladı. Renkli bez parçaları silik fotoğraflar kurdele ile bağlanmış bir tutam saç... Sararmış bir Mülkiye Mektebi diploması... Bir tomar mahkeme evrakı ve bir defter...

Zehra biraz evvelki safdilliğine acı acı gülümsedi:

Mürşit Efendi gibi bir serseriden işe yarayacak birkaç parça eşya kalacağını ümidetmek ne budalalıktı. Mübarek adamın böyle bir şeyi olsa derhal satıp parasını meyhaneciye götürmez miydi?

Zehra defteri rastgele karıştırmaya başladı. Son taraflarında karışık çizgiler rakamlar tarihler adresler vardı... Bunların titrek bir sarhoş elinden çıktığı belliydi. Fakat sondan başa doğru sahifeler çevrildikçe yazı nisbeten güzelle-şiyordu. Hele baş sahife şaşılacak gibiydi: Suluboya ile yapılmış bir çiçek resmi içinde ince ve süslü bir yazı ile: "Hatıra Defterim".

Zehra aynı zehirli gülümseme ile başını salladı:

— Hatıra Defteri... Çok tuhaf... Yaptığı bütün fenalıkları bu küçük deftere nasıl sığdırdı acaba?

Lambayı minderin üstüne koydu kendi yere oturdu ağrıyan şakakları avuçlarının içinde okumaya başladı...

ı ı

1 r"
ı l ı
* ı-i

HATIRA DEFTERİM

V

25 Ağustos 13...

BUGÜN diplomamı aldım. Ne saadet! Memleketin belli-başlı insanları arasına giriyorum.

Yakında iyi bir memuriyete tayin edileceğim. Bunun için katî vaat aldım. Sefalete zarurete uykusuz ve aç geçirdiğim gecelere Allahaısmarladık... Bir daha Vezirhandaki o zavallı bekâr odasının önünden bile geçmeyeceğim...

Benimle beraber diploma alan arkadaşlarımın arasında istikbalden şüphe edenler var: "Acaba istediğimiz kadar mesut olabilecek miyiz? Düşündüklerimizi elde edebilecek miyiz?" diyorlar.

Korkuyorlar düşünüyorlar... Kimsenin fikrine karışmam. Fakat ben kendi hesabıma çok memnunum. Gencim çalışkanım sıhhatim yerinde. Gözüm fazla ileride değil. Tabiatım gayet uysal titiz sinirli haris değilim. Gayem namuslu ve gayretli bir memur olmak ve küçük temiz bir aile yuvası kurmaktan ibaret... Günde on iki saat aralıksız çalışabilirim. Evet çalışmak arzuma hudut yok... Buna mukabil gayem fevkalâde mütevazi... Böyle bir gencin mesut olmaması

mümkün mü?

Maamafih bu saadet tamamiyle içime siniyor dersem yalan. Kalbimde bir gizli düğüm var.

Annemi düşünüyorum.

52

Zavallı kadın! O kadar acele edecek ne vardı? Birkaç sene daha dişini sıkamaz mıydm? Ne olurdu bugün sağ olsaydın oğlunun muvaffakiyetini gözünle görseydin.

Annem beni okutup adam etmek için senelerce türlü mahrumiyetlere katlandı. El dikişi dikti bekâr çamaşırı yıkadı türlü hakarete uğradı. Hepsine sabretti: "Mürşit inşallah bir gün adam olursun. Elin ekmek tutar. Garip annene evinde bir köşecik gösterirsin. Baban beni güldüremedi.

İnşallah senin yüzünden gülerim. Bu çektiklerimi unuturum!" derdi. Biçarenin beklediği günler geldi. Ne çare ki kendi onlara yetişemedi. Bin türlü cefa ve mihnet içinde sönüp gitti.

Annemin hatırası sade bugün değil her zaman beni zehirleyecek... Ne zaman çoluk çocuğumla sıcak bir odada güzel bir sofra başında yemek yesem onun soğuk mutfaklarda ayak üstü soğan ekmek yediğini göreceğim. Lokmalar boğazıma dizilecek.

Evet dünyada tam saadet olmuyor. Ne olurdu şu yaldızlı diplomayı annemin çamaşır yıkamaktan çatlamış şişmiş zavallı ellerine verebilseydim?

Eylül

Sivas vilâyetine maiyet memuru oldum... Yarın hareket ediyorum. Arkadaşlarım arasında ilk memuriyet alan benim. Maamafih bununla pek fazla iftihar etmek doğru olmaz.

On beş gün evvel beni Dahiliye Nezaretine çağırdılar açık olan Sivas vilâyeti maiyet memurluğunu teklif ettiler.

53

Umum Müdür:

— Nazır Paşa Hazretlerinin size teveccühü var. Kendilerine Mülkiyenin en ehliyetli mezunlarından olarak takdim edildiniz bu memuriyeti size münasip gördüler. İleride inşallah terfiiniz mukarrerdir dedi.

Diplomamı alalı iki ay bile olmadığı halde hayat hakkında epeyce tecrübelere sahip oldum.

Mektepten çıktığım gün öyle sanıyordum ki hangi daireye gitsem umum müdüre yaldızlı diplomamı göstersem gözü kamaşacak "buyursunlar efendim" diye derhal baş köşede bana yer gösterecek. Hâsılı kapanın elinde kalacağım. Fakat maateessüf evdeki pazar çarşıya uymadı. Bu iki ayı Nezaret koridorlarında kapı diplerinde iş dilenciliğiyle geçirdim. Neticede şuna kanaat getirdim ki memuriyet almak için sade diploma yetişmiyor. Ayrıca tavsiye mektupları selâmlar da istiyorlar. Bana teklif edilen memuriyetin Nazır Paşa Hazretlerinin teveccühleri eseri olmadığını bir daha kimsenin beni Sivasta arayıp sormayacağını biliyordum. Böyle olduğu halde umum müdürün sözlerine inanmış görünerek teşekkür ettim. Çünkü kimsesizdim. Daha ziyade beklemeye vaktim yoktu. Bu memuriyeti kabul edip bir haftaya kadar harcırah almadığım takdirde aç kalacaktım.

Arkadaşlardan bazıları mutlaka İstanbulda kalmak için ayak diriyorlar bin yere başvuruyorlar.

Ben o fikirde değilim. İstanbulda kimim var? Bazıları da İzmir Bursa gibi yakın ve parlak vilâyetleri istiyorlar. Bunun da bence ehemmiyeti yok. Büyük merkezler insanı avare eder.

Gezilecek görülecek sefahat edilecek yeri olmayan küçük kasabalarda daha iyi çalışılır. Ben şimdiye kadar zevki çalışmakta

bulmuş bir gencim. Bundan sonra da şüphesiz öyle yapacağım. Faal namuslu bir memur olacağım. Terakki edersem ne alâ edemezsem şimdiki aylığım beni nasıl olsa geçindirir...

Mahrumiyet içinde büyümüş aylarca cebi para görmemiş bir insan için bir maiyet memuru maaşı

nazır maaşı gibidir. Bunun için mutlaka mesut olacağım. Allahaısmarladık İstanbul! Sağ ol var ol fakat benden uzak ol!

25 Eylül

Dün akşam Sivasa geldim bugün işe başladım. Yatacağım kalkacağım yer daha belli değil. Yol yorgunluğundan hastayım. İndiğim han odasında dün gece sabaha kadar ateşler içinde yattım.

Buna rağmen sabahleyin erkenden vazife başına geldim.

Benim yerimde başka biri olsaydı çalıştığı odayı pencereden görünen manzarayı etrafındaki insanları yadırgardı. Günlerce bu şeylere alışamaz bedbaht ve mahrum yaşardı.

Ben bilâkis basımdaki sersemliğe vücudumdaki ağrıya ağzımdaki acılığa rağmen çok memnun ve mesudum. Bu küçük masa benim. Bu sandalyeye filânın lûtfu falanın yardım ve tavsiyesiyle oturmadım. Memleket bu makamı bana sırf kendi emeğimin mükâfatı olarak verdi. Ben başkaları

gibi bu küçük memuriyeti azımsamryorum. Bilâkis onu kendim için çok fazla yüksek buluyorum.

Bu küçük masa bütün bir milletin saadeti için çalışan büyük makinenin bir

parçası benim onun başında göreceğim iş ne kadar ehemmiyetsiz olursa olsun eserin bütününe tesir edecek. Bütün seslerin dağlardan aldığı aksisedada nasıl en küçük ihtizazın bir payı varsa benim naçiz çalışmamın da bu büyük dertli milletin saadetine öyle bir hissesi olacak. Bunu ben daima böyle bilmeye ve ona göre çalışmaya azmettim.

Küçükken çok dindar bir çocuktum. İstanbulun büyük camilerine gider muhteşem mihraplar karşısında gönlüm huşu çırpıntıları gözlerim vecit yaşlanyle dolu dua ederdim.

Şimdi önümdeki bu küçük memuriyet masası beni aynı vecit ve huşu ile sarsıyor gözlerimi yaşla dolduruyor. Camide kendimi Allahın muhteşem gözü karşısında hissederdim. Burada büyük millet asîl ve mağdur çehresiyle bakıyor ıslak gözleriyle yardım istiyor

zannediyorum ve bu beni evvelkinden daha derin ürpermelerle sarsıyor sarsıyor.

Diploma aldığımız gün bize devlet ve millete sadakatle hizmet edeceğime yemin ettirmişlerdi. Bu yemini bu küçük masaya bakan ıslak göz karşısında bir kere daha tekrar ettim. Ölünceye kadar ona kul köle olacağım hiçbir kuvvet beni yolumdan döndürmeyecek. M

26 Eylül

Kendi evimde ilk gecem...

Bir arkadaşın yardımıyle ihtiyar kimsesiz bir Ermeni kadının evinde bir oda tuttum. Eşyamı bir eski dolaba kitaplarımı kırmızı uçurtma kâğıtlarıyla süslenmiş bir rafa yerleştirdim. ... -:. . .. ...

..........-.. ....».. .<„ .

56 . . . . . . -: V-ACIMAK

Gündüz kendi masamın başında çalışmıştım. Birazdan kendi yatağımda uyuyacağım.

Odamda kırık mermerli yuvarlak bir kahve masası var. Üstündeki ekmek kırıntıları -biraz evvel büyük bir gönül rahatlığıyla yediğim kendi ekmeğimin kırıntılarını- temizledim. Dirseklerim bu masanın kenarına dayalı başım avuçlarımın içinde önümdeki teneke petrol lâmbasının hafif ışığına bakarak düşünüyorum:

Diploma aldığım güne en büyük ve en güzel günüm demiştim yanılmışım. Ben asıl bugün dünyaya geldim. Bugünden itibaren ihsan olarak yaşamaya başlıyorum. Şimdiye kadar aciz bir çocuktum. Talihim başkalarının elindeydi. Beni başkalarının merhameti inayeti yahut keyif ve hevesi idare ediyordu. Halbuki bugünden itibaren irademe sahip oluyorum. İyi yahut fena mesut veya bedbaht olmak hep kendi elimde.

Bu yeni başlayan hayat karşısında bir program yaptım. Umdelerimi kararlarımı önümdeki masanın kırık taşma kurşun kalemiyle birer birer yazıyorum: 1- Vicdanımın sesini daima dinleyeceğim.

2- Hiçbir zaman kanun haricinde iş görmeyeceğim. ... 3- Meslektaşlarımla iyi geçineceğim.

1 4- Yalan söylemeyeceğim.

5- Rüşvet almayacağım.

6- Yalnız meslek hayatımda değil husussî hayatımda da daima namuslu kalacağım.

7- Vazifemi daima hakkımdan üstün tutacağım. Doğru- luk sebat ve gayretim neticesi olarak terfi ve terakki edersem sevineceğim. Fakat mağdur kalırsam Reşat Nuri Güntekin

üzülmeyeceğim. Hatta doğruluktan zarar bile görsem ümitsizliğe düşmeyeceğim.

Maddeler çoğalıyor masanın kırık mermeri yazılarla doluyor.

(Defterin burasında nedense yırtılmış birkaç yaprak vardı. Zehra onları geçerek okumaya devam etti.)

2 Ekim

Bana bu odayı bulan arkadaş -ki muhasebe kâtiplerinden Tahir Efendi isminde bir adamcağızdır-bu akşam beni evinde yemeğe davet etti. Huylarını ahlâklarını pek iyi bilmediğim insanlardan daima çekinirim. Böyle olduğu halde Tahir Efendinin kalbini kırmak istemedim. Akşam ezanına doğru bana pek uzak olmayan evine gittim. Tahir Efendi şerefime daha başka arkadaşlar da davet etmişti: Maarif Başkâtibi Evkaf mümeyyizi muhasebeden iki memur...

Basık tavanlı dokuma perdeli bir odaya bir rakı sofrası hazırlanmıştı.

Ben rakı içmem hem içmemek için nefsime karşı sözüm var. Fakat arkadaşlar yalvarırcasına ısrar ettiler. İnad edersem neşelerinin kaçacağını hissettim. Naçar bir iki kadeh içtim. Zehir değil ya bu. Bir daha böyle meclislerde bu-lunmayıveririm.

Elli yaşlarında ehl-i dil bir adam olan Maarif başkâtibi diyordu ki:

— Böyle yerde rakısız nasıl yaşanır evlât? Gönüllerin pasını silmek için bundan başka vasıta yok.

Akşam oldu mu

58 . .- . . .. . . :

. „ -... - .

ACIMAK

şehir bir kocaman kabristana dönüyor yüreklere bir kasvettir çöküyor. İnsan mütemadiyen yük hayvanları gibi çalışamaz ya. Biraz da başını dinlemek gönlünü eğlendirmek ister. Bu kabristanda nereye gidersin? Bu da olmazsa ölüden farkımız kalmayacak.

Maarif kâtibi elindeki küçük kadehi lambanın ışığına tutup bakıyor mahzun mahzun gülümsüyordu. Ben:

— Aileniz çocuklarınız yok mu efendim? Geceleri onlar sizi meşgul etmez mi efendim? diye sordum.

Pek çocukça bir şey söylemişim gibi hep birden güldüler. Maarif kâtibi kadehini hâlâ elinde tutarak arasıra bana bakarak sözüne devam etti:

— Hatırın kalmasın ama toysun evlât... Dünyanın Han-yası Konyasını bilmiyorsun... Bu olmasa insan ya çıldırır ya ölür... Meğerse ya sinirsiz bir hayvan yahut yaşamak zevki ne olduğunu anlamamış gözü kapalı bir insan ola... Ben çok içerim... Bu gece en az bunlardan yirmi tane içeceğim... Bak dinle sana hepsinin hesabını birer birer vereyim... Bugün dairede birkaç yolsuzluk oldu. Sabahleyin müdür vali paşa ile dalaşmış. O hırsla kalem odasına geldi maiyetideki memurların karşısında bana türlü hakaret etti. Ne çare boyun eğdik... Yapılacak başka şey yok ki... Ya bu deveyi güder ya bu diyardan gidersin. Bu diyardan gitmek canıma minnet. Fakat nereye? İstanbul öyle bir hale gelmiş ki sokakta kaldırımların üstünde yatıp ölsen: "Acep insan açlığından nasıl ölürmüş hele bir seyredelim!" diye etrafına bir yığın ahali birikecek... Bunun için müdürün haksız hakaretine eyvallah diyoruz. Bunu hazmetmek için iki kadeh rakı çok mu? Az sonra memurlardan biri bir aksilik ediyor.

Sesimi çıkaramıyorum. Çünkü şehirde valiyi bile yıldırmış derebeylerinden birinin adamı... İki kadeh de bunun için... Etti mi dört? Öğleye doğru mâzul bir muallim geliyor... Yana yakıla derdini anlatmaya başlıyor. Adamcağız esasen haklı... Fakat kime dert anlatırsın? Dinle elinden bir şey gelmeyecek yok yere dilsűz olacaksın... Dinleme gönlün rahat etmeyecek. Bu sıkıntıya mukabil de iki kadeh... Etti altı... Öğleden sonra vazifesini bilmeyen iki memurla ve aylık alamadığı için gelen ev sahibi ile ağız dalaşı... Haydi bunlar için de birer kadeh... Etti dokuz...

Anadoluhisa-rında doğmuş Boğazı seyrederek büyümüş bir adamın akşama kadar dairenin penceresinden kuru topraklara tezek-Si ten evlere bakmasına karşı da bir eder on... Biraz sonra kafalar tütsülenince musikî faslı başlayacak bu meclisi şenlendiren muhterem rüfeka sahan kapakları çalacak yumrukla kapı tahtalarına

tekme ile evin zangır zangır döşeme- | lerine vurarak bağıra bağıra şarkıya başlayacaklar... Buna tahammül için de en az beş kadeh içmek lâzım ya...

Ediyor on beş... Geceyarısına doğru eve dönülecek... Karının menhus suratı görülecek... Bir karı

ki sırf kavga ve beddua etmek para istemek için ağzını açar... Sonra da balık gibi susar. Onu görmemek pis sesini işitmemek için insan küple rakı içip kendini kaybetse yeridir ve lâkin ben bunun için yalnız beş kadeh içeceğim... Rakısız yaşanmaz evlât... Hele biraz zaman geçsin sen de bana hak vereceksin...

"Mey neşeye de hüzne de mahsus değil ama Erbab-ı gamı belki tez öldürmek içindir."

Meclis yavaş yavaş hararetlendi. Evvelâ şarkılar okundu sonra en büyüğünden en küçüğüne kadar memur arkadaşlar hakkında dedikodular başladı. Onların yalnız idareleri işleri değil hususî

hayatları da didik didik ediliyor hatta bazılarının aile namuslarına kadar dil uzatılıyordu.

Artık bana dikkat eden olmadığı için rakı içmiyor su ile doldurduğum kadehimi ara sıra dudaklarıma getirip gö-türüyordum.

Hiç sesi işitilmeyen bir kadın ikide bir kapıya vurarak ev sahibini çağırıyor sahanlar tabaklar veriyordu. Çok halûk bir insan olarak tanıdığım Tahir Efendi bu biçare kadına mütemadiyen hakaret ediyor ağır sözler söylüyordu.

Geceyarısına doğru eve döndükten sonra defterime bu satırları yazıyorum...

Bu ziyafet bende hiç iyi bir tesir bırakmadı. Hele maarif başkâtibinin sözleri bana çok acı geldi.

Fakat kanaatimi azmimi kuvvetlendirmek suretiyle işime yaradı. Böyle yerlerde böyle âlemlerde bulunmamağa gayret edeceğim. Arkadaşlarımla vazife haricinde pek sık temas etmeyeceğim.

Etrafımdakiler ne tıynette ne mayada insanlar olurlarsa olsunlar... Ben kendi yolumda metin adımlarla yürüdükten sonra korkum ne?

** .   21 Ekim Hayatım intizama girdi. Sabahleyin erkenden daireye gidiyorum. Tatil vaktine kadar aralıksız çalışıyorum. Akşam üstü çarşıya uğrayarak alacağımı alıyorum. Sonra iki yanı-

.: . : .. :

ma bakmadan odama dönüyorum.
Dairedeki arkadaşlar bir yığın tembel alayı... Allahtan ki ben gelmişim... Yoksa halleri harapmiş.
Beni ağzı var dili yok çalışkan bir çocuk buldular ya... Yüklendikçe yükleniyorlar.
Hem benden yardım isteyenler sade kendi amirlerim değil. Başka dairelerin müdürleri de fena halde musallat oldular. Meselâ bir gün Evkaf Müdürü çenemi okşuyor: "Efendi oğlum hademe-i hayrat arasında bir tasfiye icrasına lüzum hâsıl oldu. Lütfen sicilleri tetkik ederek bir cetvel tertip edersiniz..." diye uzun ve yorucu bir iş yüklüyor. Günlerce tozlu defterler arasında bunalıyorum.
Yahut muhasebe müdürü yakama yapışıyor: "Mürşit Efendi dairemde insan suretinde bir alay hayvan var. En basit bir hesap içinden çıkamıyorlar. Adi bir darp ve taksim ameliyesini beceremiyorlar. Lütfen şu hesapları bir kontrol ederseniz..."
Bir başka gün Maarif müdürünün bir angaryası çıkıyor: "Müfettişlerden kucak kucak rapoV geldi.
Herifler doğru dürüst Osmanlıca yazmasını bilmiyorlar. Geri tarafını varın siz kıyas edin. Birçok mektep muallimlerinin hayat ve istikbali mevzuubahistir. Ben işten göz açamıyorum. Lütfen şu raporları okur da bana muvazzah bir özetini çıkarırsanız minnettar olurum. Şunu da arzedeyim: Bu işlerin gayet gizli tutulması gerekir!"
Tapu ve Sıhhiye daireleri de angarya yüklemekte onlardan aşağı kalmıyor.
Bundan evvelki cümlede istemeyerek kullandığım "angarya" kelimesi beni düşündürdü.
Utanıyorum. Netice itibariyle bu zavallı memleketin bu mağdur milletin hayır ve

menfaati için yaptığım küçük ehemmiyetsiz birkaç işe "angarya" demek nankörlük değil midir?
Fakir bir çocuktum. Bu memleket beni besledi okutup adam etti. Halbuki ben onun için döktüğüm beş on damla tere kaybettiğim üç beş saat uykuya acıyorum.
Amirlerimi hoşnut etmek vazifem değil mi? Benden yaş ve irfan itibariyle büyük olan Maarif Müdürü Muhasebe Müdürü bana âdeta

yüz suyu döküyorlar. Vazife verdikleri için hem muhterem meslektaşlara hem memlekete hem de kendime faydası oluyor. Öyle ya insan birdenbire mi adam olur? Hesaplarla raporlarla uğraşırken az şey mi öğreniyorum?

Evet nasılsa kalemimden çıkan bu angarya kelimesi için kendi kendimden utanıyorum.

Hani yirmi beş gün evvel kendime verdiğim söz? Hani bu masanın kenarına yazdığım program?

Bu gece kendi kendimden nefret ediyorum.

5 Kasım

Amirlerimi memnun etmekten arkadaşlarımla hoş geçinmekten ümidimi kesmeye başlıyorum.

Burada şimdilik en iyi arkadaşım Maarif başkâtibi Tahsin Efendi... Bu adamı evvelâ gözüm tutmamıştı. Fazla kalender ve laubali insanlar hakkında bedbindim. Fakat sonradan ısınmaya başladım. Bu akşam üstü ona çarşıda bir bakkal dükkânında tesadüf ettim. Evi için öteberi satın alarak sepete dolduruyordu.

— Evlât bugün hava güzel dedi. Vakt-i kerahete epeyce zaman var. Gel seninle biraz dolaşalım.

Tahsin Efendi sepetini bakkala emanet ettikten sonra koluma girdi çamurlu sokaklar arasında yürümeye başladık. Bilmem neden bu akşam benim de söz anlar birisiyle konuşmaya ihtiyacım vardı. Herkesle güzel geçinmeye karar vermiş olduğum halde sabredememiş arkadaşlardan biriyle kavga etmiştim. Kavga dediğim ehemmiyetli bir şey değil... Onların hemen her saat her dakika birbirlerine söyledikleri acı sözlerden birkaçı... Hem de en terbiyeli ve hafiflerinden...

Maamafih bu kadarcığı da beni canevimden yaralamaya kâfi gelmişti.

— Oh ne güzel... Allahın en bedava nimeti hava ile sudur... Böyle olduğu halde onlardan gani gani istifade etmek de yine erbab-ı gınaya mahsus bir imtiyaz. Kalem odası: tütün dumanıyla sokak: tezek kokusuyla dolu... Mahaza sırf hava için romatizmalı

ayaklarımla bu yolu yürüyorum dersem yalan olur... Eve girmeyi canım istemiyor evlât. Karının suratını gözümün önüne getirdiğim zaman ayaklarım geri gidiyor...

Tahsin Efendi iğrenç bir şey görmüş gibi yüzünü buruşturuyor öğürüyordu.

— Of birader... Bu nuhuseti tasavvur edemezsin... diyordu. Bizde rakı içmek dayak yemekten beter...

Arkadaşım bir zaman daha acı acı söylendi. Sonra bana sıra geldi:

— Bende de bu akşam bir can sıkıntısı var dedim. İstemeden arkadaşlardan birini kırdım.

Kendine ait bir vazifeyi bana yüklemek istiyordu. "Vaktim yok. İşlerim başımdan

aşkın. Gece bile uyuyamıyorum. Affet beni!" dedim. Hakkım yok muydu? Arkadaşım kızdı.

Hatırımı kıracak sözler söylemeye başladı. Ben de tahammül edemedim. Arkadaşlarımıza karşı

borçlu olduğumuz hürmet kaidesine uymayarak bazı sözler söyledim...

Maarif başkâtibi beni baştan aşağı süzdü hem müstehzi hem müşfik bir tavırla:

— Aferin evlât dedi. Adam olmaya başlıyorsun!

— Uğranılan haksızlıklar ve hakaretlere koyun gibi tahammül etmek insanlığın başlangıcıdır evlât. Daima söylerim ya... Toysun. Bu hayatta nezaket sökmez. Çaresiz alışacaksın... Meselenin ne olduğunu sormuyorum evlât... Fakat kısmen haklı kısmen haksız olduğuna eminim...

Hayretle ihtiyar arkadaşımın yüzüne bakmaya başladım. O devam etti:

— Niçin haklısın... Niçin haksız? Bak sana izah edeyim evlât... Ateş gibi bir gençsin... Durmadan çalışıyorsun... Amirlerin bidayette senden hoşnutluk getiriyorlar... Makine gibi mütemadiyen işlemene hayret ediyorlar... Fakat bir zaman sonra alışıyorlar... Bunu tabiî görmeye başlıyorlar...

Nasıl ki akşama kadar dalga geçen öteki arkadaşlarına evvelâ bağırıp çağırmışlar sonra onların tembelliğine sersemliğine mendeburluğuna alışmışlar bunda bir fevkalâdelik görmemeye başlamışlardır... Bir gün eskaza sen de onlar gibi daireye geç gelip işleri biraz astın mı gözleri faltaşı gibi açılıyor... Onları görmüyorlar çünkü onlar her günkü vaziyetlerindedir. Seni görüyorlar çünkü sen o gün bir gün evveline nisbetle daha fena vaziyettesin. Şu beğenmediği-Acımak — F.5

miz akılsızlığa misal olarak zikrettiğimiz eşeklerin içinde ne filozof kafalılar vardır bilir misin evlât?... Yedikleri sopanın sayısı ne olursa olsun yürüyüşlerini değiştirmezler.

Hızlı gitmenin sopadan kurtulmak için çare olmadığını çünkü sahiplerinin büsbütün hırslarını

artırarak kendilerini atlarla yarıştırmaya sevkedeceğini biliyorlar... Biliyor musun evlât...

Amirlerin senden şikâyete başladılar... "Nafile... Günden güne tembelleşiyor!" diyorlar... A gafil çocuk ne olurdu şu işe tersinden başlasaydın yani evlât bu kadar zevkle işe sarılmayıp da yavaş

yavaş açılsaydın... Amirlerin de "Mürşit amma cevherli çocukmuş... Günden güne terakki ediyor!"

deseydiler...

Maarif başkâtibinin bu sözleri bana zehir gibi acı ve öldürücü geliyordu:

— Bahsimizle ne alâkası var efendim? diye itiraz ettim. 0 hiç ehemmiyet vermeden devam etti:

— Bu dolambaçlı konuşmayı neye yaptığımı şimdi anlarsın evlât... Amirlerin sana bir Şey için daha kızıyorlar sana ait olsun olmasın dairende görülecek bunca iş varken başka dairelere yardım etmeni meselâ bizim maarif raporlarıyla meşgul olmanı iyi bir gözle görmüyorlar. Bahusus bilirsin ya bizde bu daire öbür daireye âdeta düşman bir memleket idaresi nazariyle bakar...

Hasılı bu senin fazla gayretkeşliğin amirlerini memnun etmezse var kıyas et. başkalarını ne kadar memnun eder? Meselâ bütün kalem arkadaşların sana düşman. Her biri: "Bu iş ancak bu kadar sürat ve mükemmeliyetle yürür" deyip dururken günün birinde Mürşit

Efendi diye parmak kadar bir çocuk peyda oluyor... Beşinin beş günde çıkaramayacağı bir işi beş saatte 66...... . .- . ...v.o-.^...
ACIMAK
çıkarıp atıyor... Herifler ne kadar kudursalar haklan ya... Bir kere adamcağızları amirlerinin gözünden düşürmek tehlikesi var... Sonra senden görerek eskisinden daha fazla çalışıp uğraşmaya mecbur oluyorlar. Nihayet bunlardan daha mühim olarak kendi şahıslarına karşı
besledikleri hüsnüte-veccühü izale ediyorum... Çünkü haspalarım hallerini bilmezler hakikaten içlerinde bir cevher var sanırlar adam olduklarını bir halta yaradıklarını vehmederler.

Bu Tahsin Efendi ne garip bir adamdı. Gülüyor. Kızıp köpürüyor alay ediyor rakıdan şişmiş
kocaman yüzü şekilden sekile giriyordu:

— Evet evlât sen arkadaşlarının kredisini bozuyorsun... Demin "gayretkeşlik" kelimesini kullandığım zaman suratın bir acayipleşti... Bu onların senin için kullandıkları kelimelerin en hafifidir... Onları çekiştirmek için söylüyorum sanma... Hakkında neler düşündüklerini anla da ona göre hareket et diye söylüyorum. Amirlerinin emrini tuttuğun için sana "hulûskâr müdahin mutabasbıs" diyorlar. Çalışman hakkında rivayet muhtelif... Bir kısmı bunu gaba-vetine veriyor...

Bir kısmı neticesiz bir "yalancı pehlivan" diye tavsif ediyor... Bir kısmı da sırf arkadaşlarını
gözden düşürmek için yapılan bir manevra diyor... Nezaketine ha-tirşinaslığına gelince her yerde bunların adı korkaklık riyakârlık zillet vs.dir... Bugünkü kavgan bu söylediklerimi ne güzel teyit ediyor... "Arkadaşım kendine ait bir vazifeyi bana yüklemek istedi rıza göstermedim. Kızdı!"
diyorsun... Kızar a... Ben de olsam kızarım a... Herifi sigaraya alıştırır gibi başkasına iş
gördürmeye alıştır da sonra birdenbire "stop" et... O bu işe sana ait bir vazife nazariyle bakmaya 67
Reşat Nuri Güntekin
alışıp gitmişti. Vazifeni yapmadığını kafa tuttuğunu gördü. Kızar a. Ben de olsam kızarım ya...

Sonra hem neden başkalarının işini görürsün de onun işini görmezsin?... O Allahın kulu değil mi?

Dediğim gibi bu dâvada hem haklısın hem haksız evlât... Hadi şimdi geri dönelim... Ortalık karardı da şu karşı tarlalar lâteşbih ve lâtemsil Sarıyerdeki Sultaniye çayırına döndü...

Maarif başkâtibi lâkırdıyı değiştirmişti. Bir türlü unutamadığı Boğaziçinden bahsediyordu:

— Ah evlât zaman zaman derim ki burada başkâtip olacağıma Sultaniye çayırında başıboş bir at olup otla-sam... Eğer bir gün Allah nasip eder de...

Güneş batmıştı. Geri dönüyorduk. Tahsin Efendinin sözlerini artık dinlemiyordum. Onun biraz evvel söylediği şeyler zihnimi altüst etmişti. Maneviyatımı kırmaya meslek ahlâkımı bozmaya azmetmiş gibi görünen bu adama kızıyordum. Fakat bir cihetten de ona karşı garip bir muhabbet duymaktan kendimi alamıyordum.

Bu satırları yazarken hâlâ onun zehir gibi acı ve öldürücü sözleri aklımdan çıkmıyor. Burada bu kırık masanın başında ilk satırları yazdığım gecelerdeki kadar nikbin değilim... Ben zannediyordum ki ömürlerimizin teknesini istediğimiz sahile çekmek için yalnız onun dümenini ele almak kâfidir... Anlıyorum ki değilmiş... yollar görünmez kayalarla doluymuş... Onlara çarpmamak lazımmış... Daha fenası gizli akıntılar varmış ki insan onlara kapıldığı zaman yolun değiştiğini gittikçe uzaklaştığını farkedemezmiş... Ta kendisini başka sahillere düşmüş görünceye kadar...

68 " . :

. ... . -....

ACIMAK

Etrafımdakiler ne tıynette insanlar olurlarsa olsunlar ben umdelerime sadık kalacağım. Bazı zayıf iradeli ve uşak ruhlu kimseler gibi şahıslardan gelen fenalığı memlekete atfederek ona küsmeyeceğim. Bilâkis göreceğim zulüm ve gadrin benimle beraber o büyük mağdur anayı da vurduğunu yaralarına bir fazla yara ilâve ettiğini düşüneceğim ve daha kuvvetle daha şevkle çalışacağım.

5 Ağustos Bugün (.......) kazasındaki yeni evime yerleşiyordum.

Kitaplarımın arasında hatıra defterimi buldum. Onu çoktandır unutup gitmişim.

Sivasta maiyet memuru iken bir zaman resmî işlerden göz açamamıştım. Sonra da bu kavgalar dedikodular bin çeşit boş mesele ve can sıkıntısı takibetmişti. Küçüklüğümden beri okumayı

çok severdim. Günümün birkaç saatini kitaplara verdim. Okurken başka bir dünyaya girer bütün dertlerimi unuturdum.

Sivasa geldiğim ilk aylarda yine öyle yapıyordum. Hatta biraz şiire de hevesim vardı. Zaman zaman gazeller şarkılar yazmaya çalışıyordum. Sonra bu zevk söndü. Zihnimi günün miskin dedikodularından manasız heyecanlarından ayırıp kitaplara veremez oldum.

Bu tesirler altında hatıra defterimi de bir köşeye atmıştım. Zaten insanın günden güne küçüldüğünü bayağılaştığı-nı kaydetmesinde ne zevk oluyordu ki?

Nihayet (.......) kazasına kaymakam oldum. Sivastan

çıktım. Yeni bir muhite yeni bir havaya girdim. Bu tebeddül bende garip bir tesir yaptı uykudan uyanan boğucu bir kâbus içinde beyhude çırpındığını hatırlayan bir adam gibiydim.

İlk memuriyetim esnasında farkında olmadan ne kadar düştüğümü ancak şimdi bu yeni muhitte yeni bir vazifeye başladığım uyanıklık saatinde anlıyorum.

Defterimin elime geçmesi hayırlı bir tesadüf oldu kendimle hesaplaşacağım. İlk teşebbüsten iflâs etmiş gayretli bir tüccar gibi kaybolan kıymetlerle elde kalanları muvazene edeceğim. Sonra yeni bir programla yeni bir hayata başlayacağım.

Evet itiraf etmeliyim ki ilk memuriyetimde çok düş-tüm. Umdelerimin bir kısmına sadık kalamadım. Herkesle iyi geçinecektim hemen hemen herkesi kırdım. Amirlerimin sözünden çıkmayacaktım onlara isyan ettim. Hususî hayatımda daima temiz kalacaktım fena itiyatlardan sakınacaktım yapamadım.

Bununla beraber benim için şöyle bir teselli noktası da yok değil mağlûbum fakat düşmanla göğüs göğüse çarpıştıktan son kurşunu attıktan sonra yere serilen bir asker gibi mağlûbum.

Maarif başkâtibinin esas itibariyle çok doğru olan sözleri kanımı zehirlemişti.

Durduğum yerde mayalı hamur gibi günden güne ekşi-yordum. Arkadaşların nezaketimi uysallığımı ne gözle gördüklerini anladıktan sonra lâubaliliklerine tahammül edememeye başladım. En

ehemmiyetsiz bir şey için aksileni-yor kafa tutuyordum. Bir gün birisi lâtife tarzında alay etti.

Beni rahat bırakmasını nezaketle rica ettim. Aldırmadı hatta daha beter musallat oldu.

Münasebetsizliğine nihayet vermezse ağır bir muamelede bulunacağımı söyledim. Bu defa alayı

açık bir tecavüz ve hakarete döktü. Elimden ne gelebileceğini sorarak meydan okudu. Zaten bacak gibi cılız uyuz bir şeydi. "Başkalarını bilmem fakat seni sıska boynundan yakaladığım gibi pencereden atarım!" dedim ve nasıl oldu bilmiyorum ancak ayaktakımının ağzından çıkacak fena kelimelerle onu tahkir ettim.

Tahsin Efendinin dediği gibi bunlar olağan şeylerdir dairelerde her gün bin çeşidi görülüp işitilir.

Fakat benim gibi sessiz sedasız bir adamdan çıkması -bir balığın feryat etmesi gibi- herkesi şaşırttı. Vaka hatta vilâyet makamına da aksetti. Vali mabeyin yetiştirilmelerinden ihtiyar bir paşaydı. Beni odasına çağırarak azarladı.

Tatlı tabiatım üç dört ay sonra beni başka bir felâkete uğrattı. Kazalardan birine bir kaymakam tayin edilecekti. Çok çalışkan ve çok anlayışlı bir genç olduğumu nazar-ı dikkate alarak beni tensip ettiler. Muamelem bitmek üzereydi. Tam bu esnada bir havadis çıktı. Bu kaymakamlığa benden daha kıdemsiz ve ehliyetsiz bir başka genci tayin etmişler.

Evvelâ inanamadım. Sordum: Doğru çıktı. Sebebini sonradan Maarif Başkâtibinden öğrendim: Bu adam valiye müracaat etmiş. Evvelâ yalvarmışsonra hafiften hafife tehditlere başlamış... Vali tereddüt ediyor: "Nasıl olur? Başkasına söz verdik!" diyormuş... Etrafındakiler "Mürşit uslu ve tatlı bir çocuktur... Sesini çıkarmaz... Hem öyle çalışkan bir memura dairenin ihtiyacı var..."

demişler terfime mâni olmuşlar...

Doğru düşünmüşler. Ben ses çıkarmayı kendiliğimden akıl edecek elimden alınan ekmek için isyan edecek bir adam değildim.

Fakat ne çare ki hakkımda söylenenleri Tahsin Efendi bana yemeden içmeden yetiştirerek gururumu kırmıştı. Göz göre göre hayatiyle istikbaliyle oynanmasına müsaade edecek kadar hayvan olmadığımı ispat için öyle bir hırçınlık ettim öyle çakıp gürledim ki adamcağızlar söylediklerine söyleyeceklerine pişman oldular. Ma-amafih bu yüzden de -tercüme-i halime geçen- ağır bir tekdire uğradım. Ben şimdi devletin sicilinde mütecaviz ve geçimsiz bir insan olarak kayıtlıydım.

Maamafih şimdi biraz hüzünlü düşünüyordum: Acaba bugün (.......) kaymakam oluşumu biraz da kendimi böyle tanıtmama borçlu değil miydim? Vaktiyle benim için "ağzı var dili yok bir gençtir"

diye terfiime mâni olanlar ağızlarının payını almamış olsalardı bu sefer de aynı lisanı kullanarak bu ekmeği de elimden almış olmayacaklar mıydı?

Dairelerdeki fena memurlardan daima şikâyet ediyoruz. Acaba işbaşına geldikleri vakit onların hepsi mi kötü niyet sahibi tembel atlatıcı müflis insanlardı?

Hususî hayatımda çok temiz kalmak ve bütün fena itiyatlardan korunmak hakkındaki kararımda da sebat edemedim. İlk zamanlarda çok sevdiğim yalnızlık bana gittikçe ağır gelmeye başladı.

Geceleri ihtiyar Ermeni kadının viran evindeki kasvetli odamda can sıkıntısından patlıyordum.

Böylece korktuğum

72 .. :.   . ...

şeylerin birer birer kucağına düştüm. Yalnızlık beni birtakım ahmak ve müfsit insanlarla dost yaptı. Akşam oldu mu onları arıyor dedikodularından garip bir zevk duymaya başlıyordum.

Çok tenha ve kasvetli olan birinci evimi değiştirdim. Müdürlerden birinin delaletiyle başka bir Ermeni evine yerleştim. Burası daha işlek bir cadde daha temiz ve kalabalık bir evdi. Ev sahibinin kızı vardı. Bazen onlara komşulardan da üç beş kadın iltihak ediyor evde âdeta cümbüş oluyordu.

Odamda otururken onların gülüşüp itişmeleri şarkı söylemelerini dinlemek zevkime gidiyordu.

Nasuhi Bey -bana bu odayı ucuz bir fiyatla tutan müdür- ara sıra misafir geliyordu. Ona ikram etmek için rakı alıyor ev sahibine küçük

bir sofra hazırlatıyordum. Nasuhi Bey şen kalender bir adamdı. Evdeki kadınlardan bir ikisini çağırıyor içki ikram ediyor şarkı söyletiyordu. Bazen şişelerde bir iki parmak rakı artardı. Ertesi akşam yemekte bu rakıyı kendi kendime yudum yudum içer bir gece evvel söylenmiş şarkıları yavaş sesle kendi kendime tekrar ederdim.

Böyle böyle belki de akşamcı olacaktım. Fakat bir vaka beni bu tehlikeden kurtardı.

Bir akşam üstü daireden dönüyordum. Maarif başkâtibi beni bir kahvenin penceresinden çağırdı.

Tahsin Efendi bir peykeye kurulmuş nargile içiyor iftar topunu bekleyen oruçlular gibi mahzun ve dalgın "vakt-i kerahafini bekliyordu.

. Anlaşılan konuşacak bir adama ihtiyacı vardı.

— Gel evlât... Bir kahve iç de öyle git... İki satır lâkırdı ederiz.

Teşekkür ettim. Yazılacak birçok yazım olduğu için kalamayacağımı söyledim. Tahsin Efendi:

— Gel inat etme dedi. Hem belki kumruları rahatsız edersin...

Bu söz bana çok manidar geldi. Dikkatle yüzüne baktım:

<%

— Kumrular kim?!... *

— Oturursan söylerim... Gayet mühim bir havadis... Gerçi herkesten evvel senin haberdar olman lâzım gelirse de...

Asabiyetimi belli etmemeye çalışarak bir sandalyeye iliştim. Maarif başkâtibi bana kahve kendi nargilesine ateş söyledikten sonra başladı:

— Nasuhi Bey... Malûm ya ehli keyiftir... Ağzının tadını bilir köftehor... Sizin eve gelip gidenlerden bir Ermeni karısına abayı yakmış... Ne yaptı nasıl etti tafsilâtını pek bilemiyorum...

Mercimeği fırına vermişler... Vermişler ama nerede buluşacaklar?... İstanbulda olsan kolay...

Bayırlar çayırlar mezarlıklar yangın yerleri arzullahi vâsia... Hem meccani hem de şairane mükemmel heclegâhlardır oraları... Ve lâkin bu şehirde dildareyi nereye götürürsün? Sokaklarda adamı kıtır kıtır keserler kimsenin ruhu duymaz. Fakat eskaza bir hovardalık edeyim dedin mi vay efendim vay... Dakikasında dört yana telefon gibi

yayılır... Nasuhi Bey gayet iyi bir çare düşünmüş... Hatırın kalmasın... Senin gözü kapalıca bir genç olduğunu biliyor... Mahut odayı

sana kira ile tutturmuş... Bazı günler tatilden iki saat evvel daireden çıkıyor... Öyle ya herif müdür... Nereye gidiyorsun diye soran olmaz a?... Güya seni ziyaret etmek üzere eve gidiyor...

Senin odada halvet oluyorlar... Hakikaten dahiyane bir keşif... Ancak mahalle halkı devletin siyaset-i âli-yesiyle meşgul olacak değil ya... Elbette bu vakitsiz ziyaretlerin sebebini merak ediyor... Hakikat tabak gibi meydana çıkıyor... îş dallanıp budaklanıyor... Hem de ne şekilde?

Güya bu emr-i hayra sen delâlet etmişsin... Hayırcılığın ecr-i maneviyesiyle iktifa etmiyormuşsun kirayı güya Nasuhi Bey veriyormuş... Evinin nevalesini o düzüyormuş... Daha bir sürü "mış...

mış... mış". Namert herifin seni ne mevkie soktuğunu görüyor musun evlât? Herifin fazla olarak cadaloz şirret bir karısı var... Hatta rivayete göre bir şeyler de sezinlemiş... Bir gün kapına dayanır

"Kocama el karılarını peşkeş çekip odanda halvet ediyorsun namussuz herif!" diye bağırmaya başlarsa yandığın gündür... Ona göre ayağını denk al... Gözünü aç... Sana babaca haber veriyorum... Bizden bu kadar...

Bilerek isteyerek bir namussuzluk etmişim gibi ellerimi yüzüme kapadım.

Gazetelerde cinayet havadislerini okuduğum zaman hayret eder bir insanın hemcinslerinden birini nasıl vurup öldürdüğünü bir türlü tasavvur edemezdim. Tahsin Efen-diyi dinlerken bu ruh muammasını halletmiş oldum. Nasuhi Beyi o dakikada karşımda görsem mutlaka öldürürdüm...

Ne olmuşum çehrem ne şekil almış bilmiyorum? Yalnız Tahsin Efendi fena halde korktu. İşin bu derece veha-met alacağını bu kadar kuduracağımı kestirememişti.

Yerimden fırlayıp kalktığımı görünce bileklerime sarıldı:

— Evlât kendine gel çocuk olma dünyadır bu... Olmadık olmaz... Başkaları odalarında kendi karılarını yabancı erkekle buluyorlar da bu kadar heyecan göstermiyorlar... Seninkisi de fazla titizlik doğrusu... gibi sözlerle beni teskine çalıştı. Hakikati anlayıp dinlemeden Nasuhi Beyin yakasına yapışmak doğru olmazdı.

O günden itibaren hükümet konağında müdürü göz hapsine aldım. İki gün bir şey yok. Üçüncü

gün Nasuhi Bey öğleden sonra daireye gelmedi. Biraz bekledikten sonra evime gittim. Daima cebimde bulunan ikinci anahtarla kapıyı açtım. Allahtan ortalarda hiç kimse yoktu. Merdivenleri ikişer ikişer atlayarak odama çıktım. Bilmem niçin kapının içeriden kapalı olduğunu tahmin ediyor tekmeyle kırmaya hazırlanıyordum. Fakat değilmiş. İter itmez açıldı. Nasuhi Bey yalnızdı.

Kadın daha gelmemişti. Bu onun lehine bir tesadüftü. Nitekim kendisi de bunu anladığı için kolayca işin içinden sıyrılacağım zannetti. Şaşkın şaşkın gülerek bana:

— "Vay nereden çıktınız? dedi. Bana da bugün bir kitap lâzım oldu da size uğrayayım dedim aramızda teklif mi var?"

Hâlâ âmirane tavrını bırakmıyordu.

Nasuhi Beye bir şey söylemek istedim. Sesim çıkmadı. Birdenbire üstüne atıldım boğazına sarıldım. Alt alta üst üste yere yuvarlandık. O benden daha iri bir adamdı. Fakat idmansız ve yıpraktı. Çabucak sesi soluğu kesildi yalvarmaya başladı. Masanın üstüne bıraktığı bastonuyla vurmakta devam ederken aşağı indirdim sokak kapısından attım. Çıkarken bir tek kelime söyledi:

"Görüşürüz!" dedi.

O gece rahat bir uyku uyudum. Sinirlerimdeki gerginlik gitmişti. O azametli adam artık benim karşımda zelil hakir bir şey olacaktı.

Fakat ertesi gün Nasuhi Beyi evvelkinden çok daha azametli görünce şaşırdım. Çene ve burnundaki bereler hâlâ geçmemişti. Fakat sanırdınız ki onlar kahraman bir askerin düşmanla göğüs göğüse çarpışırken aldığı yaralardır. Bir gün evvel "aman" diye yalvaran o zelil ses bugün eskisinden daha hâkimdi. Koridorda

karşılaştığımız zaman hesapça ben onu hafif bir tebessümle baştan aşağı süzecek-tim. Hâlbuki bilâkis o bana dağların tepesinden bakar gibi istihfafla baktı.

Ben küçüldüğümü hissettim.

Bir seneye yakın bir zaman öylesine çalıştım iyi bir memur iyi bir insan olmak için ne lazımsa yaptım. Fakat buna rağmen tercüme-i hâlime geçimsizliğine uygunsuzluğuma dair kayıtlar düşüldü. Zararım bundan ibaret olsa yine şükredeceğim. Ruhen de çok düştüm çok kaybettim.

Bugünkü (R.) kaymakamı dünkü küçük maiyet memurundan o kadar farklıdır ki... Halbuki aradan bir sene geçmedi. Belki bundan sonra kendimi toplarım. Şimdiye kadar bir küçük memurdum ötekinin berikinin elinde oyuncaktım. Bugünden itibaren âmirler sırasına geçiyorum. Eskisinden daha fazla müstakilim. Yaptığım işlere karşı benliğimden daha çok şey koyabileceğim.

Hayat benim için asıl bugünden itibaren başlıyor. Geçen bir sene esnasında kırılıp sakatlanan umdelerime tam bir sadakat göstermek artık kendi elimde.

.. .. v . :. . . 15 Kasım (R...) kazasını çok sevmiştim. Havası iyi suyu iyi manzarası iyi... Bunların hepsinden mühim olarak ahalisi iyi kendi işlerinde güçlerinde sakin halűk melek gibi insanlar... Fakat halk ne kadar iyi ise eşraf o kadar küstah ve menfaatperest... Besbelli ahalideki yumuşaklık onları şımartmış...

Eşraf elbirliğiyle hükümeti kendi nüfuzu altına almış elini kolunu kıskıvrak bağlamış

kaymakamlarda kıpırdanmaya mecal yok teşkilât gayet mükemmel... Kazaya yeni bir kaymakam geldi mi hemen etrafını alır bugün burada yarın orada kuzular helvalar rakılar çalgılarla sünnet çocuğu gibi avuturlarmış. Bana da öyle yaptılar: "Siz istikamet dairesinde çalıştığınız müddetçe biz sizi başımıza taç ederiz!" dediler. Bereket versin vaziyeti çok çabuk kavradım. Onların istikamet dairesinde çalışmaktan maksatları hükümet işine daha doğrusu kendi işlerine karışmamaktı. Böyle yaparsam kazada mesuliyetsiz meşrutiyet hükümdarları gibi bir nevi saltanat sürecektim. Hatta biraz gayret etsem bağ bahçe sahibi de

olabilirdim. Fakat benim istediğim bu değildi (M...) kazasında kaymakam olan bir arkadaşa becayiş teklif ettim. Minnetle kabul etti.

Bugün yeni memuriyetime başladım. (M...) çok bakımsız kalmış fakir ve musdarip bir yer...

Benim için aramakla bulunmayacak bir memleket... Belki çocukça bir fikirdir felsefe kitaplarında yeri yoktur ama ben saadeti ikiye ayırırım başkalarından alman saadet başkalarına verilen saadet. Benim için hakikî saadet başkalarına verilen saadettir.

Burası çok fakir ve musdarip bir yer... Demek ki çok iyilik çok hizmet edebileceğim... Binaenaleyh çok mesut olacağım.

<< -   V h- 2 Şubat (M...) de ne büyük bir ateşle çalışacaktım. Fakat olmadı. Su yoktu. Ahali kokmuş bir bataklıktan su içiyordu. Beş yaşına kadar olan çocuklar arasında müthiş bir dizanteri hüküm sürüyor her gün hükümet konağının karşısındaki camiin mezarlığına bir iki masum cenazesi geliyordu. Belediye doktoru: "Kasabaya içilecek su gelmeyince bu ölümlerin önü alınmayacak" diyordu. Vilâyete belediyeye hâsılı dört yana başvurdum. Beni tasdik etmeyen yoktu. Fakat işler çok ağır yürüyor minimini çocuk tabutları penceremin önünden geçmekte devam ediyordu. Sinirlerim fena halde bozulmuştu. Bu cenazeleri gördükçe boğazım tıkanıyor yumrukla göğsüme vurarak: "Katil...

katil... Bunları sen öldürüyorsun... Hani vicdanının sesini daima dinleyecektin?" diye söyleniyor hatta bazen hıçkırarak ağlıyordum.

Nihayet istediğim tahsisatın bir kısmı geldi ve hemen işe başladım. Bir buçuk ay geceli gündüzlü

çalıştım. Amelenin içinde toz toprak içinde uğraştığımı görenler bana "ırgat başı" ismini verdiler.

Kader beni hükümdar yapsa halkın belki de tezyif için verdiği "ırgat başı" ismi kadar memnun etmeyecek...

Para bittikçe kasabanın zenginlerine koşuyor dilenci gibi iane veya borç istiyordum.

Bir gün yine amelelerle beraber toz toprak içinde çalışıyordum. Bir araba ile gayet temiz giyinmiş

iki efendi geldi. Bunlar mülkiye müfettişleriydi.

Beni hemen işten el çektirdiler ve sorguya başladılar. Suçum bir değil birçoktu. Keşif raporları

hatalıydı. Münakaşalar usulü dairesinde olmamıştı. İhale-i kafiye için lâzım olan müddet dolmamıştı. Gayr-i kanunî olarak fasıldan fazla para nakletmiştim... Ahaliyi tazyik ederek para almıştım. Bazı suiistimallere sebebiyet vermiştim vs. vs. Maamafih müfettişler insan adamlardı.

İsteseler beni bir daha çalıştırılmamak üzere devlet hizmetinden kovdurturlar senelerce mahkeme ve hapishanelerde süründürürlerdi.

Fakat onlar beni çok dikkat ve merhametle dinlediler ve yalnız daha fena bir kazaya göndermekle iktifa ettiler.

Bugün yeni memuriyet mahallim olan (S...) de işe başladım.

Bana bugün devr-ü teslim muamelesi yapan eski kaymakam: "Size muvaffakiyet temenhi etmek bir nevi beddua olur... Allah bu dünya cehenneminden hayırlısıyle kurtarsın!" dedi.

Bu sözlere hafifçe omuz silkerek mukabele ettim. Ne olursa olsun mesuttum. Çünkü artık penceremin önünden benim yüzümden ölmüş çocukların cenazesi geçmeyecekti.

Her yeni memuriyete başlarken umdelerimi tekrar gözden geçirmek ahitlerimi tazelemek benim için bir âdettir. Demin yine öyle yapıyordum. "Vicdanımın sesini daima dinleyeceğim" cümlesini okurken gayriihtiyari gözlerimden yaş geldi. .....

80 .. . .- / . ..

ACIMAK

Son felâketimin sebebi vicdanımın sesine itaat etmiş olmam değil miydi? Vicdanım bana

"susuzluktan ölen çocuklara her şeye rağmen su vereceksin!" demişti. Ben de bu emre itaat etmek için memuriyetten kovulmayı mahkemelerde sürünmeyi göze almıştım. Demek ki ben küçük mik-tasta bir kahramandım. Kendi gözümde âdeta büyüdüğümü yükseldiğimi görüyordum.

Maamafih bu sarhoşluk uzun sürmedi.

Programımın bir başka maddesi gözüme ilişmişti. Onda: "Kanuna daima riayet edeceğim"

diyordum. Halbuki bu su işinde kanuna göz göre göre yan çizmiş olduğum gün gibi aşikârdı. Şu halde ben umdelerimden birini tatbik ederken ötekini çiğneyip geçmiştim.

Hem daha fenası bu çok kere de böyle olacaktı. Programdaki bu iki madde çatışıyordu. Öyle işler çıkacaktı ki vicdan "yap" derken kanun "yapma" diye nehyedecekti. Keza kanunun istediği bazı

şeyler vicdana dokunacaktı. Bu vaziyet karşısında ne yapmak lâzımdı?!...

Haziran

Memleketin ancak okuyup yazmakla kurtulacağına inananlardanım. Bu benim mektep sıralarından beri en sarsılmaz bir kanaatimdir. Hatta bir aralık Darülmuallime girerek hoca olmayı bile düşünmüştüm. Maamafih Mülkiye memurlarının da maarife pek faydası dokunabilir.

Kaymakamlıkla gezdiğim yerlerde muallimler ve maarif memurlarıyla konuşurken daima: "Ben mukaddes ordu-

nuzun gönüllü neferlerindenim. Herhangi bir meselede başınız sıkışırsa bana gelin elimden geldiği kadar yardıma hazırım" gibi sözler söyledim. Hem bunlar benim için "lâf ola" „ kabilinden şeyler değildi. Vaadime imkân nisbetinde sadık kalırım. Fakat öteki ordu gibi bu ordu da inzibatsızlığa göz yummak olamaz. Umumun menfaati için ferdi ihmal etmeye taraftarım. Hele zayıf ahlâklı insanların bir dakika vazife başında tutulmaları caiz değildir.

(Zehra babasının bu satırlarını okurken çıldıracak gibi I oldu. "Bunlar benim fikirlerim" diyor bir rüya içinde olma- dığına inanmak için kâğıda parmaklarıyla dokunuyordu. Sonra aklına daha başka bir şey geldi: "Acaba vücudumla olduğu gibi ruhum ve fikirlerimle de bu adamın kızı

mıyım?" diye düşündü ve bir zaman okumasına ara verdi.) Burada işe başladığımın haftasında bana kırk elli imzalı bir dilekçe geldi. Kazadaki iptidaî

muallimlerinin birinden şikâyet ediyordu: Son derece cahil müseyyep ve bunak bir ihtiyarmış. Bu yetmez gibi dilenci

tabiatlıymış... Mütemadiyen talebe ailelerini izaç eder para istermiş... Akşam üstleri sırtında zembille çarşıda dolaşır bakkalların zerzevatçıların önünde durarak:

"Çocuklarınızın hocasıyım... Bana yardım sizin için borçtur!" dermiş... Bir avuç pirinç bir kök ıspanak almadan gitmezmiş. Mektepte ders esnasında sınıftan çıkarak çocukların sepetlerini karıştırır köftelerini yumurtalarını aşırırmış... Benden evvelki meslektaşıma birkaç kere müracaat etmişler... Rakik kalbli bir adam olduğu için bir türlü onu atmaya kıyamaz:

"—Etmeyin... Eylemeyin... Fakirdir... Alildir. Sonra

açlıktan ölür de vebal altında kalırız... Hem de bir memuru arsızca tabiatlı diye işinden çıkaramayız... Kanaatimce bunlar onun ahval-i hususiyesindendir... Maamafih ben çağırır son bir defa ihtar ederim" der ve ahaliyi atlatırmış...

Dilekçeyi getirenler bana daha uzun uzadıya izahat verdiler. Hemen mektebe koştum. Binanın nerede olduğunu bilmesem çocukların gürültüsünden bulabilirdim. Ahalinin bu şikâyette ne kadar haklı olduğunu anlamak için sadece mektebin önünden geçmek ve içeriye şöyle bir göz atmak kâfiydi.

İki büyük talebe yüzü gözü çamurlar içinde elleri kanamış bir minimininiyi tartaklaya tartaklaya mektebe sokuyorlardı. Onların arkasından ben de girdim. Çocuklar sınıfın kapısında görülünce içerideki gürültü bir kat daha arttı. Bu gürültü arasında hafakanı kabarmış kocakarıların sesine benzeyen iğrenç bir ihtiyar sesi haykırıyordu:

— Yakaladınız mı külhaniyi?... Aferin çocuklar... Sen beni ihtiyar arkamdan koşup tutamaz diye kaçarsın ha... Sen şimdi kızılcık reçelini ye de ağzın ballansın... Ay yine yezit ibni yezitler sopamı

çalmışlar... Ulan değnek nerede? Hanginiz aldınızsa verin... Vallahi dövmem şart olsun dövmem bir aferin yazarım...

Hoca beni görünce şaşaladı aynı kocakarı sesiyle "hayırdır inşallah hayırdır inşallah" diye bağırdı.

Sonra dershanenin ortasında itişip kakışan çocuk kümeleri arasından bana doğru koşmaya başladı. Romatizma yahut da başka

bir hastalıktan bacaklarını açamadığı için koşarken âdeta yerinde zıplar gibi görünüyor ihtiyarlıktan kamburlaşmış sırtı inip kalkıyordu.

İşe başladığım gün bazı yerli halk beni tebrike gelmişlerdi. Onların arasında bu ihtiyarı da gördüğümü hatırlıyorum.

"—Vay efendim safalar geldiniz kaymakam beyefendi oğlumuz... Mektebimize uğurlar getirdiniz...

Biz yaşlıyız siz gençsiniz ama bizim amirimizsiniz. Babamız velinimeti-mizsiniz..." gibi ipsiz sapsız sözlerle ellerimi eteklerimi öpmeye çalışıyor gülüyor öksürüyor türlü maskaralıklar yapıyordu.

Ayaklarıma kapanarak beni zorla kürsüye oturttu. Talebeye marş okutmaya kalktı. Çocukların her biri ayrı ayrı perdelerden çiğ vahşi feryatlarla bağırıyor hocanın iğrenç kocakarı sesi de onlara karışıyordu.

Hoca bunaklığına rağmen menfaatini gayet iyi bilen bir adamdı. Kaymakamın umulmaz ziyaretinden fena bir netice çıkacağını hissediyor korkuyor küçük gözleri fıldır fıldır dönüyordu.

Marş okunurken çocukları intizama sokmaya yerlerine oturtmaya çalışıyordu. Aklınca bana belli etmeden çocuklardan bazılarına yavaş sesle talimat verdi. Hatta bir aralık arka sıradaki iki afacana "Ulan uslu durun... Beni ekmeğimden edeceksiniz!" diye fısıldadığını işittim.

Bu bunağın maskaralıklarına gülmek mi acımak mı lâzım geleceğini kestiremiyor derin bir tiksinti duyuyordum. İkide birde oyulgana oyulgana yanıma yaklaştıkça ürperiyor eli dokunursa kirlenecekmişim gibi bir şey hissediyordum.

Bu hali gördükten sonra uzun uzadıya mektepte kalmaya hacet yoktu. Maamafih bunağın elinden derhal kurtu-84 .. : .: . " . V : ./. -.. . : .

lamadım. Bana gösteriş yapmak istedi. Büyücek bir talebeyi çağırdı. Allahın peygamberin bilcümle enbiya ve evliyanın padişahın ve benim duamız berekâtıyle öğrettiği şeyleri göstermek için kıraat okuttu. Çocuklar: "O İstanbul mektebinden geldi burada öğrenmedi!" diye bağırmaya başladılar. Bu fırsattan istifade ederek kendimi

dışarıya attım. Adamcağız galiba arkamdan koştu ama tabiî yetişemedi. Biraz evvel mektepten kaçan küçük haylaz için yaptığı gibi arkamdan büyük talebeleri de saldıramadı.

Bu meselede zerre kadar tereddüde mahal yoktu. Derhal vilâyete bir tezkere yazdım ve hocayı

mektepten çıkardım. Bunun için başka sebep olmasa ihtiyarlığı kâfiydi.

Birkaç gün sonra ihtiyarı etrafında irili ufaklı beş çocukla dairenin önünde görmeyeyim mi?

"—Velinimetim... Sana torunlarımı getirdim... Allahtan ve benden gayri kimseleri yok... Bir babaları da sensin. Benim elimden ekmeğimi almak bu masumları aç bırakmak demektir" diye ayaklarıma kapandı dizlerime sarıldı. Çocuklara da tembih etmiş olmalı ki etrafımda:

"—Kaymakam babamız... Bizi aç bırakma... Dedemizi işten çıkarma..." diye bağrışmaya başladılar.

Kendimi ellerinden kurtarıncaya kadar akla karayı seçtim. Odaya girdiğim zaman vücudum baştan başa titriyordu. Kaza ile insan öldüren adamlar öyle tahmin ediyorum ki benim bu dakikada hissettiğimi hissederler.

İhtiyar hoca sabah akşam üç gün dairenin önündeki meydana geldi. İrili ufaklı avanesiyle nümayiş yaptı. Dördüncü gün jandarmaya onları sokaktan kovdurttum. Fakat evimde yemeğimi yerken dizi dizi karşıma sıralanan boynu

bükük çocuk hayallerini gözümden uykuya dalacağım vakit: "Kaymakam babamız açız...

Ekmeğimizi alma!" diye uzaktan uzağa haykınşan ince sesleri kulağımdan hangi jandarma vasıtasıyle defedeyim?...

Maamafih iş bu kadarla da kalmadı. Artık hiçbir şeyen pervası kalmayan hocanın şimdi boynunda torba ile kapı kapı dilendiğini: "Eski bir muallimim... Beni sokağa attılar... Merhamet ediniz!" diye sadaka istediğini haber aldım.

Bunak cahil ahlâksız idaresiz bir muallimi iş başında bırakamazdım. Kanun da vicdan da bana bu adamı mektepten atmayı emrediyordu. Bu emri yerine getirdim. Hesapça büyük bir

ferahlık duyacaktım. Kendi kendimden memnun olacaktım. Halbuki bilâkis içimde bir sızı var ve kendi kendimden iğreniyorum.

Anlıyorum ki zaman zaman bana en büyük menfaatlerimi hayatımı ihmal ettiren ruh hamlelerine rağmen ben zayıf bir adamım. Hiçbir zaman iyi bir memur olamayacağım. *

Diyarbakır 1 Mart

Defterime kaydettiğim son hatıranın tarihine baktım. Aradan dört sene yetmiş beş gün geçmiş.

Dört sene yetmiş beş gün az zaman değil. Fakat bu müddet zarfında başımdan geçen vakaları

düşünüyorum da: "Bunların hepsi bu kadar zamana nasıl sığdı?" diye şaşıyorum. Şark vilâyetlerinde gezmediğim görmediğim yer kalmadı. Birkaç defa azledildim. Bir defa iftiraya uğradım

ihtilasla itham edilerek mahkemeye verildim. Bir defa mutaassıp bir kazada dinsiz diye beni taşla öldürüyorlardı. Bir kere yolda eşkıya tarafından soyuldum. Bir kere uçuruma yuvarlandım hayvanım öldü. Ben mucize olarak hayatımı kurtardım. Şimdi bu vakalarin sırasını bile karıştırıyorum.

Nihayet dokuz ay evvel tahrirat müdürlüğü göreviyle Diyarbakıra gelip yerleştim. Demin: "Bu kadar vaka bu kadar zamana nasıl sığdı?" diye hayret ediyordum. Şimdi de: "Bu kadar zaman içinde ben nasıl bu kadar değiştim?" diye düşünüyorum.

Evet ben şimdi büsbütün başka bir adamım. Bir köşede kendimi unutturmaktan başımı

dinlemekten başka bir şey istemiyorum.

Beş altı sene evvel başında muhteşem bir rüya ile İstanbuldan çıkan vakaları ve insanları ezelî

yollarından döndürmeyi kuran gafil çocuğa şimdi hem gülüyor hem acıyorum.

Geçen sene Kürt aşiretlerinden biri isyan etti bulunduğum kaza merkezini yağma etmek istedi.

Kasabadaki jandarma kuvveti ahalinin yardımıyle asileri kaçırdı. Bu muvaffakiyet bana mal edildi.

Dahiliye Nezareti beni taltif etmek istedi. İstesem mutasarrıf da olabilirdim. Fakat çok yorgun ve ümitsizdim. Yukarıda söylediğim gibi bir köşede kendimi unutturmaktan bir parça başımı

dinlemekten gayrı arzum yoktu. Açık olan Diyarbakır tahrirat müdürlüğünü istedim. Vazifesi ve mesuliyeti az bir iş. Genç yaşıma rağmen emekli olmuş gibiydim. Artık etliye sütlüye karışmıyorum. Başkalarına yapılan bir gadir ve haksızlığın aksini kendi kalbimde duyarak isyan et-

miyorum. Büyüklerle iyi geçiniyorum. Küçüklerin ihmallerine hatalarına mümkün olduğu kadar göz yumuyorum. Kimsenin işine karışmadığım herkesi tasdik eder gibi göründüğüm için bana taarruz eden de pek olmuyor. Hâsılı renksiz ruhsuz bir adam oldum. Fakat doğrusu rahatım yerinde. Gündüzleri dairede uyukladığım oluyor sık sık beni ziyarete gelen ahbaplarla çene çalıyorum. Akşam üstü daireden çıkınca memurlar kahvesine uğruyor bir iki parti tavla oynuyorum. Sonra vakt-i kerahet geliyor. Birkaç kadeh rakı içiyorum. Arkasından iştahlı bir yemek ve rahat bir uyku. Bu programı arasıra gece eğlentileri değiştiriyor.

Rakıya alıştığıma memnun değilim. Fakat akşam üstleri gayriihtiyarî insanın omuzlarına bir ağırlık çöküyor ortalık kararıyor: "Bir gün daha geçti. Bu hep böyle mi geçecek?" diye mahzun bir düşünceye kapılıyor. Bu düşüncenin bazen derinleştiği gece yarılarına kadar devam ettiği de oluyor. Sanıyorum ki bu garip akşam üstü hastalığına rakıdan iyi şifa yok. Gerçi bir çare daha var ama yazmaya değil düşünmeye bile cesaret edemiyorum. Neyse kalsın...

Diyarbakır 2 Nisan

Bir ay evvel düşünmeye cesaret edemediğim şey bugün birdenbire hakikat oldu. Evleniyorum...

Artık bekâr odalarında sürünmeyeceğim. Temiz bir ailem ümit edemediğim kadar güzel ve iyi bir karım olacak...

İşe girdiğim kendi ekmeğimi yemeğe başladığım günü en büyük inkılâp günüm demiştim.

Çocukluk! Aklımca o

günden itibaren talihime sahip oluyordum hayatımı istediğim akıbete doğru sevkediyordum. Bir kişi faraza bir dünya ile nasıl uğraşabilir? Halbuki şimdi dünya ile alâkamı hemen hemen kesiyorum. Kendimi minimini ailemin saadetine vakfedeceğim. Şimdilik evimde üç kişi olacağız: Melek gibi temiz masum karım çektiği bütün ıstıraplara rağmen yine bir melek gibi temiz ve masum kalmış kaynanam... Birkaç sene sonra aramıza belki bir iki de küçük çocuk karışacak...

Hâsılı ne kadar büyüse fertlerinin sayısı beşi altıyı geçmeyecek bir minimini cemiyet... Ben nasıl olsa onları mesut edebilirim. Demek ki benim için asıl hayat şimdi başlıyor.

Diyarbakırda Fadıl Efendi isminde biri malmüdürü vardı. Halim nazik kibar bir adamdı. îki hafta evvel bir gün dairede üzerine fenalık geldi. On dakika kadar baygın kaldı. Sonra yavaş yavaş

açıldı. Adamcağızı evine götürmek üzere bir araba getirtmiştim. Koluma dayana dayana merdivenlerden inerken bir aralık durdu:

— Kuzum Mürşit Efendi dedi. Kendimde bir fenalık hissediyorum. Beni yalnız bırakmayınız.

Evime kadar geliniz.

Arabaya beraber bindik. Arkaya yaşlandıkça soluğu tıkanıyordu. Bir elimi belinden geçirerek hemen hemen kucağıma aldım. Başını omuzuma dayadı.

Araba bozuk kaldırımlar üzerinde sarsıldıkça: "Nasılsınız? Bir ıstırabınız var mı?" diye soruyordum. Başıyla "hayır" işareti yapıyordu. Fakat gözlerinden mütemadiyen yüzüne ağarmaya başlamış kumral sakallarına yaş akıyordu.

Çarşıdan geçerken tamamiyle açıldı. Geniş bir nefes aldıktan sonra gülümseyerek:

— Bana büyük geçmiş olsun deyin Mürşit Efendi ölüyordum! dedi. Sonra acı bir tebessümle ilâve etti:

— Ölüm o kadar korkulacak bir şey değil... Fakat çocuklarım...

Gözleri tekrar dolmaya başlıyordu.

— Hele şu düşündüğünüz şeye bakın... Ufak bir baygınlık geçiren her adamın ölmesi lâzım gelse dünyada tek insan kalmazdı

diye şaka ettim.

Araba biraz daha yürüdü. Bir mescidin önünde evlerinin bulunduğu sokağa dönüyordu.

Adamcağıza tekrar bir fenalık geldi. Nefes alamıyor elleriyle yakasını koparıyordu. Bağırmak ister gibi ağzını açıyordu. Fakat sesi çıkmıyordu.

Evin kapısı önünde durduk. Arabacı kapıyı çaldı içeri-1 ye bir şeyler söyledi. Kır saçlı bir kadın başına bir yemek havlusu atarak telâşla sokağa fırladı. Arabanın penceresine koştu:

— Allahaşkınıza söyleyin... Çok ağır mı? diye yalvarı-yordu.

Ben yerimden kıpırdanmıyor cevap vermiyor sade vücudumu pencereye siper ederek biraz arkada ağzında kırmızı bir köpükle kaskatı yatan ölüyü göstermemeye çalışıyordum.

Sokakta yırtıcı bir çığlık koptu. Kapılar saçları başları açık kadınlarla yarı çıplak çocuklarla doldu.

O dakikanın dehşetini ömrüm oldukça unutamayacağım: Arkadaşlık vazifem burada bitmiyordu.

Ölüyü kuca-

ğımda evine götürdüm. Rahat döşeğine kendi elimle yatırdım gözlerini kendim kapadım.

Masallarda insanlar sevdiklerini ilk defa bahçeler su başları gibi güzel yerlerde görürler. Ben kendi sevdiğimi ilk defa ölünün rahat döşeğinin yanında gördüm. Evi dolduran komşu kadınlar onu feryatlar gözyaşları içinde bu odaya girmekten menedememişlerdi. Zavallı çocuk deli gibiydi.

Entarisi baştan başa yırtılmıştı.

Dağılmış kumral saçlarını yoluyor tırnaklarıyle yüzünü kanatıyordu. Acı onu insanlıktan çıkarmış

tuzağa düştüğü zaman korkusundan kendi kendisini paralayan bir canavar yavrusuna benzemişti. Fakat onu görüşüm dediğim gibi su başlarında gül bahçelerinde olsaydı bilmem bu kadar sevecek miydim?

Ben bir şefkat öksüzü olarak büyümüştüm. Küçük yaşımda annemin kucağından alınarak bir yatılı mektebe verildiğim günden

beri sevilmemiş okşanmamıştım. Onun için bu genç kızın müebbeden kaybettiği bir şefkat için bu çıldırışı kadar hiçbir şey bana tesir edemezdi.

Aşkı şiirlerde romanlarda olduğu gibi bir parlak yaz gecesinin mehtabında başlayıp sabahında biten bir rüya addedenlerden değildim. Benim için sevmek bir başka insanın vücudundan ruhundan bir parça hükmüne girmek onunla beraber gülüp ağlamak ıstıraplarını paylaşmak demekti.

Böyle bir dakikada böyle bir şey düşünmek insanlığa yaraşır şey değil ama haydi söyleyeyim. Bu çocuk çırpınır-ken ben şöyle düşündüm:

— İşte sevmeğe değecek bir genç kız... Ne mükemmel

bir hayat arkadaşı olur. Bu derece yanmaya kabiliyeti olan bir mahlûkun kimbilir sevmeğe ne derece kabiliyeti vardır? Mümkün olsa da insan onunla evlense...

Hele kocası bu şeylerin kıymetini benim kadar anlayan bir insan olursa... Böyle bir kadınla yaşamak ne saadet!... Sade yaşamak değil hatta ölüm de...

Bunları düşünürken onunla yaşanacak mesut seneleri çabucak geçiyordum. Saçlarında tutam tutam aklar fakat gözlerinde aynı ateşli yaşlarla kendi yatağımın başında ağladığını görüyordum.

Ne mesut ölüm!

(Zehra hatıraların bu noktasında durdu başını babasının yattığı odaya çevirerek düşündü. Aradan otuz sene kadar geçmiş. Bu satırları yazan adamın düşündüğü gün nihayet gelip çatmıştı.

Fakat yatağın kenarına umduğu yaşlardan bir damlası düşmemişti.

Zehra bir an için ona acır gibi oldu. Fakat o anda gözünün önüne annesi genç yaşta b"in cefa içinde ölen annesi geldi. Babasının hatıralarını okudukça söner gibi olan nefreti tekrar canlandı

okumasına devam etti.)

Malmüdürü çocuklarına iki yüz lira kadar borçtan başka bir şey bırakmamıştı. Alacaklılar cenazenin kalkmasını bile beklemeden dört

bir taraftan üşüştüler. Birkaç gün içinde ne var ne yoksa satıldı. Borçların bir kısmı verildi.

Fadıl Efendinin karısıyla kızına memleketlerine dönecek kadar bile para kalmadı.

. . .:

Bu kadar sene çalış çabala. Sonra çoluğun çocuğun elleri koyunlarında gurbet illerinde kalsınlar.

Biçarelerin halleri çok perişandı. Yol paraları için memur arkadaşların yardımına müracaat etmekten başka çare kalmıyordu.

Malmüdürünün yakın dostlarından değildim fakat son nefesini tesadüfen kucağımda vermişti.

Bu aramızda akrabalığa benzer bir yakınlık vücuda getiriyordu.

Bir arkadaş gibi değil fakat bu ailenin bir çocuğu gibi öteye beriye koştum. İşler yavaş yavaş

yoluna girdi. Yola çıkacakları gün yaklaştı.

Bir gün büyükhanım mahzun mahzun gülümseyerek yüzüme baktı:

— Emin olunuz bey oğlum ben burada sade merhumu bırakıp gittiğime yanmıyorum. Sizi bıraktığıma da ona yakın üzülüyorum. Fena günlerde elimi tuttunuz. Benim için hemen hemen bir evlât oldunuz... dedi.

O anda gözlerim annesinin arkasında onun oturduğu sandalyeye bileklerini dayayarak ayakta duran genç kızın çehresine ilişti. Derin derin bana bakıyordu. Onun gözleri de: "Ben de böyle düşünüyorum fakat söylemeye cesaret edemiyordum!" der gibi geldi.

Büyükhanımla yalnız kaldığımız bir gün:

— Beni bir evlât addettiğinizi söylediniz. Benim de bir anneye ihtiyacım var. Münasip görürseniz beni kabul ediniz dedim.

Kadıncağız kızının fikrini sormaya bile lüzum görmeden razı oldu. Bağlanan bohçalar kapanan sandıklar yeniden açıldı ve düğün hazırlığına başladık.

Diyarbakır 13 ...

Hazırlıklar devam ediyor... Bugün kaynanamla uzun uzun konuştum. Bu melek gibi temiz ve güzel ahlâklı kadına olan muhabbetim hürmetim bir kat daha arttı. İnsanlar için şöyle deriz ama aralarında iyileri de var... Fakat yazık ki onlar bu dünyada bir türlü bahtiyar olmanın yolunu bulamıyorlar. Ya bir çıkarpençe arkasına düşüyorlar ya akraba ahbap şerrine uğruyorlar.

Sessizliklerine yumuşaklıklarına kurban olup gidiyorlar.

Kaynanam bana hayatını anlattı. Zavallı kadın neler çekmişti?... Tevekkeli mi böyle elliye girmeden saçları bembeyaz olmuş... Çocukken ailesi içinde evlendikten sonra kocasının evinde çektiklerini buraya yazsam roman olur... Onun anlattığına göre kayınbabam hiç göründüğü gibi bir adam değilmiş. Geçimsiz lakayt tembel sefih bir erkek-miş... Saçını evine süpürge ettiği halde bir "Allah razı olsun!" dediğini işitmemiş... Senelerce gurbet illerinde dolaşmış... Kül yemiş

kömür yemiş halini kimseye belli etmemiş... Zavallı kadın anlatırken âdeta kızarıyor bunları

söylemekle merhuma hürmetsizlik etmiş bulunmaktan korkuyordu. Fakat ben onun için hakikî

bir evlâttım. İçindeki hicranları bana söylemeyip de kime söyleyecekti? Bu mübarek kadını

dinlerken gözlerim yaşarıyordu. Bana kalbinin en gizli köşelerini göstermekten çekinmeyecek kadar nelere tahammül ettiğini kimse tahmin edemezdi. Fadıl Efendi hep kendini düşünürdü.

Ramazanlar bayramlar olur kızlarına bir yeni elbise bir çift potin almayı akıl etmezdi. Ruh-sar ile Meveddet ne kadar olsa taze cahildir. Başkalarının

çocuklarını naz ü naim içinde görerek içlenirlerdi. Eğer annelerinin gayreti olmamış olsaydı onlar çoktan verem olup ölmüş bulunurlardı. Nihayet büyük kızı Ruhsarı yine kendi gayretiyle hali vakti yerinde bir tüccara vermişti. Küçük kızına gelince damadı yani ben zengin bir adam değildim ama gayyur ve namuslu bir gençtim. Onun için gönlü daha rahattı. Artık ölmekten bile korkmuyordu. Meveddetini benim gibi bir adama teslim ettikten sonra gözü arkada kalmazdı.

— Oğlum ben para âşığı değilim ben namus ve iyilik âşığıyım derken öyle bir hali vardı ki tasvire sığmaz.

Zavallı kadın bunları yana yana anlattıktan sonra boynunu büktü:

— İyi kötü keşke merhum sağ olsaydı dedi. Kocam olduğu için her çevrine tahammül ederdim memuriyetinden bile çıkarsalar boynuma torba takar dilenir onu aç bırakmazdım.

Kudretin anlaşılmaz bir cilvesi olarak sırf iyilik etmek ve cefa çekmek için yeryüzüne inen bu beyaz saçlı meleğin ellerini ağlayarak öptüm.

Diyarbakır 13...

ır ı

Evi bıraktım hükümet konağı karşısında yeni bir ev tuttuk. Ben halde bir adam için kira biraz pahalıca ama ne zarar... Kaynanam mükemmel bir ev kadını... Kızını da kendi gibi yetiştirdiği muhakkak... Onun için fazla masrafım olmayacak... Ailemi yeni ve rahat bir evde yaşatmazsam

neye yarar? Doğrusu aranırsa benim aileme bu bile az... Karım ve kaynanam saraylara lâyık insanlar... Sonra tabiî bu yuvayı temiz bir surette döşemek lâzım geldi.

Makbule Hanım vaktiyle çok görüp geçirmiş bir kadın... Aldığımız şeylerden ekserisini tabiatiyle gözü tutmuyor. Fakat bunu hissettirmekten bile çekiniyor:

— Pekâlâ... Bize göre çok bile... Benim için bir lokma bir hırka... Yalnız zavallı kızımın içlenmesinden korkarım... Ne kadar olsa taze cahil... Geçenlerde alay müftüsü kızına bir roza yüzük almıştı. Yavrucağın gözü toktur ama ne de olsa çocuk... Bir türlü kızın parmağından gözünü ayıramadı diyordu.

Nişanlım alay müftüsünün kızmdaki yüzüğü beğenmiş öyle mi? Hemen bulup buluşturup bir roza yüzük alıyorum... Zavallı saf kaynanam çocuk gibi seviniyor... Tabiî yüzük için değil! Allah böyle ailesinin en küçük arzularını bile yerine getirmeyi vazife bilen bir damat verdiği için.

Ellerini açarak bana dua ediyor. Fak*at aynı zamanda da utanıyor:

— Vallahi onu söylemekten maksadım yüzük istemek değildi oğlum. Sakın aklına bir şey gelmesin diye yemin ediyor.

Kaynanam dünyadan elini eteğini çekmiş bir kadın olduğu halde günlerce romatizmalı

ayaklarıyla çarşılarda dolaştı:

— Evlâdımdan ziyade seni senin şerefini düşünüyorum oğlum... Kimsenin yanında küçük düşmeni istemem... Şam kumaşından perde bizim neyimize? İki top basma yeter de artar bile...

Lâkin sokaktan geçenlerin pencerelere bak-

tıkları vakit: "Tahrirat Müdürünün evine bakın!" diye seni ayıplamalarından korkarım.

Ah ev kurmak üzere olduğum mesut yuvanın üstüne kanatlarını açan benim şeref ve menfaatimi kendi çocuğunun saadetinden fazla koruyan sıyanet meleği! Allah senin gölgeni çok vakit üstümüzden eksik etmesin!

Bütün bu şeyler için biraz fazla para gitti hatta biraz da borca girdim ama böyle bir aile için insan para değil canını verse az...

Diyarbakır 13...

Bir hafta evvel güvey girdim. Mesudum. Ben bu saadete bu samimî aile yuvasına ne kadar zamandan beri hasrettim.

Akşamları güle eğlene yemeğimizi yiyoruz... Yüreğimin ferahlığı günün bütün yorgunluğunu dağıtıyor. Yemekten sonra bir iki saat konuşuyoruz. Kaynanamda en hoşuma giden şey safhğiyle beraber çok hisli ve çok uyanık bir kadın olması... İstanbulu bir türlü unutamamış... Zaman zaman ondan öyle hasretle bahsediyorlar ki... Son nefesinde bir damla zemzemle beraber bir kaşık da İstanbul suyu içmezse rahat can veremeyecekmiş... Merhum efendisine bazen yalvarırmış: "Giyinip kuşanmakta gezip tozmakta gözüm yok. Lâkin vatanıma dayanamıyorum.

Ne olur aareliği bırak... Biraz çalış... İstanbulda bir memuriyet al... Biz kadın kadıncık insanlarız...

Korkma oralarda da geçinmenin kolayını buluruz..." dermiş. Fakat Fadıl Efendi çok süflîruh-Acımak — F.7

lu bir adammış... Bir türlü söz anlamazmış... Aldığını bulduğunu anlaşılmaz yerlere sarf edermiş...
Meveddet annesinin İstanbul için söylediği şeyleri güzel gözlerini hayretle açarak dinliyor. O
gerçi dışarlıkta doğmuş ama kanında İstanbulluluk var. Annesi bu güzel memleketin eğlencelerinden bahsederken bazen gözleri doluyor.
Makbule Hanımın büyük kızı İstanbulda... Meveddete de bir sene evvel İstanbulda bir kısmet çıkmış ama reddetmişler... Hem adamın hali vakti de yerindeymiş... Sonradan pişman olur gibi olmuşlar. Fakat şimdi bilâkis buna memnun oluyorlar. Çünkü bana tesadüf ettiler.
— Anneciğim ben de size tesadüf ettiğime çok memnunum. İnşallah çok yakında İstanbulu göreceksiniz. Gerçi bizim gibi orta hallilerin İstanbulda yaşamaları güçtür. Fakat sizin gibi mükemmel ev hanımlarıyle insan Avrupada bile yaşa... Bir iki seneye kadar mutlaka bir yolunu bulup İstanbula gideceğiz... Siz ne istersiniz de olmaz?
İstanbulda bir memuriyet almak için şimdiden teşebbüslere başlamak fikrindeyim. 0 vakte kadar belki beş on para da biriktirmeye muvaffak olurum. Hiçbir sefahati olmayan gayretli bir erkeğin kuş gibi iki kadını mesut edememesine imkân olur mu?
^ Diyarbakır 13...
Kaynanamı birkaç günden beri biraz meyus ve müked-der görüyorum. Sebebini sordum. Evvelâ
söylemek istemedi. Fakat sonra ısrarım üzerine cevap verdi:
— Bazı dedikodulara canım sıkıldı da oğlum... Sakın kendim için zannetme... sırf senin için...
i
— Benim için mi? w
— Ah sen bu insanları bilmezsin oğlum...
— Ne diyorlarmış?
— Hastalıklı ihtiyar kaynanasını mutfağa atmış yemek pişirtiyor diyorlarmış. Sebep de ne? Bizim evimizdeki dirlik düzenliği

çekemediler... Gözü kör olasıcalar güya aramızı bozacaklar...
.... Ben hayretle gözlerimi açtım:

— Nasıl? Aramızı mı bozacaklar?
< — Öyle ya çocuğum bu lâkırdı senin kulağına giderse kaynanam beni ötede beride çekiştirip geziyormuş diye hatırın kırılmaz mı?
— Hiç böyle şey olur mu anneciğim... Sen benim baş tacım annemsin. Ben el dedikodularına ehemmiyet verecek adam mıyım? Sonra senin de melek olduğunu anlamadım mı?...
— Eksik olma çocuğum... Bilirim ama onlar şeytana külahını ters giydirirler... Sakın öyle bir şey söylerlerse inanayım deme çocuğum... Yemek pişirmek ev hanımının şanıdır... Hele senin gibi hayırlı bir damat için... İleride halin vaktin yerinde olduğu vakit inşallah çifte çifte aşçılar tutarsın... Hoş o günlere ben yetişemem ya... İşte böyle evlâdım... Ben gerçi romatizmalı hasta bir kadınım ama senin güzel hatırın evlâdımın saadeti için bu yaşımda ocak başlarında kavrulmak değil ateşlerde yansam gam yemem...
Muhterem kadının gülerek çenesini okşadım:
— Anneciğim bunları söylediğine çok iyi ettin... Ben

senin ne yorulduğunu ne de kimse yanında küçük düştüğünü istemem. Yarından tezi yok beğendiğin gibi bir aşçı bul... Kendin köşene geç otur...
Kaynanam evvelâ razı olmak istemedi. Fakat ben de Meveddet de çok ısrar ettik... Bütçe biraz daha kabarıyor ama ne yapalım... Ben pek zarurî olmayan bazı masraflardan keserim.
V^:^ i11. . v Diyarbakır 13...
Şimdiye dek kadınlar âlemini hiç tanımamıştım. Erkekler onların dedikodularından daima şikâyet ederler. Fakat ben bunları hem mübalâğalı hem de seviyesi ve ahlâkı düşkün bazı mahut kadınlara münhasır sanırdım. Erkeklerden çok canım yanmıştı da kadınları hep onların zulmü
altında ezilem mazlum dilsiz melekler sanıyordum. Halbuki onların arasında da neler varmış!

Bunları kaynanamdan öğreniyorum... Zavallı kadın şimdiye kadar bunlardan neler çekmiş...

Kocasından çektiği yetmiyormuş gibi bütün memleket ona düşman olmuş... Kimseye bir zararı

olmadığı halde herkes onun fenalığını istemiş:

— Sen hiç üzülme anne diyorum. Çok temiz çok iyi insanları çekememek halkın dünya kadar eski bir âdetidir. Bırak istediklerini söylesinler. Ben bütün kuvvetimle çalışıyorum. Nasıl olsa yakında buradan kurtulacağız.

Doğrusunu söylemek lâzım gelirse Meveddet annesi kadar güzel huylu değil. Fakat ne de olsa çocuk sayılır. Zamanla elbette yola gelir. Değil mi ki damarlarında bu melek

gibi kadının kanı var. Hem Meveddetin ufak tefek kusurları öyle pek affedilmeyecek şeyler de değil... Meselâ başka arkadaşlarının daha iyi yaşadığını iyi giyinip kuşandığını görüyor. Bunun için bana kızıyor somurtuyor hatta biraz kavga ediyor. Başkalarının saadetini kıskanmak bir fazilet değil ama bir günah da sayılmaz... Biz bile yaşlı başlı insanlar bazen başkalarının mevkiini daha başka şeylerini kıskanmıyor muyuz? Bahusus Meveddet hassas ince bir çocuk. Bunun için bana darılmasına gelince yavrucağın yeryüzünde benden başka derdini söyleyecek ve şikâyet edecek kimsesi var mı? Onu mahzun ve sinirli gördükçe yüreğim parça parça oluyor. Fakat ne yapayım elimden fazla bir şey gelmiyor ki...

Onun bir kusuru da düşündüğünü büyük bir saflıkla söylemesidir. Meselâ birinin bir fenalığını

gördü veya işitti mi bir türlü duramıyor... Ötede beride acı acı tenkit ediyor... Bu yüzden arkadaş

aileleriyle bazı meseleler çıkıyor ufak tefek kırgınlıklar oluyor...

Fenalığa ahlâksızlığa tahammül edemeyen bu dürüst tabiatlı çocuğa "Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar" hakikatini nasıl anlatırsın? Böyle olmakla beraber ben onu incitmemeye çalışarak bu tabiatını tenkit ediyorum.

Karım bende beğenmediği halleri de açıkça yüzüme söylüyor. Ne kadar olsa insanlık. Evvelâ ona biraz kırılıyorum. Fakat sonra sükûnetle düşününce onu pek kabahatli bulmuyorum. Daima benimle yaşayacak bir kadının hoşlanmadığı hallerimi yüzüme

söylemesi fena bir şey mi?... Sah- i te bir nezaket göstererek susup da için için beni tenkit etse ilerimiz için daha mı hayırlı olur?

a

Maamafih kaynanam kızının bu bir bakıma fazilet sayılabilecek kusurlarını düzeltmek için var kuvvetiyle çalışıyor... Asabileştiği zaman onu teskin ediyor. Onu memnun edecek şeyleri evvelden hissederek bana haber veriyor:

— Evlâdım Nafia mühendisi karısına valinin düğünü için bir kadife elbise yaptırmış... Kadın

"Bakalım tahrirat müdürünün hanımı düğüne nesini giyip gelecek?" diyormuş... Meveddetin kulağına gitti. Üzüldü bir hastalık filân bahane etsek de bu düğünden alıkoysak olur mu?

— Hiç öyle şey olur mu anne? Biz de Meveddete bir kadife elbise yaptırırız. Karımı Nafia mühendisinin karısı yanında küçük düşürmek benim erkekleğime yaraşır mı?

— Ah evlâdım canın sıkılacak ama Meveddet yine bir çocukluk etti... Pek hakkı da yok değil ama...

Ben olsam ağzımı açmaya bile tenezzül etmezdim ya... Ceza reisinin karısının yaptığı rezaletleri sana anlattım... Meveddete bir iki söz sarf etmiş... Dünyada müzevirden bol ne var?... Yemeden içmeden bunu ona yetiştirmişler... Kadın gezdiği yürüdüğü yerde bizim için neler söylüyormuş...

Senin üzülmeni istemem. Fakat bir bildik vasıtasıyle ceza reisine bir haber gönderirsen iyi olur...

Bu kadın bizden ne istiyor? Kendi halimizde insanlarız. Kime necik yapıyoruz?

— Anneciğim size olan hakaret bana olmuş demektir. Yarın kendim ceza reisine gideceğim.

Açıkça "Ailem benim mukaddesatım demektir. Kim olursa olsun ona dil uzatanın boynunu koparırım!" diyeceğim.

Fakat kaynanam öyle mübarek bir kadın ki ceza reisiyle aramda bir mesele çıkmasına bir türlü

razı olmadı. "Sakın ha evlâdım. Bizim yüzümüzden bir sineğin incinmesine ta-102 .

hammül edemem. Söyleyeceğime pişman oldum. Ceza reisine bir şey söylemeyeceksin. Bana söz veriyorsun değil mi evlâdım?" diye yalvarmaya başladı. Ben ona canımı seve seve verirdim. Fakat haysiyetime taallûk eden böyle nazik bir meselede kollarımı bağlayıp durmak için söz veremezdim.

Ertesi sabah ceza reisini çarşıda yakaladım. Ağzıma geleni söyledim. O mukabele etti. Sokak ortasında dövecektim. Büyük bir rezalet olacaktı. Fakat aramıza girdiler ayırdılar. Mesele çabucak etrafa yayıldı. îki saat sonra vali beni makamına çağırdı. Şiddetle tekdir etti: "Bu meseleyi kapatıyorum. Fakat ceza reisinden alenen özür dileyeceksin. Bir daha böyle bir şey işitmeyeyim. Ya edebinle oturursun ya pılı pırtıyı toplayıp buradan gidersin." Bu hakaret değil bir validen Allahtan gelse tahammül edemezdim. Kan beynime çıktı. Şiddetle mukabele edecektim.

Fakat o dakikada gözümün önüne masum ve mazlum ailem geldi. Tevekkeli:

"Viran olası hanede evlâd ü ıyâl var" dememişler.

Birdenbire açıkta kalırsam ne yapardım? Çaresiz sustum ve ömrümde ilk defa yeis ve zilletimden ağlayarak dışarı çıktım.

Diyarbakır 13...

Uğradığım hakareti bir türlü hazmedemiyor hırsımdan kuduruyorum... Melek kaynanam: "Bu vakaya biz sebep olduk değil mi? Keşke dilim tutulsaydı da söylemez olaydım. Ya hiddetle elinden bir kaza çıksaydı ya valiye karşı gelseydin? Allah bizi korudu?" diyor.

Fakat karım çocuk... O bu hakarete sırf kendini ve annesini düşünerek katlandığımı anlamıyor.

Beni gevşek buluyor. İstihfaf eder gibi bir tavırla: "Sen çok gevşek adamsın... Kimseye hatırını saydıramıyorsun!" diyor.

Bir erkek bahusus seven bir erkek için karısının ağzından bu sözleri işitmek ne acı şey... Bazen ne olursa olsun beni isterlerse öldürsünler fakat karımın gözünde "hatırı sayılmayan gevşek bir adam olmanın küçüklüğünden kurtulayım!" diyorum.

Fakat kaynanam söner gibi olan hiddetimin zaman zaman tekrar alevlendiğini gördükçe öyle yalvarıyor ki... Kadın neredeyse beyaz saçlarıyle ayaklarıma kapanacak. Bu vaziyet karşısında ne yapabilirim? Çaresiz tahammül değil mi?

Diyarbakır 13...

Ah bu kaynanamın fazla merhameti.

Vergi memurlarından birinin mühim bir suiistimali yakalanmıştı. Sınıf arkadaşlarımdan bir maliye müfettişi tahkikat yapıyordu. Herif hem azledilecek hem hapse girecekti. Bu vergi memurunun karısı bir gün bizimkilere misafir gelmiş. Birçok ağlayıp sızmış:

"Maliye müfettişi sizin beyin mektep arkadaşıymış. Sözünden çıkmaz bir sözünü iki etmezmiş. O

isterse arkadaşına söyler kocamı kurtarır ocağınıza düştük!..." diye yalvarmış. Merhametli kaynanam: "Merak etme hanım... Ben bu ak saçlarımla oğlumun ayaklarını öperim... Oğlum zaten

sevap işlemeyi seven bir adamdır... Senin kocanı kurtarır!" demiş. Kadıncağız ağlaya ağlaya bana bunları söylerken: "Mümkün mü anneciğim bir hırsızı himaye etmek doğru değil... Sonra böyle bir şeyi bir arkadaşıma nasıl teklif ederim? Ben sıkılmayıp söylersem o beni nasıl dinler?"

diyordum. Fakat onun boynunu bükerek yerlere kapanarak yalvarışı beni biraz yumuşattı.

Meveddete gelince kaşlarını kaldırıyor: "Anne biliyorsun o yumuşak bir adamdır. Arkadaşı ama bakalım onu dinler mi?" diye benim kudretimden şüphe ediyordu. Doğrusu onun bu şüphesi beni ihtiyar kadının göz yaşlarından ziyade tahrik etti.

Bu işi yapmaya çalışırım diye vaadettim ve arkadaşımı bütün kuvvetimle sıkıştırmaya başladım.

Doğrusunu söylemek lâzım gelirse müfettiş esasen pek karakter sahibi bir adam değildi. Hafif bir mukavemetten sonra ricamı kabul etti. Muvafık bir rapor vererek vergi açıklarının bir kısmını

kapatmak şartıyle hırsızı azilden ve hapisten kurtardı. Bir vazifeyi suiistimal cürmüne alet oldum.

Fakat vicdanen muazzep değilim. Hem bir aileyi felâketten kurtardım. Hem kaynanamın gönlünü

aldım. Hem de karımın nazarında yükseldim.

.1 < Diyarbakır 13...

Meveddet hasta...

Belediye doktoru onu uzun uzadıya muayene etti. Bir şey bulamadı: "Belki sinirleri biraz zayıf...

Başka bir şey gö-

... .. .-.: .

remiyorum..." dedi. Emniyet edemedik. Diyarbakırdaki bütün doktorları sırasıyle getirttik...

Onlar da aşağı yukarı aynı şeyi tekrar ettiler.

Filhakika görünüşte Meveddetin hiçbir şeyi yok... İştahı uykusu yerinde. Ben evde olduğum zaman benimle dairede bulunduğum vakit konu komşu ile gülüp eğleniyor... Ut çalıyor... Evet görünüşe nazaran doktorlara hak vermek lâzım. Fakat zaman zaman ortada hiç sebep yokken birdenbire hırçınlaşmasına uzun uzun ağlayıp çırpınmasına önüne gelenle kavga etmesine sebep ne?

Zavallı çocuğun herhalde bir şeyi var ki böyle yapıyor. Onu memnun etmek rahat yaşatmak için bir fedakârlıktan çekinmiyorum. Evimizde hizmetçiden başka bir kadın bir de onun oğlu Hafız Recep isminde bir molla var. Kaynanamın da mükemmel bir ev kadını olduğunu hesaba katarsak beş kişi Meveddetin saadeti için yorulup çabalıyoruz demektir. Ben dışarıda çalışıyorum. Hafız alışverişle meşgul oluyor. Hâsılı hepimiz Meveddetin gözünün içine bakıyoruz. Elini sıcak sudan soğuk suya sokturmuyoruz. Şu halde bu buhranların sebebi manası ne?

Bazen günlerce bana darıldığını hissediyorum. Geçen gün durup dururken ayaklarını yere vurarak: "Sıkılıyorum. Ben de babam gibi öleceğim. Beni buralarda bırakıp gideceksiniz!" diye tepinip feryat etmeye başladı.

Artık ne düşüneceğimi ne yapacağımı şaşırıyordum. | Tecrübeli ve zeki kaynanam imdadıma yetişti. Meveddetin | bu hastalığı için bir teşhis koydu ki doktorların o müphem "sinir zafiyeti"

tabirinden çok daha mükemmel. Meveddet yine uzun bir hırçınlıktan sonra odasına çekilmişti.

Kayna-

nam mangaldaki ateşleri eşeleyerek mahzun mahzun düşünüyordu:

— Anne ben bir şey anlayamıyorum... Ne yapacağız? dedim.

O tereddütle:

— Vallahi ben de bilmem oğulcuğum ama dedi. Hani neferlerin bir sıla hastalığı vardır... Benim anladığıma göre yavrucuğum o hastalığa tutuldu.

Ben evvelâ güldüm:

— Fakat Meveddet İstanbulu bilmez ki onun hastalığına tutulmuş olsun dedim.

— Ne kadar olsa kanında İstanbulluluk var çocuğum! dedi. Sonra ablası Ruhsara da çok düşkündür... Ben bağrıma taş basıyorum tahammül ediyorum ama... O ne kadar olsa cahil taze...

Anlaşılan kardeşini göreceği geldi kendi yaşında tazelerin İstanbulda gezip eğlendiklerini haber alıyor... Sonra burası da onu çok sıktı. Memleketin hali malûm. Fazla olarak ahalinin dedikodusu... Biliyorsun ya yavrum bütün memleket bize düşman... Önüne gelen bizimle uğraşır.

Ama belki de ben yanılıyorum. Sen daha iyi bilirsin.

Kaynanam fazla bir şey söylemeden çıkıp gitti. Bu sefer de ben mangalın başında düşünüp kaldım.

İhtiyar kadının söylediği şeylere benim de aklım yatmıştı. Ona verilecek cevap yoktu. Ah fukaralık! Sevdiği bir insana istediği bir temiz havayı bile aldıramamak ne acı. Meveddet ara sıra bana takılır:

— Namuslu bir adam oldun da eline ne geçti? Sanki başkaları gibi çalıp çırpaydın bizim de elimizde beş on paramız olurdu. Böyle sıkıntı çekmezdik. Hiç değilse biraz da-

ha gözünü açamaz miydin? Bak eski defterdara... İstanbulda bilmem ne müsteşarı oldu.

— İyi ama o adam vali aleyhine saraya curnal gönder- * misti.

— Fena mı etti? Vali için "Bu adam vilâyeti kasıp kavuruyordu!" diyen sen değil miydin?

Meveddete çaresiz sudan bir cevap verdim. Curnal-cılığın hırsızlık kadar fena bir şey olduğunu bu tecrübesiz genç kadına nasıl anlatırdım? 0 devam eder:

— Hiç olmazsa amirlerinle hoş geçinseydin!... Arkadaşların arasında bu kadar ilerlemiş adamlar var... Onlara rica etsen sana bir iyilik yapamazlar mıydı?

Bu sitemli şakalar için Meveddete kızardım. Fakat şim- di ona hak vermeye başladım. Evet biraz daha gözümü açamaz mıydım?

Maamafih o gece karar verdim. Bir yolunu bulup behemehal İstanbula gideceğim. Sevgili karımın göz göre göre gurbet illerde ölüp gitmesine na^ıl tahammül ederdim?

Diyarbakır 13...

Meveddetle annesi bir haftadır sevinçten uyku uyumuyorlar. Nihayet İstanbula gidiyoruz. Sekiz on güne kadar buradan hareket edeceğiz.

Ancak bu muvaffakiyeti elde edinceye kadar ne çektiğimi Allahla ben bilirim. Maamafih muvaffakiyet dediğime bakıp da bunu bizim için pek hayırlı bir şey zannetmemeli. Bilâkis istikbalden çok korkuyorum. .-ı .

İstanbulda iyi bir memuriyet alabilmek için başvurmadığım çare kalmadı. Başka vakit selâm vermeye bile tereddüt edeceğim ne insanlara yüz suyu döktüm. İstanbulda uzak yakın tanıdıklarımdan hepsine rica mektupları yazdım. Âdeta dilencilik ettim. Bu mektupları yazarken bazen kullandığım zelil tabirlerden arlanıyor kalemi elimden atıyordum. Sonra onlara tekrar devam etmek cesaretini bulmak için: "Hele bir kere yazayım da yarın salim kafaya tekrar okurum... Belki de göndermem!" diye kendi kendimi aldatıyordum.

Karımın ölecek derecede hasta olduğuna dair bir rapor tedarik ederek Dahiliye Nezaretine gönderdim. Hâsılı başvurmadığım çare kalmadı. Fakat bütün bunlar boşa gitti. Bir türlü

istanbulda münasip bir memuriyet almaya muvaffak olamadım. Nihayet bildiklerden biri vasıtasiyle bana bir gümrük müfettişliği bulundu. Gerçi o da muhakkak bir şey değildi. Sadece bir vaitten ibaret. Fakat ne olursa olsun buradan kurtulmak kendimi İstanbula atmak istiyorum.

Evet bir haftadan beri ailemin gözüne uyku girmiyor. Ben de gerçi öyleyim fakat bendeki uykusuzluğun sebebi büsbütün başka... Bir aile ne kadar küçük olursa olsun tek insana benzemiyor. Yalnız insan sıkıya gelirse kuru ekmek de yiyebilir temiz memur redingotunu yamalı

bir gömlek üzerine de giyebilir. Kimse insana ne yediğini sormaz.

Fakat başımızda saadetini temine şerefini muhafazaya mecbur bulunduğumuz bir aile bulunursa iş büsbütün değişir. -r?r

Ben Diyarbakırda haberim olmadan boğazıma kadar borca batmışım. Her tarafa ufak tefek dilenci borçları. Onları ayrı ve dağınık gördükçe ehemmiyetlerini anlamıyordum. Fakat buradan alâkamı kesebilmek için bir hesap yapmak lâzım geldi. İşte o zaman netice karşısında dehşetten ölecektim. Sade bu yekűnu tedarik etmekle de iş bitmezdi. Mühimce bir yol masrafım olacaktı.

Sonra İstanbulda aylık alıncaya kadar kıt kanaat geçinebilmek için az çok bir paraya ihtiyaç vardı.

Bu para için de yine Diyarbakırda çalmadığım kapı yalvarmadığım insan kalmadı. Bütün şehre kepaze oldum. Arkadaşlıklarına insanlıklarına hatta mürüvetlerine müracaat ettiğim insanlardan fena muamele de görmeğe alıştım. İstiskalleri istihzaları anlamamazlıktan geliyordum. Acı

hakaretlere boyun eğiyordum. Ya Rabbi ben ne kadar düştüm!... Eskiden başkalarının bana hakaret etmesine değil acımalarına bile tahammül edemezdim.

Burada yerli zenginlerden Abdüssamet Bey isminde bir Evkaf Müdürü var. Âlim ve kıymetli bir adam. İstanbulda da hatırını sayıyorlar. Hatta rivayete göre bir tarihte Evkaf Nazırlığı teklif etmişler... Kabul etmemiş... Evkaf Müdürlüğün eğlenceli bir meşguliyet diye yapıyor.

Bu Abdüssamet Bey eskiden beni çok severdi. Fakat Ceza Reisi vakasından sonra benden soğur gibi olmuştu Eskiden sık sık beni evine çağırdığı halde sonradan sokakta rastgeldikçe şöyle üstünkörü bir selâm ile iktifa etmeye başlamıştı.

Ben de tabiî ona göre soğuk muamele yapıyordum. Fakat öyle bir gün geldi ki... Yukarıda da söyledim ya ben çok

no ....

p

w

ACIMAK

düştüm... Evet bir gün utana utana Abdüssamet Beyin kapısını çaldım ve ondan bir lütuf rica ettim. İstanbulda tanıdıkları çoktu. Orada iyi bir yere tayin edilmem için bir mektup verirse bana büyük bir iyilik etmiş olurdu. Fakat Evkaf Müdürü bu ricamı çatkın bir çehre ile reddetti:

— İstanbulun sizin için mahz-ı felâket olacağına kaniim... Böyle bir işe delâlet edemem mazur görünüz dedi. Hayli canım sıkıldı. Fakat tabiî bir şey söyleyemedim.

Bir gün dairede Abdüssamet Beye tesadüf ettim. Valinin yanından çıkıyordu. Soğuk bir selâmla yanından geçiyordum. Beni elimden tuttu:

— Nihayet arzunuza muvaffak olmuşsunuz... İstanbula gidiyormuşsunuz öyle mi? dedi.

— Evet gümrükte bir müfettişlik vaadettiler dedim.

— Fena ettiniz.

— Refikam cariyenizin sıhhati için böyle icabediyordu.

— Ya... Öyle mi?

Abdüssamet Bey bu sözleri hafif bir istihza ile söylemişti.

— Yolculuk ne vakit?

— Niyetim yakında... Fakat bazı mâniler var ki...

— Para meselesi değil mi? Başımı önüme eğdim.

— Zannederim bazı borçlarınız için sıkıntı çekiyormuşsunuz... Ben sizi öteden beri severim...

Arzu ederseniz size bir miktar para ikraz edebilirim.

Hayretle başımı kaldırdım. Abdüssamet Beydeki bu tebeddülü bir türlü anlayamıyordum.

Evkaf Müdürü hafifçe gülümseyerek izahat verdi:

— Efendim İstanbul meselesinde size maalesef hiçbir yardımda bulunmayacağımı söylemiştim.

Fikrimce bu sizin lehinize bir iş değildi. Fakat mademki olan olmuştur. Bunca yıllık tuz ekmek hakkı var... Size ufak bir hizmette bulunmayı vazife bilirim... Yarın akşam bendehaneye teşrif ediniz de şu işi de bitirelim olmaz mı?...

Eski vakarımı çoktan kaybettiğim için Abdüssamet Beye aciz bir şekilde âdeta elini eteğini öpercesine teşekkür ettim:

"Kul darda kalmadıkça Hızır yetişmez" diye meşhur atasözü vardır... Bu gece haftalardan beri ilk defa rahat bir uyku uyuyacağım.

İnşallah talihim artık dönmüştür. İstanbuldaki işlerim iyi giderse Abdüssamet Beye olan borcumu öder bu büyük minnet yükünden kurtulurum.

Diyarbakır 13...

Dün akşam Abdüssamet Beyi ziyaret ettim. Bana epeyce para verdi. Bazı perakende borçlarım için de kefil olmayı vaadetti. Senet yazmak istedim:

— Hacet yok dedi. Ne vakit eliniz genişlerse gönderirsiniz... Şayet Allah göstermesin işleriniz daha fena giderse o takdirde zaten sizi sıkıştırmam...

Abdüssamet Beyden bir ehemmiyetsiz ricam daha vardı. Gayet kolayca yapabileceği bir şey!

Fakat bu kadar iyiliği kâfi görmemiş gibi bir de bunu istemek bana fazla yüzsüzlük olacak gibi geliyordu. Maamafih onun bir sözünden cesaret alarak bunu da söyledim.

Abdüssamet Bey bilmem ne vesile ile:

— İnsan sevindirmek ne güzel bir şeydir demişti. Bazen küçük bir iyilik ölünceye kadar hayır ile yadedilmenize vesile olur.

— Beyefendi Hazretleri! dedim. Sizin kadar yüksek ruhlu insan dünyada nadir bulunur... Bir biçarenin sizden büyük bir istirhamı var... Tavassutumu rica etti... Buraya gelmeden evvel ellerimi öptü...

Fazla olarak benim için pek kıymetli olan bir insanın kayınvaldem cariyenizin de ricası inzimam etti. Elçiye zeval yok değil mi efendim?

Mahcubane ellerimi oğuşturuyordum. Abdüssamet Bey "kayınvalidem" sözünü işitince kaşlarını

çatmış sert bir tavır almıştı. Dik dik yüzüme bakarak:

— Buyurunuz!...

— Efendim bendehanede fakir bir hafız yatıp kalkar... Bir de ihtiyar alîl anası var... Kendi halinde fakir iki biçare... Bize o kadar alıştılar ki kendilerini âdeta aileden sayıyorlar... Ayrılacaklarına pek üzülüyorlar... Fazla olarak biz buradan gittikten sonra yersiz yurtsuz da kalacaklar...

Kayınvalidemin aklına bir şey geldi... "İstanbulda Evkaf işlerinde cami hademeliği filân gibi vazifelerde bu kadar insan kullanıyorlar... Acaba beyefendi İstanbuldaki tanıdıklarından birine birkaç satırlık bir tezkere lütfetmezler mi? Biçareler yine bizde yatıp-kalkarlar... Az çok ev işlerin ede faydaları olur." dedi. Evvelâ razı olmadım "yapamam elimden gelmez. Bunca lütuftan sonra bir de bunu istemek fazla saygısızlık olur" dedim ama çok yalvardı... Hafız ile ihtiyar annesi de ayaklanma kapanınca... Biçarelerin halini görseydiniz acırdınız beyefendi...

Sözlerim Abdüssamet Beyde umduğumun büsbütün aksi bir tesir yapıyordu. Ben söyledikçe o kâh hiddetleniyor gibi görünüyor kâh istihfaf ile dudaklarını büküyordu. Nihayet bana acıyor gibi tuhaf bir nazarla yüzüme bakmaya başladı. Sözümü bitirdiğim zaman beni elimden tuttu yanındaki sandalyeye oturttu:

— Mürşit oğlum dedi. Ben kimsenin işine karışmamayı kendime meslek edinmiş bir adamım.

Buna rağmen sana çok ehemmiyetli bazı şeyler söyleyeceğim. Beni hayırhah bir baba telâkki et...

Maamafih suitefsir edersen o da senin bileceğin şey... Ben kendime düşen insaniyet vazifesini yapayım da... Diyarbakırda artık çocukların bile bildiği bir hakikat var. Bunu yalnız sen bilmiyorsun anlamıyorsun... Halbuki cidden gözü açık anlayışlı bir adamsın... Göz kendini göremediği gibi anlaşılan pek yakında olan şeyleri de

göremiyor... Oğlum sen bu ailenin kızıyla evlenmekte çok hata ettin... Kendi elinle kendini asmış olsan bence daha iyi ederdin... Çünkü bir an içinde kurtulurdun...

Elinde tuttuğu elimin şiddetle takallűs ettiğini hissederek daha kuvvetle sıktı:

— Mürşit oğlum metin ol... Sözümü sonuna kadar dinle... Bugün değilse bile yarın bana hak vereceksin. Sana bildiğimi ve düşündüğümü bütün acılığı ve açıklığıyle söylüyorum... Dışarlıkta insanlar daha kolay anlaşılır... Kızını aldığın aile çok berbat bir ailedir... Adını âdeta salâvatla andığın kaynanan bir yılandır. Zavallı kayınbabanı onlar mahvettiler. Adamcağızın ne kadar ıstırap çektiğini bilemezsin. Ölüm onun için aynı saadet oldu... Pek çok kimseler bugün adamcağızı lanetle yadederler... Fakat ben işin içyüzünü

bilirim. Temin ederim ki ondan namuslu iyi ve çalışkan pek az memur vardı. Ne yalan söyleyeyim biçarenin ölümüne âdeta memnun oldum... Ben ölümü zillet ve ıstırap içinde yaşamaya tercih eden bir adamım... Evet o ölüp kurtuldu. Fakat aradan bir ay geçmeden sen bu zalimlerin pençesine düştün... Bu izdivaca hiç taraftar olmadım. Fakat iyi takdir edersin ki böyle bir meselede bana söz düşmezdi. Hatta Allah bilir bu saate kadar bunları söylemek de aklıma gelmezdi. Yalnız son rica beni çileden çıkardı. Mürşit evlâdım. O Hafız kimdir senin evinde ne yapar biliyor musun? Dilinden Kuran Allah ismi düşmeyen kaynananın âşığıdır. Bunu herkes bilir... Senin de anlamaya idrak mevkiin şüphesiz müsaitti. Fakat şu var ki sen bu kadar şenaati aklına sığdıramayacak kadar temiz ahlâklıydın... Şimdi bu dakikada sükűnetle düşünmeye vakaları birer birer hatırlamaya muvaffak olsan derhal hükmünü verirdin... Hain kadın seni bu kadar saf ve temiz görünce herifi eve almaya sana besletmeye cesaret etti.

Bütün Diyarbakıra rezil oldun... Hem sadece bu meselede mi? Seni boğazına kadar borca batırdı.

Diyarbakırın en zengin ve yerli memur aileleriyle başkoşmaya kalktı. Sana kazancının beş misli para sarfettirdi. Sonra seni kendi bitip tükenmez dedikodularına pisliklerine alet etti. Onların yüzünden önüne gelenle kavga ettin. Hakaret gördün. Eskiden seni pek ziyade

takdir eder ve severken sonradan soğuk muamele etmemin sebebi buydu. Nihayet buralara sığmadılar. İstanbul diye tutturdular. Burada geçim bir dereceye kadar kolaydır... Fakat seni orada az bir zaman içinde paçavraya çevirecekleri muhakkak... Bunu bildiğim için İstan-

bula gitmene şiddetle muhalefet ettim. Fakat ne çare ki seni fikrinden döndürmeye muvaffak olamadım. Yalandan bir hastalık çıkarıp seni kandırdılar. Korkarım ki İstanbulda buradakinden bin kat daha zelil ve sefil olacaksın Mürşit... Kaynananla karın öyle insanlardır ki kocalarını
hırsızlığa katilliğe kadar sevketmekten çekinmezler... İstanbulda hemen bellibaşlı bir iş
bulamazsan Allah sana acısın... Vukuat nasıl olsa gözlerini açacak... Fakat ben bir an evvel bir hakikati sana anlatmak istedim... Neye gittiğini ailem diye sevdiğin insanların ne makule mahlûklar olduğunu bilirsen belki bir dereceye kadar gözünü açarsın... İşte Mürşit... Ben bunları
söylemekle bir insanlık arkadaşlık babalık vazifemi yaptığıma kaniim. Benden bu kadar Allah yardımcın olsun...

Bu sözler bütün düşüncelerimi itikatlarımı sevgilerimi kökünden baltalıyordu. Onun için yapacağım en hafif şey bu ihtiyarı tokatlamış olmam lâzım gelirdi. Fakat netice büsbütün aksi çıktı. Bu sözleri başım önümde hemen hemen tereddütsüz ve münakaşasız kabul ettim. Bunları
belki kendim de müphem surette hissetmiştim. Fakat kim bilir nasıl bir ihtiyaçla daima tevil yollarına sapmış açık düşünmekten ve hüküm vermekten çekinmiştim.

İstinat noktaları yavaş yavaş aşınan sonra günün birinde en ehemmiyetsiz bir sarsıntı ile birdenbire çöken binalara benzedim...

İKİNCİ KISIM

Defterin ilk kısmı burada bitiyordu. Onu takip eden birkaç sayfada karmakarışık rakamlar adresler evrak-ı resmiye numara ve tarihleri vardı. Sonra aradan on sene geçtiğini gösteren bir tarih ile tekrar başlıyordu:

» Nisan 13...

Bahar olmuş... Bunu karşı bahçede çiçek açmış bir ağaçtan anladım.

Pencerenin yanında saatlerce oturdum civar binalardan birinin damında kayboluncaya kadar güneşi seyrettim. Burada ne kadar rahattım. Artık gece gündüz çalışmaya didinmeye mecbur değildim. Rakıyı da bırakmıştım. Sinirlerim düzelmişti. Hazır yemek hazır yatak gam yok kasavet yok. Etrafımdaki insanlarla konuşuyor âdeta tabiî ve mesut bir insan oluyordum. Yazık ki bir hafta sonra müd* detim bitiyor umumî hapishaneden çıkıyorum: büyük zindanıma dönüyorum.

İşkencelerim tekrar başlayacak. Tekrar iş aramak için oradan oraya koşmak el etek öpmek en ağır hakaretlere boyun eğmek lâzım gelecek... Geç vakit ellerim boş midem boş ayakkaplarım su içinde Köprünün ayazında vapur beklerken tekrar karanlık suları seyretmek

kendini bir türlü ölüme razı edemeyerek dakikalarca kararsızlıktan mahvolmak lâzım gelecek...

Sonra gece yarısına doğru mağlûp ve ümitsiz cehennemin kapısını çalmak...

Şansım yardım eder de iş bulursam aynı hal... Ne kadar çalışıp çabalasam kazancım yine kâfi gelmeyecek... Yine dolandırıcılığa hırsızlığa başlayacağım... Yine yakalanmak yine hakarete uğramak karakollara mahkemelere sürüklenmek hapse atılmak korkusu... Güya hapishaneye girmek iyi kötü bir yemek ve yatak bulmak üç beş ay kaygu-suz yaşamak korkulacak bir şeymiş

gibi... Ben dünyada bu manasız korkuya kızdığım kadar hiçbir şeye kızmıyorum... İnsan ilk defa yakalandığı türlü hakaretlerle mahkemeye verildiği zaman utansın anlarım. Fakat aynı şeyi ikinci üçüncü dördüncü defa tekrar etmeye mecbur kaldığınız vakit aynı tereddüdü aynı korku ve hicabı

duyarak boş yere kendinizi üzmeniz niçin?

Ben Diyarbakırdan döneli aşağı yukarı on sene oluyor. Merhum Abdüssamet nasıl bir aileye düştüğümü ne olacağımı bana daha o zaman haber vermişti. Fakat ne çare ki bir kere ayağım kaymış bulunuyordu. Çok uğraştım en zayıf ümitlere sarıldım. Fakat hiçbir şey beni bu uçurumun dibine kadar yuvarlanmaktan kurtaramadı.

Vaadedilen gümrük müfettişliği için İstanbulda beni iki ay uğraştırdılar. Başka bir zamanımda olsaydı bu memuriyeti belki hiç de alamazdım. Fakat çaresizlik -canını kurtarmak için çırpınan hayvanlar gibi- kuvvetimi kat kat artır-ACIMAK

mıştı. Mütemadiyen koşuyor yalvarıyor hatta tehdit ediyordum. Bu müddet esnasında evimin gündelik ihtiyaçlarını temin için de ayrıca binbir çareye başvurmak lâzımdı.

Ailem zalim ve sinsi bir düşman gibi omuz başımda bekliyor dışarı ile yaptığım amansız mücadelede mütemadiyen hızımı kesiyor beni arkadan vurmak için en düşkün ve mağlûp saatlerimi bekliyordu. Ben işe girdikten sonra da bu böyle devam etti. Onlardan biraz cesaret alsaydım belki kendimi bir dereceye kadar toplardım.

Fakat yazık ki böyle olmadı borçlarım günden güne arttı bütün gün işbaşında bin türlü insanla didişiyordum. Sonra bu bitince alacaklılara sıra geliyordu. Geceye doğru bitkin bir halde eve dönünce de karımla kaynanamla karşılaşıyordum. Onlar hakikî çehrelerini artık benden saklamaya lüzum görmüyorlardı. Bu ana kızda görülmemiş bir işkence dehası var. Hatır ve hayale gelmez

hakaretlerle beni kudurttuktan sonra aciz ile ağlaşmaya başlıyorlar bozuk sinirlerimi büsbütün harap ediyorlardı.

O vakit dünyada bir insan gibi ne düşündüğümü ne yaptığımız bilmez bir hale geliyordum. Bu tesirlerle vazife başında ufak tefek suiistimallere başladım. İnsan bir kere bu yola döküldü mü

çorap söküğü gibi gider... Evvelâ bazı yolsuzluklara göz yumuyor bunun temin ettiği para ile sokakta yakama yapışan evde kapımın önüne gelip rezalet çıkaran alacaklıların en azılılarını

susturuyordum. Sonra işi büyüttüm insafsızca çalmaya başladım. Az zaman içinde elime epeyce para geçti. Bu paranın pek azını borca kapıyordum. Çünkü alacaklıların hakaretinden utanmamaya alışmıştım. ı

Evde bu fazla paranın nereden geldiğini soran yoktu. Sade çok memnundular. Kaynanam mütemadi şikâyetlerine beddualarına nihayet vermişti. Eskisi gibi yüzüme gülü-yor "Benim hayırlı oğlum. Allah seni başımızdan eksik et-meşin!" diye sırtımı okşuyordu. Karımın sinirleri de bir dereceye kadar sükûnet bulmaya başlamıştı.

Eski masum muhabbet ve emniyetimle onları sevmeme artık imkân yoktu. Fakat buna mukabil çocuklarım için deli oluyordum. Hırsızlığı bu kadar isyansız kabul edişimin sebebi biraz da onlardı. Çocuklar belki büyüdükleri zaman babalarının ne adam olduğunu öğrenerek utanacaklardı. Fakat ne yapalım? Bana şimdilik onların mesut olması lâzımdı.

Hâsılı ömrümün birkaç senesi saadet diyemem fakat oldukça sükûnet ve rahat içinde geçti.

Nihayet bir gün hiç beklemediğim bir saatte yaptığım hırsızlıklar meydana çıktı. Beni gümrükten attılar. Mahkemeye verdiler beş ay hapis yattım. Varidatın arkası kesilince evde en kara sefalet başgösterdi. Kaynanam kapı kapı dolaşarak ağlıyordu. Herkes koca yüzünden olduğu gibi damat yüzünden de gülmeyen bu zavallı kadına acıyordu. Büyük damadı kızlarından birini kurşunla öldürmüştü Akkâ zindanında çürüyordu. Bu felâket yetmiyormuş gibi küçük damadı da hırsızlık yaparak hapse girmişti. 0 da bu gidişle küçük kızını sefalet içinde öldürecekti. Evet bizi bütün tanıyanlar feci şekilde öldürülen büyük baldızım Ruhsara sefalet içinde inleyen

kaynanama karıma çocuklarıma acıyorlar bize lanet ediyorlardı. Fakat hakikatte bu facianın en masum kurbanları biz iki damattık. Bacanağım sert haşin bir erkekti. Fakat tam manasıyle temiz ve namusluydu. Facianın içyüzünü

ben bütün teferruatıyle bilirim. Baldızım Ruhsarı bu orta yaşlı adama serveti için vermişlerdi.

Bacanağım ona kibar bir hayat yaşatıyordu. Fakat karım gibi baldızım da hayat dersini kaynanamdan almıştı. Hiçbir şeyden memnun olmazdı. Saadetin hangi mertebesinde çıkarsan kâfi görmez kendisini daima mazlum ve mağdur vaziyetinde görerek sız-lanırdı. Bu terbiyeye göre erkek daima zalim sinsi ve yalancı idi. Kadın ona bir an güleryüz göstermemeli ve bir an neşeli ve memnun görünce mutlaka bir şey icat edip zehir-lemeli vermek istemediğini zorla yahut hile ile elinden almalıydı. Bütün erkeklerin bilinmeyen yerlerde gizli servetleri sefahat yerleri takım takım kadınları vardı. Bir sabah mesut bir adam duygusuyla evden çıkarsa dışarıda mutlaka karısı ailesi aleyhine bir fesat çevirirdi. Onun için mütemadiyen üzmeli ezmeli kudurtmak sersemletmeliydi.

Dünyada herkesin kendi dengiyle evlenmesi lâzım gelse baldızım ancak ben halde küçük bir memurun yahut şöyle böyle bir esnafın karısı olabilirdi. Değeri derecesi o idi. Fakat talih onu kendinin kat kat üstünde bir adamın karısı yapmıştı. Böyle olduğu halde yine şikâyet ediyorlardı.

Karım için "parasız ahlâksız serseri bir memur parçasına düştü!" diye dert yanan kaynanam büyük kızı için "hali vakti yerinde fakat tabiatsız kaba zalim hasis ihtiyar bir adama düştü!" diye şikâyet ediyor ve bunları benim yanımda tekrarlamaktan çekinmiyordu.

Ruhsar saf iptidaî bir kadındı. Fakat annesi gibi sinsi ve hilekâr olduğu için ona "zeki ince yüksek" derlerdi. Kaynanam zaten mayası kötü olan bu cahil kadını zehirlemeye başladı: v ..

im

— Allah versin Karun gibi zengin adam ama kızımın başına bir ev almadı. İki dükkâncık yapmadı.

Gül gibi taze güzel kızım bu kaba dilli cahil yaşlı adama boğazı tokluğuna karılık ediyor... Çirkin ve yaşlı olduğuna göre evlâdımı hiç olmazsa giyim kuşamla avutsa... Çocuğum her gün gezip yürüyerek gönülcüğünü avutsa... 0 da yok... Kim bilir kaç tane kapatması var. Paralarını kim bilir ne sokak süp-rüntülerine yediriyor? Kızımın ağzı var dili yok... Kuzu gibi saf bir çocuk... O nankör kızım gibi bir meleğe düşeceğine zamane kaltaklarından birine düşmeliydi görürdü halini.

Çapkınlık etmeğe mecali mi kalırdı? Dua etsin ki bizim gibi saf insanlara düştü.

Dediğim gibi esasen bozuk olan baldızımı bu sözler büsbütün deli etti. Ruhsar işinden gücünden evinden ailesinden başka bir şey düşünmeyen adamcağıza bir cehennem hayatı yaşatmaya başladı.

Kaynanam bu kadarla da kalmadı. Kocasını daha kuvvetle avucu içine alması için onatehlikeli nasihatler vermeye başladı:

— Karısını ihmal etmesi ondan fazla emin olmasından ileri geliyor... Kızım hâşâ kötülük etsin demem. Lâkin bu kadar saf olmayıp da onu biraz kıskandırsa görürsünüz nasıl değişir? Namuslu kadına rağbet kalmadı. Bu erkekler hep kötülerden hoşlanıyorlar.

Yukarıda da yazdım ya bu faciayı kimse benim kadar tafsilâtıyle bilmez. Ruhsar adamcağızı

kuşkulandırmak için hafif perdeden oynaklığa başladı. Sonra iş yavaş yavaş sahi-ye döndü.

Nihayet bacanağım onu kendi akrabasından bir ahlâksızla yakaladı ve malûm felâket oldu.

Zavallıyı hapishanede ilk evvel ben ziyarete gittim.

— Ben zaten çok vahşi tabiatlı adamım... Gözümü kan bürümüştü. Deli gibi olduğum bir saatte elimden bir kaza çıktı. Nasıl olsa mahkûm edileceğim. Fakat bir de âleme rezil olmak istemem...

Karısı tarafından aldatılmış bir adam olduğumu itiraf etmeyeceğim. Vakanın hakikatini mümkün olduğu kadar saklayacağım... dedi ve sözünü tuttu.

Ruhsarın asıl katili bence anasıdır. Fakat bunu kime anlatabilirsin. Bunlar öyle şuursuz mahlűklar ki kendi fenalıklarını kendileri de bilmiyorlar. Bütün fenalık kendilerinden çıktığı

halde mazlum olduklarına hakikaten inanarak ağlıyorlar.

* Bana "onları bu kadar iyi anladığın halde niçin ve nasıl tahammül ettin?" diye bir sual sorsalar cevabım şu olur:

— Sersemlemiştim. İradem bir nevi felce uğramıştı. Katî hükmü bir türlü veremiyordum.

Maamafih bundan daha mühim bir sebep vardı. Çocuklarım... Ferihe ile Zehra...

Hırsızlığımı itiraf ettikten sonra kendime "iyi adam" diyemem. Fakat adamın meselâ hırsız bir memur olması kalb-siz bir baba olmasını da icap ettirmiyor. Eskiden masum bir fikrim vardı.

Sanırdım ki herhangi bir fenalık ruhumuzu baştan başa kirletin ondan hiçbir temiz nokta bırakmaz. Halbuki hakikatte her zaman böyle olmuyor. Maddî sükûtların manevî sükûtlardan bir farkı var. Meselâ bir uçuruma düşen bir insan paramparça olup ölüyor. Fakat manen dü-123

Reşat Nuri Güntekin

şen insanın bazen yalnız bir tarafı zedeleniyor öte tarafları tamamiyle salim kalabiliyor. Fahişeler görüyorsunuz ki aile muhabbetini hiç kaybetmemiş katiller görüyorsunuz ki . samimî surette seviyor acıyor yardım ediyor. Ben de vakaların şevkiyle bir hırsız ve dolandırıcı olup çıkmış

bulunduğum halde çocuklarımı ancak tamamiyle salim ruhlu insanlarda bulunacak bir temizlik ve kutsiyetle seviyordum. Feriha ile Zehra. Ben sırf onlar için her şeye katlandım. Bundan sonra da katlanıp gideceğim.

Eylül 13...

Deniz kenarında küçük bir kahvedeyim... Şiddetli bir bronşit sebebiyle birkaç gündür rakıyı

kestim. Vakit geç... Kahvede kimseler yok... Bir zaman masanın mermeri üstüne kurşun kalemiyle resimler yaparak çizgiler çizerek kendimi oyaladım... Sonra aklım» daima cebimde taşıdığım defterim geldi. Yine kendimi oyalamak için bu satırları karalamaya başladım...

"Hastayım" dedim. Biri bu satırları okusa "mademki hastasın neye evine gidip yatmıyorsun da gecenin ayazı denizin zehiri rutubeti içinde bu kahvede oturuyorsun? Elbet senin de başını

sokacak bir yerin vardır. Bu saatte ne bekliyorsun?" dese hakkı yok mu?

Böyle bir sual sorulsa şu cevabı verirdim: "Elhamdülillah yatacak yerim vardır. Daha henüz yangın yerlerinde boş ahır köşelerinde geceyi geçirecek hale gelmedim. Evet evim var. Fakat gitmek için daha birkaç saat geçmesini ço-

luk çocuğumun uyumasını beklemek lâzım. Feriha ile Zehra belki açtırlar. Belki kapıyı açtığımı

işiterek beyhude bir ümide kapılırlar.

Sonra büyüklerin sitemine hücumuna bedduasına dayanmak lâzım. Sarhoş olduğum zamanlar bunun o kadar ehemmiyeti yok. Ben de bağırıp çağırıyorum ben de beddua ediyorum. Ben de yıllardan beri içimde birikmiş acıları kinleri söylüyorum. Fakat ayık kafa ile buna ihtimal yok.

Evet biraz daha el ayak çekilsin. Uykular başlasın ki kimseye sezdirmeden evime ve yatağıma girebileyim.

Parasız ve işsiz kalmadınsa ne söylesem nafile neye beklediğimi anlayamazsın? Parasız işsiz bir erkeğin akşam üstü eli boş eve dönmesinin ne olduğunu mümkün değil tahmin edemezsin. Bana iş yok. Tercüme-i halime bakıyorum baştan başa kötülüklerle dolu: Geçimsizlik kanuna itaatsizlik amire karşı serkeşlik sebatsızlık mesleksizlik daha sonra irtikâp hırsızlık sarhoşluk...

Sicilimi yazanların yerden göğe kadar haklı olduklarını kabul ederim. Ancak bütün bu fenalıklar hep kendi sunu taksirim neticesi mi? Bu karışık kafayla derleyip toparlaya-mıyorum. Fakat meselâ yaptığım kanunsuz işlerden hafızamda bazı silik izler kaldı: Kaymakamı bulunduğum memlekette çocuklar fena su içmekten ölüyorlardı. Her gün kasımdaki mezarlığa çocuk tabutları

götürülüyordu. Memlekete bir an evvel temiz bir su vermek için bazı kanunî merasimi ihmal ettim bu belki bir kabahatti. Fakat gençtim tecrübesizdim. Yine meselâ bazı titizliklerimi amirlerime karşı ettiğim bazı serkeşlikleri hatırlıyorum. Bunlarda da kendimi pek fazla suçlu bulmuyorum. Bilfarz benden kanunsuz

yolsuz yahut yapamayacağım kadar büyük işler istiyorlardı yahut hiç sebepsiz hakaret ediyorlar ağır muamelelerde bulunuyorlardı. Bunun ezelden beri böyle gelip gittiğini düşünemiyordum.

Amirlerim bunu sırf kadim bir anane ve âdet olduğu sırf kendi büyüklerinden böyle gördükleri için yaptıklarını fena bir fikir ve maksatları olup olmadığını idrak edemiyordum. Dedim ya toydum işleri ezelî mecralarından çıkararak başka yollara sevketmek zeki ve kuvvetli bir insanın elindedir sanıyordum.

Hastalığın ateşi bu gece bende garip bir ışığa tahavvül etti. Uzun zamandan beri mütemadiyen sarhoş ve perişan olan başımı en karanlık köşelerine kadar aydınlatıyor. Hayatımın bütün felâketlerini onların benim için bulutlu kalmış sebeplerini şimdi bütün açıklığiyle görür gibiyim.

Memuriyet hayatımdan ağzımın payını almıştım. Her biri başlıbaşına bir âlem olan binlerce insanla ayrı ayrı çarpışmaya imkân olmadığını anlamıştım.

En emin bulduğum bir köŞeye evime çekildim. Kapımı dünyaya kapadım. Kendimi sırf ailemin saadetine vakfetmek istedim. "Nasıl olsa bu üç kişilik masum cemiyete hamilik babalık etmeye muktedirdim!" diyordum. Etrafımdaki yangından kaçmak için kendimi rastgele bir eve atmıştım.

Fakat asıl yangın beni orada da yakaladı. Kendi elimle kapadığım kapının arkasında yandım.

Hem ne ümitsiz ve çaresiz bir yanış!

Bu yangından yanan sade kendim olsam gam yemeyeceğim. İki tane de günahsız çocuğum var: Feriha ile Zehra...

Çocuklarımın haline yüreğim parçalanıyor... Anneleri büyakanneleri onları kendi modelleri üzerine yetiştiriyor.

Biçareleri ömürleri olursa onlar gibi muzır fena insanlar olacaklar... Hem o muzır insanlardan ki fenalık kendi içlerinde olduğu halde onu dışarıdan geliyor sanacaklar bütün hayatları müddetince ağlayıp tezallüm edecekler... Evet bu gidişle biçare çocuklarımın olacakları bu. Maalesef benim bu felâkete karşı da elim kolum bağlı. Bir kere çocuklarımı aç ve sefil yaşatıyorum. Bu yüzden elbette

onlara karşı boynum eğri. Babalığımın en iptidaî vazifelerini yapamıyorum ki onlara karşı

bir hak iddia etmeye yüzüm olsun. Maama-fih zengin bir adam da olsam yine olacağı bu. Çünkü

çocuklar onların pençelerinde. Dünyanın en faziletli adamı olsam beni evlâtlarıma yine sefil ahlâksız bir baba diye tanıtacaklar. Bu biçarelerin büyükanneleri annelerine kanmamalarına nasıl imkân verilir ki ben bile yaşlı başlı adam uzun müddet onları iki mazlum melek sandım.

Feriha ince hassas bir kız... Felâket içinde yetişen bütün çocuklar gibi onda da vakitsiz bir inkişaf var... Annesinden göre göre huysuz şımarık bir çocuk oldu... Daha küçükken beni seviyordu.

Fakat büyükannesinin annesinin mütemadi telkinleri neticesinde yavaş yavaş benden uzaklaştığını gördüm. Şimdi ise büsbütün nefret ediyor. Evdeki bütün mahrumiyet ve sefalete hep ben sebep oldum sanıyor...

Zaman zaman onların nafakalarını temin etmek için gece yarılarına kadar çalıştığım sokak köpekleri gibi çamur içinde eve geldiğim oluyordu.

Büyükannesine annesine göre ben sefahatten kadın ve kumar eğlencelerinden dönen bir adamdım. Sarhoş ve zalimdim. Onları dövüp öldürmeme hiçbir mani yoktu. Bu

I!

yorgun ve bezgin saatlerimde karşıma çıkan türlü hareket- ( ] ler ve manasızlıklarla beni kudurtan kaynanam ve karım -bazen sırf şirretliklerinden- korkmuş gibi yaparlar odala- ._ ra kaçışarak kapıları sürmelerlerdi. Bu sahneleri gören Feri-hanın benden korkmamasına iğrenmemesine nasıl çare olurdu? Hatta ona nisbetle çok gürbüz şen ve gürültücü bir çocuk olan Zehra bile beni görünce büyükannesinin yanına kaçıyor etekleri altına gizleniyor. Zavallı daha doğru dürüst konuşmasını bilmediği halde zaman zaman ellerini açtığını büyükannesinin öğrettiği lügatleri beddualları tekrar ettiğini görüyordum. Geçen gece bir vaka yüreğimi parça parça etti. Ferihadaki vakitsiz inkişaftan korktuğum için ona biraz daha takayyüt göstermeye çalışıyordum. Kaynanam onu uzak akrabalarından birine

gece yatısına göndermek istemişti. Bu aile ahlâksızlığıyle meşhurdu. Onun için razı olmadım. Kaynanam çocuğu tabiî gizli gönderdi.

Çünkü ona bütün ahlâksızlıkları talim etmek ileride varacağı adamın bütün istemediği şeyle"ri gizli yapmaya şimdiden alıştırmak ihmal edilmez bir vazifeydi.

Gece eve döndüğüm vakit yavaşça Ferihanın odasına girdim. Yatakta sımsıkı örtülmüş bir yorganın altında Zehranın yavaş yavaş ağladığını işittim. Yorganı kaldırdım. Çocuğum uyur gibi yaparak gözlerini kapıyordu. Fakat yastığı gözyaşlarından sırılsıklamdı. Belki yalnız yatmaya alışık olmadığı için karanlıktan belki benden korkmuştu.

Zehra yedi yaşına yeni girdi. Demek hilekârlığı ahlâksızlığı yalnız ablasına öğretmekle kalmıyorlar onu da terbiye çağına girmiş addediyorlar. Çocuğum küçüklüğüne ve korkusuna rağmen öğrettikleri rolü pek güzel oynadı.

Zehrayı kucağıma alıp bu ahlâksızlığın yuvasından kaçırmak istedim. Fakat nereye nasıl? Bu vaka bana çok tesir etti. O gece yatağımda saatlerce bebek gibi ağladım.

iîi İstanbul Şubat 13...

Civarımızdaki yalılardan birinde iki kardeş oturur. Birisi Mesadet isminde genç bir dul hanım.

Öteki Necip ismindeki kardeşi. Maalesef kocası öldükten sonra tekrar evlenmemiş. Kardeşi de otuz beş yaşlarında efendiden bir genç...

Mahallemizde bunların kendi hallerinde temiz ve namuslu insanlar olduğunu söylerler... Ben de o fikirdeyim. Şimdiye kadar bir kötülüklerini görmedim. Yalnız öteden beri bir nokta midemi bulandırır: Bizimkilerle fazla sıkı ahbap olmaları... Maamafih bilinmez ki! Belki o da görünüşe aldanmıştır. Yahut belki de çocuklara acıyor. Arasıra bu hanımın kızlarıma ufak tefek hediyeler verdiğini de haber alıyorum.

Geçen gece karım beni güleryüzle karşıladı. Bu şaşılacak bir vakaydı:

— Komşumuz Mesadet Hanım sefaletimize acıdı dedi. Sana bir iş bulması için kardeşine yalvarmış. O da razı olmuş. Seni epeyce bir maaşla yanına kâtip alıyor.

"Acaba eğleniyor mu?" diye hayretle yüzüne baktım. Fakat hayır. Karımın zaruret ve aczimle eğlenmesi tarzını da pek iyi bilirim. O vakit çehresi bambaşkadır: gözleri derin bir kinle büzülür iğrenç bir koku alıyormuş gibi burun

kanatları titrer dudaklarındaki tebessüm ısırmaya hazırlanan bir hayvanın ağzındaki asabîtakallûstur. Halbuki bu gece karım âdeta memnun bir insan gibi gülümsüyor. Maamafih yine inanamadım:

— Bir yanlışlık olmasın... Aklı başında bir insan bana nasıl iş verebilir? dedim.

O kaşlarını çattı:

— Söyledim ya perişanlığımıza acıdı dedi. Bari sen de bu defa insan gibi çalış. Sadakat ve itaatten ayrılma. Biz senin namına söz verdik... Bari bizim yüzümüzü kara çıkarma.

"Bari bu defa insan gibi çalış!" sözüne verilecek çok cevaplarım olabilirdi. Fakat bir şey söylemedim. Bu en beklemediğim zamanda gökten gelen imdat beni deli gibi sevindirmişti.

Necip Beye arasıra sokakta ve vapurda tesadüf ederdim. Sadece selâmlaşırdık. Bazen de bir iki kelime ile hatır sorardı. Ahbaplığı bundan ibaretti. Vakar ve haysiyet sahibi insanların benimle görüşmekten çekineceklerini düşünür daima biraz uzak dururum. İki gün sonra Necip Beyi dairesinde gördüm. Beni nazik ve vakur bir tebessümle karşıladı. Vazifemin neden ibaret olduğunu anlattı.

Teşekkür için söz bulamıyor mahcubane ellerimi oğuşturuyordum.

İşim hafif ve tehlikesiz maaşım ümidimin fevkinde idi. Belki artık vakit saat gelmiştir. Kendimi bir dereceye kadar toplarım diyordum.

Ölsem ona sadakatten ayrılmayacaktım. Buna katiyetle karar vermiştim. Bu kararımda işe başladığım günden

yani üç aydan beri sebat ediyordum müebbeden de edeceğim. Evimizdeki ahenksizlik tabiî

berdevam... Onlara Karunun servetini bulup getirsem memnun olmazlar ki...

Böyle olmakla beraber çektiğim sıkıntılardan ders aldığım için artık kuru gürültüye pabuç

bırakmıyorum. Elimdeki parayla ailemi kıt kanaat geçindiriyorum. Karım kaynanam lüzumsuz masraflar çıkardıkça aldırmıyorum.

Bazen: "Bu işi sana biz bulduk... Bu para bizim hakkımız!" diye haykırışarak üzerime yürüyorlar.

Aldırmıyorum. Çünkü aldırsam yine ipin ucunu kaçıracağım. Bu defa bakkal kasap bağırmaya başlayacak.

Hâsılı çok çektiğim için şimdi âdeta kendimi mesut buluyorum. Velinimetime karşı duyduğum hürmet âdeta bir ibadet derecesine yükseldi.

Şimdilik beni en çok üzen şey çocuklarımın hali. Yavrularım göz göre göre mahvoluyorlar. Hele biçare Feriha...

Çocuğum erdi yetişti. Güzel bir genç kız olmaya başladı. Artık çarşafa sokacağız dediler.

Yiyeceğimden tütünümden kestim. Potinimin altı patladı. On beş yirmi kuruş verip bir pençe vurdurmamak için haftalarca su içinde gezdim.

Nihayet çocuğumun çarşafı yapıldı. Fakat ne maskara kıyafet Ya Rabbi! Evlâdımı en müptezel sokak kadınları gibi giydirip boyamışlardı. Zaten gördüğü fena terbiyeden korkuyordum. Onu o kıyafette görünce büsbütün fena oldum. Bana öyle geldi ki evlâdımı elimle giydirip kuşatıp fuhuş

meydanına atıyorum. Nihayet bir gün bir tesadüf neticesinde çocuğa gelmiş aşk mektupları

yakaladım. Bir gün de onu vapurda şüphesiz bu mektuplardan birinin sahibi olan bir genç

mektepli ile konuşurken gördüm.

Zaten çılgın titiz hafif ve hayalperest yetiştirilen kızı- mm pek yakın bir zamanda yuvarlanıp gideceğine şüphem < kalmadı. Ne de

olsa babaydım. Ancak bir dereceye kadar ta- y hammül edebilirdim. Ferihayı önüme katıp eve getirdim. < Bir zaman sokağa çıkmasını menettim.

Karımla kaynanam: "canavar! zalim!" diye üzerime hücum ettiler.

Çocuğuma arasıra nasihat vermek istiyordum. Fakat kime dinletirsin? Büyükannesiyle annesinin bütün doğru ve iyi şeyler karşısında emniyetsizlik ve istihfafla buruşan çehresi onda da açılmaya başlamıştı. Beni dinlerken tıpkı onlar gibi gözlerini büzüyor kaşlarını kaldırıyor acı bir manâ ile dudaklarını aralayarak dişlerini gösteriyordu. Çocuğum bu haliyle korkunç bir düşman karşısında tortop olup dikenlerini çıkaran kirpilere köşelere kaçarak sırtını kamburlaştırarak dişlerini gösterip tıslayan kedi yavrularına benziyordu. Feriha cevap vermeye belki cesaret edemiyordu. Fakat bu çehrenin ne demek istediğini gayet iyi anlıyordum:

— Sen insanların en zalimi* ahlâksızı serserisisin. Ailemizi sen mahvettin... Kendine bakmayıp da başkalarına nasihat vermeye nasıl cesaret ediyorsun?

İstanbul Haziran 13...

Kaybolmuş bazı evrakımı arıyordum. Bir dolap köşesinde elime yeşil bir bez parçasına sarılmış

bir deste mektup geçti. Hayretle açtım: Muntazam bir yazı ile karıma yazılmış aşk mektupları...

İmza yok. Fakat onlardan birkaçına göz gezdirince kimden geldiklerini anladım: Komşumuz Ne-132 . . . . :: .

ACIMAK

cip Beyden. Zaten yazı da onun çok iyi tanıdığım yazısıydı.

Necip Beyin bizim sefaletimize niçin acıdığını niçin beni yanına alıp çalıştırdığını anladım.

Mektuplardan anlaşıldığına göre âlicenap adam senelerden beri karımla sevişi-yormuş... Vakayı

kız kardeşi Mesadetle benim bilhassa son senelerde aptestsiz yere basmayan başını seccadeden kaldırmayan kaynanam da biliyormuş...

Karım Necip Beylere misafir gittiği zaman Mesadet bize gelerek çocukları oyalarmış... Bu hanım karımı bir kardeş çocuklarımı kendi öz evlâtları gibi severmiş... Dünyada ne temiz kalbli insanlar var!...

Kaynanam evvelâ biraz hırçınlık etmiş. Fakat kızının intihar tehdidi karşısında susmuş. Ne yapsın analık! Bahusus damadı kızını bahtiyar edemeyen ona hiçbir surette küfüv olmayan bir serseri olduktan sonra. Bilhassa Necip Bey beni yüksek maaşla yanına aldıktan sonra bir şey söylemeye yüzü ve hakkı kalmamış...

Mektuplardan çıkan neticeye göre bunların hepsi gayet temiz hüsnüahlâk sahibi insanlardı.

Aralarında bir ben fena ve ahlâksızdım. Bu olanlar hep benim yüzümden olmuştu. Bir erkek bu derece düştükten sonra karısından vefa ve sadakat isteyebilir miydi? Ben sadece ihmalimin ahlâksızlığımın cezasını çekiyordum. Çoluğum çocuğum evde aç biilâç inlerken ben rakı ile kadınla kumarla gönül eğlendirmiş değil miydim?

Karımdan böyle bir şey beklemez değildim. Buna rağmen mektupları masum bir hayretle okuyordum.

İçimde hiddete teessüre benzer hiçbir şey yoktu. Boş <kiama bir kadın getirdiği için âmirlerimden birini tokatladı-133

ğım uzak zamanı hatırladım. Ben ne kadar değişmiştim. ! Mektupları destesiyle cebime koydum.

Ne düşünmek ne yapmak lâzım geleceği hakkında hiçbir fikrim yoktu.

Karımı senelerden beri kendime öyle uzak öyle yabancı buluyordum ki...

Ertesi sabah muayyen saatte işime gittim masamın başına oturarak her günkü gibi çalışmaya başladım. Öğleye doğru hademe Necip Beyin beni çağırdığını söyledi. Önümü ilikleyerek odasına girdim. Yalnızdı. Her zamanki nazik biraz mahcup tavrıyle:

— Rica ettiğim dosyalar hazır mı Mürşit Efendi? dedi. Göz göze geldik. Ne olduğunu bilmiyorum cebimden

mektupları çıkararak önüne attım bunu iki şiddetli tokat takip etti. Bu dakikaya kadar gayet sakin ve filozof olduğum halde birdenbire vücudumun tayin edilmez bir yerinde bir zemberek boşanmış gibiydi. Necip Bey üstüme atılmak ister gibi bir hareket yaptı. Gırtlağına sarıldım. Yere yuvarlandık. Gürültüyü işiterek odaya koşan kâtipler ve hademeler bizi ayırdılar. Beni sımsıkı

yakaladılar. Birisi polis çağırmaktan bahsetti. Necip Bey kravatını düzelterek:

— Hayır hayır hacet yok dedi. Yalnız daireden atın kâfi alkolik... Ne yaptığını bilmiyor.

Bu söz doğruydu. Hakikaten ne yaptığımı bu adamı niçin tokatladığımı bilmiyordum. Yalnız şu muhakkak ki insan ne de olsa tamamiyle değişmiyor. Demek ki çok uzak bir zamanda bir namus meselesi için amirini tokatlamış adamın bu namusundan bazı hatıralar kalmış.

Daireden çıktıktan sonra bir kahveye oturdum. Karımdan boşanma kâğıdı yazdım. Sonra akşam ezanına doğru

evime gittim. Cebimdeki kâğıt güya beni bütün elemler ve felâketlerden kurtaran bir büyülü
muska imiş gibi gönlüm rahattı. Hemen hemen neşeliydim. Karıma kaynanama acı bir söz bile söylemeye niyetim yoktu. Kâğıdı kapıdan teslim edip gidecektim.

Evde fevkalâde bir telâş ve hareket farkettim. Bana kapıyı komşulardan bir kadın açtı telâşlı bir tavırla karımın Beykozdaki büyük halasına misafir gittiğini büyükhanımın da biraz hasta olduğu için erkenden yattığını söyledi.

Derhal işi anladım. Necip Beyle aramda geçen vakayı öğrenmişler evde de bir ikinci mesele çıkarmam ihtimaline karşı güya tedbir almışlardı.

Bu beni büsbütün kızdırdı. Kaynanamın odasına girdim. Hakikaten yatağına girmiş başına bir örtü örtmüştü. Yanına gittim. Dürttüm:

— Nen var kalk! dedim.

Uykusundan açılamıyor gibi sesler çıkarmaya inlemeye başladı. Saçlarından tutarak başını
kaldırdım. Benimle beraber odaya giren kadın kolumu yakaladı.

Kaynanam birdenbire "aman!" diye bağırdı. Onu çocuklarımın feryadı takip etti. Onlar kapıdan girmeye cesaret edemeyerek çırpınıyorlar ağlaşıyorlardı. Kızlarıma gece büyükannelerine mutlaka bir fenalık yapacağımı söylemişlerdi.

Çocuklarımın feryadı!... Hesapta işte bu yoktu. Gündüz karımı boşamak kararını verdiğim vakit çocuklarımı tamamiyle unutmuştum. Daha doğrusu onların beni bu insanlara kuvvetli bir rabıtayla bağladığını anlayamamıştım. Bu zamana kadar her şeye katlanışımın sebebi hep onlar değil

miydi? Karımı niçin boşadığımı yarın herkes haber alacak. Felâketleri yetmiyormuş gibi çocuklarım bir de bu leke ile kirleneceklerdi. Feriha ile Zehra şimdiye kadar sarhoş ahlâksız bir babanın evlâtları olarak tanınıyorlardı. Şimdi buna bir de ahlâksız annenin çocuğu olmak sefaleti inzimam edecekti. Cebimdeki boşanma kâğıdını hemen yırtıp attım.

Ertesi sabah kaynanamı çağırdım. Sakin bir tavırla:

— Kıazın evine dönebilir dedim. Kendisine hiçbir fenalık yapmayacağıma çocuklarımın üzerine yemin ederim. Onunla aramızda zaten karılık kocalık alâkası yok. Bugün münasebetimiz sade bir zaman büyük bir kaza ve felâket eseri olarak çocuklarıma anne olmuş bulunmasından ibarettir çocuklarımı lekelememek için ben hiç ses çıkarmamayı vaadediyorum. Fakat siz de bu aile ile her türlü münasebetinizin kesileceğini bana temin edin. Şunu söyleyeyim ki beni tekrar aldatmak demiyorum fakat çocukları bu neviden bir pislikle kirletmeye çalışırsanız ikiniz de kendinizi dünyada yok bilin...

*

Bu büyük namus meselesini bu şekilde kapattım.

Tekrar bir işe girerek namusumla ekmeğimi kazanmama imkân kalmamıştı. İşi serseriliğe döktüm. Bazen tütün rakı esrar kaçakçılığı yapıyorum. Elime üç beş kuruş geçiyor. Benim için artık işin namuslusu namussuzu temizi kirlisi kalmadı. Ne yaparsın insan melekler gibi yemeden içmeden yaşayamıyor. Sonra arasıra eve uğrayarak çocuklar için beş on para bırakmak lâzım.

Arasıra ev tellâllığı filan gibi namuslu işler de düşüyor. Fakat bunlar o kadar az ki. Son günlerde içkiyi de çok artırdım. Eskiden gamımı unutmak için içerdim. Şimdi böyle ma-136

zeretim yok. Kalbim kızgın demirle dağlanarak duygusunu kaybetmiş gibi hiçbir şey hissetmiyorum. Sade çocuklarım Feriha ile

Zehra... Onların sevgisini de yüreğimden söküp atabilseydim... Fakat galiba buna imkân olmayacak. Kalbim çarptığı müddetçe bu damar böyle durmadan sızlanıp duracak. .

İstanbul Mayıs 13...

Feriha öldü.

Hayli zamandan beri yavrucuğumun sararıp solduğunu görüyordum. Nihayet üç ay evvel yatağa düştü.

Çocuğumu muayene eden doktora hastalığını sordum. Yüzüme bakmaktan iğreniyormuş gibi başını öte tarafa çevirdi hiddetli bir sesle:

— Ne olacak verem dedi. Bu kadar mahrumiyet ve sefalet içinde büyüyen çocuk ne olur?

— Ümit dedim hiç ümit yok mu? .../(: — Zayıf...

!^ — Yani yok...

— Öyle gibi...

Başımı önüme eğerek uzaklaştım. Doktorlar insan adamlardır. Ölecek hastaların anasına babasına şefkatle muamele etmeye alışmışlardır. Ölüm yataklarının başında bile onlar için yalancı teselliler icat ederler. Hiç değilse kara haberi biraz daha mülayim kelimelerle söylerler.

Onlar çok iyi bilirler ki ölmek üzere olan hastaların sahipleri de bir nevi hastalardır.

Bu doktorun beni hırpaladığı aşikârdı. Hastanın etrafında ağlaşan melek çehreli kadınlar -beyaz saçlı mazlum büyükanne ile süzgün yüzlü genç anne- çocuğa ettiğim zu-lümleri ona da anlatmışlardı. Adamcağız beni çocuğumun katili diye tanıyordu.

Hakikati nasıl anlatırsın? Çocuğumu sahiden kendim öldürmüşüm gibi başımı önüme eğmiş

sorduğum sualler-den utanmıştım. O günden sonra kızım hakkında kimseye bir şey soramaz oldum. Evet kime "Feriha nasıl?" desem tıpkı bu doktor gibi hain hain yüzüme bakacak hakiki m anası: "Katil ne yüzle onun adını anıyorsun!" demek olan acı bir söz söyleyecekti. Hatta kızımda geçici bir iyilik alâmeti görülse mahsus benden saklayacaklar inatlarına aksi bir şey söyleyerek yüreğimi yakacaklardı. Dertleşecek kimsem yoktu. Bu ölümün bütün günahı

hakikaten bana aitmiş gibi evin içinde korka korka dolaşıyor kimse ile konuşmaya cesaret edemiyordum.

Maamafih beni asıl öldüren* şey kızımın da onlar gibi düşünmesiydi. Bir dakika karyolasının yanına otursam yüzüne baksam mustarip oluyor beni görmemek için yorganını başına çekiyordu.

Bazen de incelmiş bileklerine dayanarak titreye titreye yatağında doğrulur bana arkasını dönerdi.

Tıpkı anasına babasına darılarak yüzünü duvara çeviren bebekler gibi...

Sonra zayıf renksiz çehresi üstünde büyümüş ve derinleşmiş gibi görünen gözlerindeki kin ve nefrete tahammül etmek ne kadar güçtü!... Hatırını sormaya tatlı bir söz söylemeye cesaret edemiyordum. Felâketiyle eğlenilen bir biçare gibi isyan edeceği muhakkaktı.

Kaynanamla karımdan gördüğüm fenalıkların en büyüğü çocuklarımla aramı açmaları olmuştu.

Onlarla ahirette bile yüz yüze gelemeyecektim.

Kızım artık misafirdi. Hiç olmazsa bir iki haftadan ibaret kalan hayatında doya doya onu seyretmek istemez miydim? Onu bir gün dizime oturtup sevememiştim. Ölürken de son bir defa okşamaya öpmeye cesaret edemeyecektim. Çaresiz bir şekilde dargın ayrılacaktım. Çocuğum babası tarafından ezilip öldürülmüş bir mazlum olmak acısıyle dünyadan gidecekti.

Kaç defa onun yatağı yanında ağlamak bütün çektiklerimi anlatmak istedim. Fakat inanmayacak daha doğrusu anlamayacaktı. Bu onu son nefesinde biraz daha hırçınlaş-tırıp mustarip etmekten başka bir şeye yaramayacaktı. Evet çocuğumla dargın ayrılacaktık.

Nihayet ayrılık günü gelip çattı. Güzel bir mayıs günüydü. Etraf günlük güneşlikti. Sokaklardan çocuk kahkahaları türküler kuzu çıngıraklarının sesleri geliyordu. Deniz arasıra ılık bir rüzgârla hareleniyor suların üstünde yaldızlı güneş ışıkları uçuyordu. Deniz kenarında rıhtımın kırık kaldırımları üstünde mütemadiyen sigara içerek dolaşıyordum. Çocuğum yukarıda açık bir pencerenin önünde ölüyordu. Evde derin bir sükût vardı. Sade pencerenin önündeki bir

dalda geveze bir kuş durmadan ötüyordu. Zehrayı bir komşu çocuğuyla bahçeye çıkarmışlardı. Daha hiçbir şeye aklı ermeyen küçük kızım sularla oynuyor kumlardan bahçeler yaparak üstüne çiçekler dikiyordu.

Zavallı çocuğum bu gidişle seni de aynı akıbet bekliyordu. Seni de müdafaa edemeyecektim.

Yaşarsam senin

de kardeşin gibi kurban gittiğini görecektim. Yahut da yaşayacaktın fakat faziletsiz fena bir insan olacaktın. Bu dakikada Zehrayı kollarıma alabilmek benim için ne büyük bir teselli olacaktı.

Fakat buna mümkün değil cesaret edemezdim.

Rıhtımımızın önünden bayraklarla donanmış.bir tenez-züh vapuru geçiyordu. İçinde gezmeye götürülen bir mektep vardı. Mızıka çalıyor çocuklar şarkı söylüyordu.

Tam bu dakikada yukarıda bir vaveyla koptu. Artık kendimi tutamadım. Evlâdımı son bir defa kucaklamak için merdivene koştum. Karımla kaynanam kudurmuş gibi üstüme atıldılar. Çığlık çığlığa "katil!..." diye haykırışıyorlar tırnaklarıyla dişleriyle beni öldürmeye çalışıyorlardı.

Etraftan daha başkaları da yetiştiler. Tehditler beddualarla aşağı kovuldum.

Çocuğumu ölüm döşeğinde son bir defa öpememiştim. Hatta ertesi sabah cenazesini bile ta uzaktan takibe mecbur oldum. Komşular beni tanımayanlara uzaktan parmakla gösteriyorlardı.

Kimse bana acıyıp bir tek teselli sözü söylemedi.

Çocuğumun mezarına ancak kalabalık çekildikten sonra gidebildim. Orada bile hâlâ beni görenler varmış gibi ağlamaya cesaret edemiyordum. Kızıma: "Kurtuldun çocuğum dedim. Yaşasaydın muhakkak bedbaht olacaktın. Kurtuldun. Rahat rahat uyu!"

»I»

ACIMAK

Eylül 13...

Bu akşam vapurun güvertesinde bir parmaklığa dayanmış duruyordum. Biraz ötede açılır kapanır sandalyelerde oturan yolculardan birinin dikkatle bana baktığını gördüm.

Kıyafetim pek süflidir. Onun için sokaklarda kadın erkek birçok kimseler dönüp dönüp bana bakarlar. Kimi güler kimi tiksinerek yüzünü buruşturur. Hatta bazen dükkân camekânlarındaki aynaların önünde durarak kendi kendimi hayretle seyrederdim. Yamalı çamurlu elbiseler üstündeki bu baş cidden ibretle görülecek şeydir.

Uzun karışık kirli bir saç ve sakal kümesi arasında yer yer morarmış damarlar kan pıhtılarına benzeyen şişlerle dolu bir ayyaş çehresi... Hem feci hem gülünç...

Maamafih açılır kapanır sandalyede oturan adamın bakışında bir başkalık hissettim. Ben de ona bakmaya başladım. Akşam serinliğine karşı pardösüsünün yakasını kaldırmış yüzünün bir kısmını saklamıştı buna rağmen tanıdım. Eski mektep arkadaşlarımdan Cevdet isminde bir çocuktu. Kardeş gibi birbirimizi severdik. Ben sınıfın birinci-siydim. O biraz tembeldi. Ekseriya derslerini ve imtihanlarını hazırlamasına yardım ederdim.

Mektepten çıktıktan sonra birbirimizi gözden kaybetmiştik. Ne olduğuna dair hiçbir haber alamamıştım. Kılığına kıyafetine nazaran hayatta muvaffak olduğu aşikârdı. Allah versin!...

Karşı karşıya bakışırken onun da beni tanıdığını anlamış başımı çevirmiştim.

Eski ahbaplara muamelem daima böyledir. Onların ben halde bir adamla konuşmak istemeyecekleri muhakkak olduğu için ben daha evvel davranıp kaçarım. Bilmem niçin?

Tanımadığım insanlardan yardım istemek bana zor gelmez. Fakat eski bildiklerden ölesiye utanıyorum.

Başımı çevirmiş ellerimle parmaklığa dayanarak denize bakmaya başlamıştım. Cevdet yerinden kalktı yanıma geldi. Hafif bir tereddütten sonra:

— Sen misin Mürşit? dedi.

Suçüstü yakalanmış bir adam gibi sıkılarak başımı salladım.

— Ne yapıyorsun? Ne iş görüyorsun?

Çok sıkılmış olmama rağmen içimden gayriihtiyarî bir gülme geldi. Bir parmağımla Dolmabahçenin parlak fenerlerini göstererek:

— Sarayda teşrifat nazırıyım dedim. Cevdet de güldü. Hiç beklemediğim bir samimiyet ve merhametle elimi tutup sıktı:

— Vah Mürşit vah...

Senelerden beri bu kadar derin tatlı bir merhamet sesi işitmemiştim. Kendimi tutmasam bağıra bağıra ağlayacaktım. Ahali etrafımıza toplanacak ağlayışımı bir sarhoş münasebetsizliği sanarak gülecekti.

Bu merhameti hissetmemiş gibi görünerek ben de ona sordum:

— Sen nasılsın?... Hayatından memnunsun ya inşallah?

— Hamdolsun...

— Ne iş yapıyorsun?

— Rumeli sancaklarından birinde mutasarrıfım. Bu intihapta beni mebus çıkardılar.

— Allah daha âlâ etsin...

Arkadaşım hangi felâketin beni bu hale getirdiğini sormuyordu. Hayat böyleydi. İnsanlar ayrı

ayrı yollara dağılırlardı. Kiminin tuttuğu yolk insanı bu Cevdet gibi muvaffakiyete götürür kimininki de benim vardığım şahikaya çıkarırdı! Bu bir talih tesadüf meselesiydi. Niçinini nasılını sormak beyhudeydi. 5

Cevdet: iî — Sana bir yardımda bulunabilir miyim Mürşit? dedi.

— Geçti dedim. Bu tesadüf bir iki sene evvel olsaydı belki eski arkadaşa bir iyilik edebilirdin.

Fakat şimdi... Ölüler gibiyim... Hiçbir şeye ihtiyacım yok... Yuvarlanıp gidiyoruz...

Cevdetten beş on kuruş istemek mümkün ama içimden gelmedi ondan alacağımı almıştım. Biraz evvel bana "Vah Mürşit vah!..." diye acıması tasavvur edebileceğim sadakaların en zenginiydi.

Fakat o ısrar etti:

— Sana mutlaka bir şey yapmalıyım Mürşit...

Ben cevap vermeyerek gülümsüyordum. Birdenbire aklıma kızım Zehra geldi:

— Bana hakikaten bir iyilik yapmak istiyor musun? dedim.

— Elbette... Ona ne şüphe?

— İki kızım vardı... Biri öldü... Öteki de ya ölecek... Ya ahlâksız olacak... Senin hatırlı ahbapların vardır... Şu çocuğu bir leyli mektebe kabul ettirebilir misin? Böylece hem bir

masumu kurtarmış hem de bana edebileceğin tek iyiliği etmiş olacaksın...

Artık kendimi tutamıyor yüzümü karanlığa çevirerek ağlıyordum. Cevdet bana kuvvetli vaitlerde bulundu. Fakat o herhalde mebusların pek hatırı sayılanlarından olmayacak ki kızımı resmî bir mektebe koyamadı. Ancak bazı dostlarının yardımıyle bir Marabet Mektebine yerleştirdi ki buna da bin şükür... Evlâdımı nihayet o canavarların elinden kurtarmaya muvaffak oldum. Ana kız ikisi de köpek gibi ayaklarıma kapanarak ağlıyorlar:

— Ferihayı toprağa verdik... Zehrayı da elimizden alma!... diye yalvarıyorlardı.

Çocuğum bu gece mektepte... Onun şimdi temiz bir yatakta masum çocuklar merhametli muallimler arasında yattığını düşündükçe başıma taç giyerek bir hükümdar tahtına oturmuşum gibi seviniyor gururlanıyor bayram ediyordum. Zehra kurtuldu... ı u <
Defter burada bitiyordu. Yalnız birkaç sahife ötede okunmayacak kadar karışık ve fena bir yazıyle şu satırlar vardı:

"Zehrayı gördüm. Büyümüş hemen hemen bir genç kız olmuş. Dört seneden beri görmemiş

olmama rağmen o kadar çocuğun içinde derhal bulup çıkardım. Zehra mektep arkadaşlarıyla beraber bir yere gidiyordu. Allahtan son bir şey isterdim: Kocaman bir hanım olmuş kızımı son bir defa kucaklamak... Fakat buna imkân yok... Çocuğum benden utanır... Ne yapalım elverir ki o bahtiyar olsun."

Zehra defteri bitirdiği zaman ortalık ağarmaya başlamıştı. Titreye titreye yerinden kalktı mumu eline alarak cenazenin yattığı odaya girdi. İhtiyar komşu kadın başında başörtüsü elinde Kuran köşede uyuyakalmıştı.

Mürşit Efendiyi ince bir şilteye yatırmışlar üstüne bir eski asker battaniyesi örtmüşlerdi.

Battaniye kısa olduğu için ölünün yırtık çoraplı ayakları dışarıda kalmıştı Zehra artık kendini zaptedemedi.

— Baba... Benim zavallı babam... diye feryat etti. Yüzünü yere kapadı gözlerinden sel gibi yaşlar akarak

bir ibadet istiğrakı içinde babasının ayaklarını öptü:

— Baba... Zavallı babam... Affet beni...

Zehra birkaç gün sonra Anadoludaki mektebine döndü. Muallimin artık bir eksiği kalmamıştı.

Acımayı öğrenmişti.

- BİTTİ -

SÖZLÜKÇE

-A-

acz: Güçsüzlük.

âdet: Alışkanlık.

ahali: Halk.

ahbab: Dostlar tanışlar.

ahde vefasızlık: Bir anlaşmaya uymamak sözünden caymak.

ahiret: Öbür dünya.

ahval-i hususiye: Özel durumlar.

aksiseda: Yankı.

âlâ: iyi pek iyi.

alâka: ilgi ilişki.

alâkadar: İlgili.

alâmet: Belirti işaret.

âlem: Dünya.

alîl: Hasta sakat.

ameliye: Yapılan iş işlem.

angarya: Bir kimse ya da topluluğa zorla ücret vermeden yaptırılan iş.

arz etmek: Büyük bir makama saygı ile bildirme anlatma.

arzu: Dilek istek.

Arzullahi vâsia: Tanrının yeri. (Arzul-lallahü vasıa)

asabî: Sinirli.

avare: işsiz aylak boş gezen.

azametli: Kibirli.

azat vakti: Okullarda paydos zamanı.

azil: Görevden alma.
azimkar: Kararlı tutumunda direnen. -B-
bahis: Konu.
bahtiyar: Mutlu.
bahusus: Hele en çok özellikle.
başmuallim: Başöğretmen.
bayağı: Basit adi.
becayiş: İki memurun kendi istekleriyle birbiriyle yer değiştirmesi.
bedbaht: Mutsuz talihsiz.
bedbin: Kötümser karamsar.
behemehal: Mutlaka ne yapıp edip. bendehane: Köle kul evi (Eskiden kendi evinden söz eden biri incelik olsun diye bu sözcüğü kullanırdı.)
146
berdevam: Sürmekte olan sürüp giden.
beyhude: Boşuna.
beylik: Alışılmış.
biçare: Çaresiz zavallı kimse.
bidayet: Başlama başlangıç.
biilaç: ilaçsız.
bilâkis: Aksine tersine.
bilhassa: Özellikle.
billur: Pürüzsüz (ses için).
binaenaleyh: Bundan dolayı bundan ötürü.
buhran: Bunalım kriz. -CÇ-
caiz: Uygun.
canına minnet: Herhangi bir durumu başka durumlarla karşılaştırdığında daha iyi bulan kimse için söylenir.
cebrinefs: Kendini tutma.
cefa: Sıkıntı.
celbetmek: (Metinde) Üzerine çekmek.
cemiyet: Topluluk toplum.
cihet: Yön taraf.

cumba: Eski evlerde pencere hizasına yakın bir yerden sokağa doğru çıkıntısı olan kafesli bölüm.

curnal: (Jurnal). Biriyle ilgili olarak yetkililere verilen kötüleyici ihbar yazısı veya bilgi.

cümbüş: Eğlence.

cehre: Yüz sima.

-D-

Dahiliye Nezareti: İçişleri Bakanlığı.

darp: Dövme vurma.

darülmuallimat: Kız öğretmen okulu.

dejenere: Yozlaşmış soysuz.

dildare: Sevgili. .

dilsűz: Yürek yakan acıklı.

diyar: Memleket ülke. -E-

ecr-i maneviye: Manevi karşılık.

eda: Hal tavır.

ehemmiyet: Önem.

ehemmiyetsiz: Önemsiz.

ehl-i dil: Gönül erbabı kalender.

Sözlükçe

ehli keyif: Keyfine zevkine düşkün.

ehliyetli: Yeterli.

ekseri: Çoğunlukla çoğu kez.

elem: Acı üzüntü.

emel: Gerçekleşmesi zamana bağlı istek. 1

emniyet etmek: Güvenmek.

emr-i hayr: Hayırlı iş.

emsal: Örnek.

enbiya: Peygamberler.

erbap: Bir işten anlayan bir işi iyi yapan kimse.

eskaza: (Ez kaza). Şayet.

esna: Bir işin yapıldığı an.

esnaf: Bir yerin bir kasabanın zenginleri sözü geçenler.

evkaf müdürü: Vakıflar müdürü.

evkaf mümeyyizi: Bir dairede kâtiplerin yaptıklarını düzelten kâtip.

evkaf: Vakıflar.
evrak: Yazılmış kâğıtlar mektuplar kitaplar vs.
evvelâ: ilkin.
eza: Üzme sıkıntı verme.
ezel: Başlangıcı belli olmayan. -F-
faal: Çalışkan aktif canlı.
faraza: Ola ki sözgelişi.
farz-ı mahal: Diyelim ki.
fasıl: Bölüm. Belli parçaların belli bir sıraya göre çalınıp söylenmesi.
fazilet: Erdem.
fevkalâde: Olağanüstü.
filhakika: Gerçekten hakikaten.
fotin: (Potin). Koncu ayak bileklerini örtecek şekilde yapılmış bağlı yanında lastiği veya düğmesi bulunan ayakkabı.
-G-
gabavet: Anlayışsızlık kalın kafalılık.
gafil: Çevresindeki gerçekleri görmeyen sezmeyen.
gam: Tasa kaygı üzüntü.
gaye: Amaç.
gayretkeş: Çalışkan.
gayyur: (Gayur). Pek gayretli. Dayanıklı. -H-
habaset: Kötülük alçaklık.
hacet: Gereklilik.
hademe-i hayrat: Dinî kuruluşlarda temizlik ve ayak işlerine bakan görevliler.
hak namına: Adalet adına.
hakikat: Gerçek.
hâkim: (Metinde) Sözünü geçiren sözünü dinleten.
halûk: Temiz huylu iyi ahlâklı.
harap: Yıkılacak duruma gelmiş.
hararetlenmek: Isısı artmak. Kızışmak.
harcırah: Yolluk.
hariç: Dış.
hâsıl: Meydana gelen.
hâsılı: Sözün kısası kısacası.
hasis: Cimri.

haşin: Sert gönül kırıcı olan kaba.
havadis: Olaylar.
hayalperest: Sürekli düş kuran.
haysiyet: Onur itibar.
heclegâh: (Haclegâh). Gelin odası.
hemcins: Aynı cinsten.
heves: İstek.
heybetli: Görünüşü korku ve saygı uyandıran.
hicap: Utanma.
hicran: Unutulmaz derin acı.
hiddet: Öfke kızgınlık.
hisli: Duygulu.
hisse: Pay.
hoşnut etmek: Sevindirmek.
hudut: Sınır.
hulâsa etmek: Özetlemek.
hulâsa: Özet öz.
hulûskâr: 1. iki yüzlü dalkavuk. 2. Dalkavukça davranış.
humma: Ateşli hastalık sıtma.
hurafe: Boş inanç.

hususî: Özel.
huşu: Tannya boyun eğme yüreği korku içinde bulunma.
huşunet: Sertlik kabalık kırıcılık.
hüküm: Karar.
hülya: Hayal tatlı düş.
hürmet: Saygı.
hüsnüteveccüh: Sevgiyle karışık beğenme.
ıskatçı: Ölünün azaplarının bağışlanması için dağıtılan sadakayı alan.
ibadet: Tanrının buyruklarını yerine getirme.
ibaret: (Bir şeylerden) meydana gelmiş oluşmuş.
icap etmek: Gerekmek.
icra etmek: Yapmak ortaya koymak.

iftihar etmek: Övünmek.
iftihar: Övünme kıvanç.
ihmal: Önem vermeme gerekli ilgiyi göstermeme.
ihtilâf: Uyuşmazlık anlaşmazlık.
ihtilas: Çalma aşırma.
ihtizaz: Titreme.
ikraz etmek: Boş vermek ödünç vermek.
iktifa etmek: Yetinmek.
iltihak etmek: Katılmak.
imtiyaz: Ayrıcalık.
inad: İnat. Direnme ayak direme.
inayet: Dikkat çaba gayret.
infial: Kızgınlık duyma içerleme.
inkılâp: Devrim değişme.
inkisar: Kırılma gücenme.
inkişaf: Gelişme gelişim.
inme: Felç.
intihap dairesi: Seçim çevresi.
intikal: Bir yerden başka bir yere geçme.
intizam: Düzenli olma düzgünlük.
inzibatsızlık: Düzensizlik.
inzimam: Katılma eklenme.
iptidai: ilkel. :. .::
irade: Bir şeyi yapıp yapmamaya karar verme gücü.
irtikâp: Rüşvet alma hile yapma.
istiğrak: Dalma içine gömülme kendinden geçip dünyayı unutma.
istihfaf: Küçümseme hor görme.
istihza: Gizli veya ince alay.
istilâ: Basma kaplama sarma. Bir ülkeyi zorla ele geçirme.
istinat: Dayanma yaslanma.
istiskal: Soğuk karşılanma.
itibariyle: Bakımından.
itikat: İnanç. k
itiyat: Alışkanlık.
izaç: izac. Rahatsız etme can sıkma
izah etmek: Açıklamak.
izale etmek: Yok etmek gidermek.

izdivaç: Evlenme.

-K-

kabil olmak: Mümkün olmak.

kabil: Olabilir mümkün. <

kabiliyet: Yetenek.

kadir: Güçlü kuvvetli.

kâfi: Yeterli ölçüde.

kaide: Kural.

kalender: Dünyadan el çekmiş sade yaşamayı seven.

kanaat etmek: Yetinmek.

kani olmak: inanmak.

kani: inanmış. ı

kasvet: Sıkıntı gönül darlığı.

katî: Kesin.

kâtip: Yazıcı yazman memur.

katiyen: Asla hiçbir zaman.

kemal: Bilgi ve erdem açısından olgunluk eksiksizlik.

kerevet: Tahtadan yapılmış oturmaya ya da yatmaya yarayan divan sedir.

kitabe: Taş mermer gibi sert maddelerin üzerindeki oyma veya kabartma yaZI.

kıyas: Karşılaştırmak. ..

kudret: Güç. -v. ....Vv.İ! .:::«

kutsiyet: Kutsallık.

küfüv: Birbirine benzeyen yakışan denk.

_L-

lakayt: ilgisiz.

lâkin: Ama fakat.

lâtemsil: Örneksiz.

lâteşbih: Benzetmesiz.

laubali: Saygısız çekinip utanması olmayan.

lüzum: Bir işe yarama gereklilik. - M -

maamafih: Bununla birlikte.

maarif: Millî Eğitim.

maateessüf: Ne yazık ki.

mağdur: Haksızlığa uğramış.

mağlup: Yenilen yenik düşen.
mahdut: Sınırlı sayısı belli ve az olan.
mahirane: Ustaca becerikli biçimde.
mahluk: Yaratık.
mahrumiyet: Yoksunluk.
mahsuben: Hesabına sayılmak üzere.
mahut: Bilinen.
mahzun: Üzgün üzüntülü.
maiyet: Bir büyük memurun emri altında bulunma.
maksat: Amaç.
makule: Takım çeşit.
malik: Sahip.
maluliyet: Sakatlık hastalık.
malûm: Bilinen belli.
malûmat: Bilgi.
mana: Anlam.
manevî: Tinsel görülmeyen duygularla sezilen.
mâni: Engel.
manidar: Anlamlı.
mazlum: Haksızlığa uğrayan zulmedilen.
mâzul: Memuriyetten çıkarılmış.
mazur görmek: Bağışlamak hoş görmek affetmek.
mebus: Milletvekili. (v». " 1
mecal: Derman takat.
meccani: Parasız.
mecra: Bir olayın gidiş yönü doğrultusu.
meczup: Aklını yitirmiş deli sapık.
mefhum: Kavram.
melanet: Büyük kötülük lanetlenecek iş veya davranış.
mendebur: Pis iğrenç sünepe.
menetmek: Yasaklamak önlemek vermemek.
menfaat: Fayda kâr.
menfaatperest: Çıkarcı.
menhus: Uğursuz.
merhume: Ölmüş Müslüman kadın.
mesul: Sorumlu.
mesut: Mutlu. V

metanet: Dayanıklılık sağlamlık. i

metrukât: Miraslar ölen birinin bırak- ı tığı şeyler. i mevki: Yer mahal.
mevzubahis: Bahis konusu. s
meyus: Üzgün umutsuz karamsar.
mihnet: Sıkıntı üzüntü. ?.
mihrap: Camilerde tapınaklarda karşısında durulan dinî töreni yönetene ayrılmış bölüm.
muallim: Öğretmen.
muamele: Davranış.
muamma: Anlaşılmayan bilinmeyen şey bilmece.
muayyen: Belli belirli.
muazzep: Acı içinde bulunan sıkıntı çeken.
muhakkak: Kesin.
muhit: Çevre yöre.
muhteşem: Görkemli gösterişli göz alıcı.
mukabele: Karşılık verme.
mukabil: Bir şeye karşılık olarak yapılan karşılık.
mukaddes: Kutsal.
mukarrer: Kararlaştırılmış bildirilmiş.
mukavele: Sözleşme. .

mukavemet: Karşı durma dayanma.
muktedir: Bir şeyi yapmaya başarmaya gücü yeten.
musallat olmak: Birini sürekli rahatsız etmek başına dert olmak.
mustarip: Sıkıntı içinde bulunan acı çeken.
mutaassıp: Bağnaz bir fikre körü körüne bağlı.
mutabasbıs: Yaltaklanan.
mutasarrıf: Bir işi istediği gibi yöneten. Eskiden ilçeyle il arasındaki bölümün idare amiri.
muvaffak olmak: Başarmak.
muvaffakiyet: Başarı.
muvafık: Uygun.
muvakkat: Sürekli olmayan geçici.

muvakkaten: Geçici olarak.
muvazene: Denge.
muvazzah: Bir iş görmekle görevli.
muzip: Şakacı insanlara takılmaktan hoşlanan.
muzır: Zararlı.
mübalâğa etmek: Abartmak.
mücrim: Suçlu.
müdafaa: Savunma koruma.
müdahin: Yüze gülücü.
müddet: Süre.
müebbeden: Sonu olmayan yaşadıkça süren.
müessese: Kurum kuruluş.
müflis: iflas etmiş parasız züğürt.
müfsit: Ara bozucu karıştırıcı.
müftü: İl ve ilçelerde Müslümanların din işlerine bakan görevli.
mugalâta: Mugalata. Yanıltacak biçimde söz söyleme.
mükâfat: Ödül.
mükedder: Üzgün acılı kederli.
mükellef: Eksiksiz özenle yapılmış. Yükümlü.
mülayim: Yumuşak huylu.
mülkiye: Siyasal Bilgiler Fakültesi.
150
mümeyyiz: Bir dairede kâtiplerin yazdıklarını düzelten kâtip. Öğrencilerin sınavlarında bulunup bilgilerini yoklayan kimse iyiyi kötüyü eğriyi doğruyu ayırt eden.
münakaşa: Tartışma.
münasebet: ilişki.
münasebetsizlik: Saygısızlık uygun olmayan yakışıksız davranış.
münasip: Uygun.

müphem: Belirsiz.
müracaat: Başvuru danışma.
mürüvvet: Yiğitlik mertlik iyilikseverlik cömertlik.
müseyyep: Tembel ihmalci.
müspet: Olumlu.
müstakil: Bağımsız.

müstehzi: Alaycı.
müşfik: Sevecen.
müşkül: Zor güç.
mütemadiyen: Durmaksızın ara vermeden.
müzevir: Söz getirip götüren ara bozan. -N-
naçar: Çaresiz zavallı acınacak.
naçiz: Değersiz önemsiz.
nalın: Hamam gibi tabanı ıslak olan yerlerde kullanılan üstü atkılı topuk kısmı yüksek ağaçtan bir çeşit takunya.
narin: ince yapılı.
naz ü naim: (Metinde) Bolluk içinde özenle...
nazar-ı dikkatini celbetmek: ilgisini çekmek.
nefis: Ruh can hayat.
nehyetmek: Yasaklamak engellemek.
nevale: Yiyecek içecek.
nezaret: Bakma gözetme.
nihayetsiz: Sonsuz.
nikbin: İyimser.
nuhuset: Uğursuzluk
nüfuz: Söz geçirme etkilf ojma. .
Sözlükçe
-PR-
paradoks: Kökleşmiş inanışlara aykırı düşünce. (Yazar metinde "paradoks yapma"yı "sözcük oyunu yapma" anlamında kullanmış.) rakik: Merhametli ince. reji: Eskiden Tekele verilen ad.
reybî: Şüpheci. rivayet: Söylenti. riya: İkiyüzlülük inandığı düşündüğü
gibi davranmama. ruhen malûl: Ruhen hasta.
-S.Ş-
saadet: Mutluluk. safdil: Kolayca aldatılan saf. safsata: Boş temelsiz asılsız söz. salavât: (Metinde) Saygıyla anma. salim: Esen sağlam. samimî: İçten candan açıkyürekli. sarfetmek: Tüketmek harcamak. sebat: Sözünden veya kararından
dönmeme.
sergüzeşt: Macera bir insanın başından geçen olaylar. serkeş: inatçı dikbaşlı kafa tutan.

sevketmek: Göndermek götürmek. sevk-i tabiî: Güdü. sıhhiye: Sağlıkla ilgili. sitem: Kırgınlığını

öfkelenmeden belirtme.

siyanet: Koruma. siyaset-i âliye: Yüksek siyaset. sofa: Eski evlerde oda kapılarının açıldığı genişçe yer. sual: Soru. suiistimal: Görevini yetkisini kötüye kullanma.

suitefsir: Kötüye yorma. sunu taksir: Kendi kusuru. suret: Görünüş biçim. süfli: Aşağılık bayağı

adı sükûnet: Durgunluk huzur.

sükût etmek: Susmak. »

şahika: Doruk zirve.

şevk: istek.

şirret: Yaygaracı huysuz geçimsiz.

şuur: Anlayış bilinç. — T —

taahhüt: Bir şey yapmayı üstüne alma üstlenme.

taallûk: ilgi ilinti.

tafsilât: Ayrıntılar.

tahammül etmek: Dayanmak katlanmak.

tahammül: Dayanma katlanma.

tahrirat: Resmî bir dairece yazılan mektup.

tahsisat: Bir kimseye bir kuruluş veya topluluğa ayrılmış para ödenek.

tahvil etmek: Dönüştürmek.

takallűs etmek: Bir şeyin gerilip büzülmesi.

takayyüt: Bağlanma bağlı olma.

taksim: Bölüştürme bölme.

tariz: Dolaylı olarak söz söyleme.

tasavvur: Göz önüne getirme hayal etme.

tasdik etmek: Doğrulamak onaylamak.

tasdikname: Bir şeyin doğruluğunu gösterir belge.

tasfiye: Temizleme arıtma.

tasvir etmek: Ayrıntılarıyla anlatmak göz önünde canlandırmak betimlemek.

tavassut: Araya girme aracılık.

taze: (Metinde) Genç kadın.

tebeddül: Değişme.

tecrithane: Hücre.
tedarik etmek: Bulmak sağlamak.
teessür: Üzüntü.
teferruat: Ayrıntılar.
tekdir: Azarlama paylama.
telkin: Birine bir şey anlatıp zihnine koyma bir düşünceyi açıklama.
temayül: Bir tarafa eğilme meyletme.

Bir kimseye veya bir şeye ilgi duyma.
tembih etmek: Uyarmak hatırlatmak.
teneffüshane: Okullarda ders aralarında öğrencilerin çıktığı salon ya da bahçe.
tenezzüh: Gezinti.
tenkit etmek: Eleştirmek.
tensip etmek: Uygun bulmak.
terakki: İlerleme yükselme. i.
tercüme-i hal: Yaşamöyküsü. :
tereddüt: Kararsızlık duraksama.
tesadüf etmek: Rastlamak.
tesadüfen: Rastlantı sonucu.
teselli: Acısını hafifletme avunma avutma.
tesir: iz bırakma.
teskin: Yatıştırma.
teşebbüs: Girişim.
tevakkuf: Durma duraksama.
tevdi etmek: Vermek bırakmak.
teveccüh: Hoşlanma iyi gözle bakma güleryüz gösterme.
tevekkelli: (Olumsuz fiillerde) Boşuna boş yere sebepsiz.
teyit etmek: Doğrulamak.
tezyif: Bir şeyi değersiz göstermeye çalışma küçültmek isteme. Alay etme eğlenme.
tiynet: Yaradılış.
-UV-
umde: ilke prensip.
umum: Bütün herkes.

vait: Vaat verilen söz.
vaka: Olay hadise.
vakar: Ağırbaşlılık.
vakfetmek: Kendini adamak.
vakt-i kerahat: (Metinde) İçki içme zamanı.
vakur: Ağırbaşlı onurlu.
varidat: Gelir gelirler. .
vasıta: Araç.
vaveyla: Çığlık çığlığa bağırma^
vaz: Konma konulma.
vazife addetmek: Görev bilmek görev saymak.
vehamet: Yalnız biricik olma.
vehmetmek: Kuruntu yapmak. *
velevki: Kaldı ki.
velinimet: Birine etkisi yaşadıkça sürecek bir iyilik ve bağışta bulunan kimse.
vesile-i rahmet: Tanrıya merhamet etmesi ve bağışlaması için dua etme nedeni.
vesit: Sevgi veya heyecandan doğan coşkunluk kendinden geçme.

vicdan: Kişiyi kendi davranışları hakkında karar vermeye iten iyiyi kötüyü haklıyı haksızı fark ettiren iç duygu.
virane: Yıkılmış veya çok yıpranmış yapı.
vukuat: Olanlar olup bitenler olaylar. Normal geçen hayat dışında sayılacak işler. Kavga yaralama gibi durumlar.
-YZ-
yahut: Ya da veya.
yegâne: Biricik tek.
yeis: Umutsuzluktan doğan karamsarlık üzüntü.
yıprak: Yıpranmış aşınmış.
zaaf: irade zayıflığı düşkünlük daya-namama.
zalim: Acımasız. .
zarafet: incelik güzellik. ..
zaruret: 1. Mecburiyet zorunluluk. 2. Sıkıntı yoksulluk fakirlik. .
zelil: Hor görülen aşağılanan.
zerre: Çok küçük parçacık.

zeval: Suç kabahat mesuliyet. .
zillet: Alçaklık.
zindan: Tutuklu ya da hükümlülerin kapatıldığı yer.
ziyade: Çok daha çok.
zulüm: Haksızlık eziyet.

A.bir ilkokul başöğretmeni olan Zehra Hanımın trajik serüveni dile getiriliyor. Doğruluk temizlik fedakârlık hastalığı onda insanlığın en değerli yeteneğini öldürmüştür: Acımak yeteneğini.

Duygusal geniş ruhlu bir kadın. Güzel doğru temiz şeyleri çılgınca seviyor. Ama zaafa düşkünlüğe ve çirkinliğe acımıyor. Yapılmış bir kötülük için hiçbir gerekçe tanımıyor ve acımadan söküp atıveriyor. Bütün insanları etkilemiş güzel bir duygunun romanı.

REŞAT NURİ GÜNTEKİN

1889da İstanbulda doğdu. Edebiyat Fakültesini bitirdi. Liselerde öğretmenlik müdürlük Millî

Eğitim Müfettişliği Paris Kültür Ataşeliği yaptı. UNESCOda Türkiyeyi temsil etti. Romanları

hikâyeleri tiyatro eserlerinin yanl^ sıra çeşitli çevirileri de vardır.